

KLAIPĖDOS UNIVERSITETAS

Pedagogikos fakultetas

Socialinės pedagogikos katedra

**KLASĖS VADOVO IR SOCIALINIO PEDAGOGO
BENDRADARBIAVIMAS SPRENDŽIANT PATYČIŲ
ATVEJUS MOKYKLOJE**

Socialinės pedagogikos magistrantūros baigiamasis darbas

Autorius

Vitalijus Borta

Vadovas

doc. dr. Ilona Klanienė

Klaipėda, 2012

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė. Socialinio pedagogo veikla mokykloje	18psl.
2 lentelė. Informantų nuomonė apie socialinio pedagogo bendradarbiavimo su klasės vadovais tikslus.....	34psl.
3 lentelė. Socialinio pedagogo vaidmuo sprendžiant patyčių problemas klasėje.....	36psl.
4 lentelė. Socialinio pedagogo ir klasės vadovo bendradarbiavimo formos	37psl.
5 lentelė. Socialinio pedagogo ir klasės vadovo bendradarbiavimo iniciatyvos	40psl.
6 lentelė. Socialinio pedagogo ir klasės vadovo bendradarbiavimo problemos	40psl.
7 lentelė. Informantų nuomonė apie klasės vadovo bendradarbiavimo su socialiniais pedagogais tikslus	44psl.
8 lentelė. Informantų nuomonė apie klasės vadovo bendradarbiavimo su socialiniais pedagogais reglamentavimą	46psl.
9 lentelė. Klasės vadovo vaidmuo sprendžiant patyčių problemas mokykloje	46psl.
10 lentelė. Klasės vadovo ir socialinio pedagogo bendradarbiavimo formos	47psl.
11 lentelė. Klasės vadovo ir socialinio pedagogo bendradarbiavimo schema	49psl.
12 lentelė. Informantų nuomonė apie klasės vadovo ir socialinio pedagogo bendradarbiavimo problemas.....	51psl.

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 pav. Pagalbos teikimo sferos	22psl.
2 pav. Bendradarbiavimo, sprendžiant patyčių atvejus klasėje, tyrimo teorinis modelis ...	31psl.
3 pav. Patyčių atvejų mokykloje sprendimo schema	40psl

TURINYS

IVADAS.....	5
1. KLASĖS VADOVO IR SOCIALINIO PEDAGOGO BENDRADARBIAVIMO SPRENDŽIANT PATYČIŲ ATVEJUS MOKYKLOJE, TEORINIAI PAGRINDAI.....	9
1.1. PATYČIŲ TARP MOKINIŲ RAIŠKA IR CHARAKTERISTIKA MOKYKLOJE	9
1.2. KLASĖS VADOVO VAIDMUO, SPRENDŽIANT PATYČIŲ ATVEJUS MOKYKLOJE.....	15
1.3. SOCIALINIO PEDAGOGO VAIDMUO, SPRENDŽIANT PATYČIŲ ATVEJUS MOKYKLOJE	18
1.4. KLASĖS VADOVO IR SOCIALINIO PEDAGOGO BENDRADARBIAVIMO TURINYS, SPRENDŽIANT PATYČIŲ ATVEJUS MOKYKLOJE	22
2. KLASĖS VADOVO IR SOCIALINIO PEDAGOGO BENDRADARBIAVIMO TYRIMAS.....	30
2.1. TYRIMO METODIKA	30
2.2. TYRIMO REZULTATAI	35
2.2.1..... SOCIALINIŲ PEDAGOGŲ POŽIŪRIS Į BENDRADARBIAVIMĄ SU KLASĖS VADOVU SPRENDŽIANT PATYČIŲ ATVEJUS MOKYKLOJE.....	35
2.2.2..... KLASĖS VADOVŲ POŽIŪRIS Į BENDRADARBIAVIMĄ SU SOCIALINIŲ PEDAGOGU SPRENDŽIANT PATYČIŲ ATVEJUS MOKYKLOJE.....	45
2.2.3..... KLASĖS VADOVŲ IR SOCIALINIŲ PEDAGOGŲ BENDRADARBIAVIMO VERTINIMO LYGINAMOJI ANALIZĖ	54
DISKUSIJA.....	58
IŠVADOS	61
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	63
PRIEDAI	72

IVADAS

Temos aktualumas. Patyčios mokykloje – opi visų Europos valstybių problema, Lietuvoje patyčias patiria apie 70 proc. mokinių (Nacionalinė smurto prieš vaikus prevencijos ir pagalbos vaikams 2008–2010 metų programa). R. Povilaičio ir J. Valiukevičiūtės (2006) nuomone, patyčios, kaip ir kiti prievartos pasireiškimo būdai, yra mūsų visuomenės „labai žemo emocinio raštingumo“ pasekmė, o kartu ir priežastis gausybės socializacijos nesėkmių, išstinkančių mūsų jaunimą. Patyčiomis persmelkti santykiai mūsų visuomenėje tapo tokie įprasti, jog virto gyvenimo norma. Dėl šios priežasties svarbu išsiaiškinti, kokia patirtis labiausiai įtakoja patyčių pasireiškimą ir daugiausia dėmesio skirti šios patirties korekcijai.

J. A. Mercy ir kt. (2002, cit. Valiukevičiūtė, 2003) pabrėžia, jog agresyvaus elgesio priežastys glūdi dar ankstyvojoje vaikystėje – vaikai stebi tokio elgesio apraiškas savo šeimoje ir jas mėgdžioja. V. Targamadžė ir D. Valeckienė (2007) patyčių pasireiškimą sieja su socialinių įgūdžių stoka, kurią taip pat daugiausia įtakoja vaiko mikroaplinka. A. Zaborskis, L. Cirtautienė ir N. Žemaitienė (2005) pažymi, jog aktyviausiai patyčios reiškiasi mokykloje ir yra susiję su mokyklos veiksniais. A. Petrulytė (2003) ir M. Barkauskaitė (2001) pabrėžia ypatingą bendraamžių vaidmenį patyčių pasireiškimo procese, ypač paauglystės amžiaus tarpsnyje, o G. D. Myers (2008) išskirtiniu ir labai svarbiu veiksmu agresyviame vaikų elgesiui formuoti laiko žiniasklaidą, ypač televiziją. Vadinasi, patyčias gali nulemti daugybė veiksnių, ir visi jie yra labai svarbūs siekiant sumažinti patyčių pasireiškimo mastą. Vienas tų veiksnių - klasės vadovo ir socialinio pedagogo bendradarbiavimas sprendžiant patyčias mokykloje.

Bendradarbiavimo svarbą nagrinėjo užsienio mokslininkai P. Dalin(1999), J. Stoner (2006), B. Everard (1997), D. Hopkins(1998) ir kt., ir Lietuvos: R. Jucevičius (1996), R. Želvys(2003), A. Sakalas(2003), G. Merkys(2004) ir kt. autoriai. Bendradarbiavimo procesui organizacijos viduje daug dėmesio skyrė užsienio mokslininkai M. Fullan (1998), L. Stoll, D. Fink (1998), A. Hargreaves (1999). Šie autoriai bendradarbiavimą traktuoja kaip mokyklų kaitos strategiją ir kaip inovaciją, įtakojančią humanistinio ugdymo plėtotę. Nors ir pripažįstamas bendradarbiavimo poveikis mokyklos veiklos efektyvumui, sėkmei, bei socioeducacinių problemų sprendimui, tačiau švietimo organizacijų specifika įtakoja bendradarbiavimo procesų formavimąsi ir raiškos ypatumus, kurie vis dar išlieka problemiški ir aktualūs. Iki šiol mažai tyrinėti mokyklos socialinių pedagogų ir klasės vadovų bendradarbiavimą veikiantys organizaciniai aspektai, tarpusavio santykius reglamentuojantys dokumentai, bendradarbiavimo privalumai bei trūkumai bei asmeniniai gebėjimai ir pastangos bendradarbiauti.

Šiuo metu Lietuvos ir užsienio mokslininkai vis dažniau domisi ugdymo proceso dalyvių bendradarbiavimo klausimais. Kaip teigia R. Budraitis ir G. Šaparnis (2004), siekiant mokyklos

efektyvumo tarpusavio santykiai turi būti paremti ne individualizmu ar rungtyniavimu, bet bendradarbiavimu. Norėdami pasiekti bendrų tikslų, mokyklos bendruomenės nariai turi susiburti į grupes, kurios bendrai spręstų vaiko ugdymo, socialines problemas. Bendradarbiaudami tiek tėvai, tiek pedagogai, kiti specialistai taps aktyvūs vaiko socialinio ugdymo dalyviai. Būtent tai leis pasiekti kokybiškų, efektyvių vaiko ugdymo ir jam teikiamos pagalbos rezultatų (Kačinskienė, Leikus, Mišeika, Mackevičienė, 2010). Tik bendradarbiaudami tarpusavyje, socialinis pedagogas ir klasės auklėtojas, galės suteikti savalaikę ir efektyvią socialinę pedagoginę pagalbą mokiniams ir jų tėvams (ŠMM 2009.12.30 įsakymas Nr.ISAK-2819). K. A. Rothman (2002) teigia, jog organizuodami bendrą veiklą, vienydami pastangas socialiniai pedagogai ir klasių vadovai gali sukurti bendradarbiavimo veiksmų sistemą, kuri lemtų sėkmingą socialinių problemų sprendimą mokykloje.

B. Bitinas ir A. Šidlauskienė (2002) nurodo, kad labai svarbu yra bendradarbiavimas tarp socialinio pedagogo ir klasės auklėtojo. Sėkmingas bendravimas yra svarbi visaverčio gyvenimo dalis, teigiamų emocijų šaltinis. Ugdymo procesą organizuoja mokytojai, jie numato ir realizuoja konkrečių mokinių ir jų grupių ugdymo tikslus; todėl socialinio pedagogo darbas su mokiniais įmanomas ir prasmingas tik bendradarbiaujant su jais. Toks bendradarbiavimas yra dvipusis: socialinis pedagogas teikia klasės auklėtojams, mokytojams pageidaujamą pagalbą, mokytojai bei klasių auklėtojai socialiniam pedagogui teikia informaciją apie ugdymo situaciją, kuria remiantis numatomos socialinių pedagoginių problemų sprendimų kryptys. Socialinis pedagogas, bendradarbiaudamas su klasių auklėtojais, įgyja svarbios informacijos apie vaikus, susidūrusius su patyčiomis, ir remdamasis šia informacija, teikia pagalbą ne tik jiems, bet ir jų tėvams, patardamas kur kreiptis dėl specifinių vaiko problemų. Tik bendradarbiaudami tarpusavyje, socialinis pedagogas ir klasės auklėtojas, gali teikti socialinę pedagoginę pagalbą mokiniams (Kontautienė, 2010). Vienas pats socialinis pedagogas nėra pajėgus suteikti visokeriopą pagalbą.

Lietuvos mokslininkai nagrinėjo šiuos bendradarbiavimo ugdymo įstaigoje aspektus: bendradarbiavimas kaip humanistinio ugdymo plėtotės sąlyga (Bulotaitė, Gailienė, Sturlienė, 1996; Juozaitis, 1996; Kuolys, 1996; Lepeškienė, 1996; Šernas, 1998); mokytojų, mokinių, tėvų požiūris į dabarties mokyklą (Grincevičienė, 1998), pedagogų bendradarbiavimas su mokinių tėvais (Rajeckas, 1996; Uzdila, 1997; Dapkienė, 2002, Kontautienė 2006 ir kt.), tėvų ir pedagogų bendradarbiavimas, tenkinant mokinių specialiuosius ugdymosi poreikius (Miltenienė, 2005; Gerulaitis, 2007); mokytojų, mokinių ir pedagogų tarpusavio bendradarbiavimo, kaip sistemos, ypatumai (Kontautienė, 2000) bendradarbiavimas, kaip humanistinio ugdymo sąlyga.

Socialinis pedagogas ir klasės auklėtojas bendradarbiaudami dalijasi savo išmintimi ir patyrimu spręsdami iškilusias problemas, nesivaržo, nerungtyniauja, tik siekia gerai išsąmoninto individualaus ir visiems bendro tikslo. Todėl bendradarbiaujant svarbu klausytis savo vidinės

išminties ir elgtis pagal savo vertybes. Tokį bendradarbiavimą stiprina sąžiningumas kitiems ir pačiam sau, pažymi G. Butkienė ir A. Kepalaitė (1996). Tad socialinio pedagogo ir klasės auklėtojo bendradarbiavimas sprendžiant patyčių klausimą yra labai reikšmingas ir svarbus.

Tačiau Lietuvoje šia tema ne daug atlikta tyrimų. Ši priežastis ir skatina analizuoti klasės vadovo ir socialinio pedagogo bendradarbiavimą, sprendžiant patyčių atvejus klasėje.

Šiuo darbu tikimasi išanalizuoti, kokia yra socialinio pedagogo ir klasės auklėtojo bendradarbiavimo situacija ir galimybės, sprendžiant patyčių atvejus klasėje. Taip pat siekiama nustatyti, kokius vaidmenis atlieka šie specialistai ir kuo jų veikla gali papildyti viena kitą. Buvo išskelti tokie probleminiai klausimai:

Kaip bendradarbiavimą vertina socialinis pedagogas ir klasės vadovas, kokie veiksniai akcentuojami ir yra reikšmingi sėkmingam bendradarbiavimui tarp šių pedagogų? Kokias bendradarbiavimo spragas pastebi? Koks turėtų būti bendradarbiavimo kokybės gerinimas, mažinant patyčių atvejų klasėje?

Tyrimo objektas – socialinio pedagogo ir klasės vadovo bendradarbiavimas sprendžiant patyčių atvejus mokykloje.

Darbo tikslas – išanalizuoti socialinio pedagogo ir klasės vadovo bendradarbiavimą, sprendžiant patyčių atvejus mokykloje.

Darbo uždaviniai:

1. Teoriškai pagrįsti klasės vadovo ir socialinio pedagogo bendradarbiavimą sprendžiant patyčių atvejus mokykloje.
2. Išanalizuoti klasės vadovo ir socialinio pedagogo bendradarbiavimo situaciją sprendžiant patyčių atvejus mokykloje.
3. Įvertinti klasės vadovo ir socialinio pedagogo požiūrį į bendradarbiavimą sprendžiant patyčių atvejus mokykloje.
4. Remiantis mokslinės literatūros analize bei empirinio tyrimo duomenimis pateikti socialinio pedagogo ir klasės vadovo bendradarbiavimo sprendžiant patyčių problemas klasėje tobulinimo gaires.

Tyrimo metodai:

1. Mokslinės literatūros analizė.
2. Dokumentų analizė.
3. Turinio (content) analizė
4. Iš dalies struktūrizuotas interviu.

Mokslinės tyrimo metodologinės nuostatos:

Darbe remtasi bendruomenės ugdymo principais, pragmatistine ugdymo koncepcija, humanistine ugdymo teorija. Ugdytinis – asmenybė, kuriai reikalinga pagalba vystytis ir laisvai realizuoti savo galias. Ugdytojai – mokytojai ir specialistai yra pagalbininkai, bendradarbiaudami padedantys vaikui rasti save, pasirenkant gyvenimo kelią ir sprendžiant iškilusias problemas.

Bendruomenės ugdymo principai. Lietuvos bendrojo lavinimo mokykla savo veiklą grindžia humanizmo principais ir bendražmogiškėmis vertybėmis. Socialiniai pedagogai ir klasės vadovai bendradarbiaudami remiasi humanizmo principais stengdamiesi padėti kiekvienam vaikui, kuriam iškyla tam tikrų socialinių, bei elgesio problemų. Visas jų dėmesys skiriamas vaikui, jo poreikiams ir gebėjimams (Leliūgienė, 2002). Bendrojo lavinimo mokykloje įgyvendinamas lygių galimybių principas. Socialiniai pedagogai ir klasės vadovai dirbdami socialinį darbą stengiasi vaiką priimti tokį, koks jis yra. Bendrojo lavinimo mokyklose stengiamasi kurti demokratišką, laisvą žmogų ugdančią aplinką (Kepalaitė, Butkienė, 1996; Barkauskaitė-Lukšienė, 2002).

Pragmatistinio ugdymo koncepcija, kuri akcentuoja ugdytinio aktyvumą, gebėjimą spręsti realias gyvenimo problemas (praktines, asmenines, socialines); laikomasi nuostatos, jog vaikai, mėgindami rasti problemų sprendimus, pradeda geriau suprasti ir kontroliuoti savo gyvenimą; akcentuojamas ugdytojų vaidmuo padedant asmeniui suvokti savo tikruosius interesus, atskleisti svarbiausius poreikius, susijusius su ateities planais ir tik po to organizuoti mokymą tenkinantį šiuos interesus ir poreikius; svarbi ugdymo formų įvairovė, aktyvūs mokymo metodai tarpusavio bendravimas ir bendradarbiavimas (Ozmon, Craver, 1996; Bitinas, 2000).

Humanistinio ugdymo teorijos atstovo, A. Maslow sukurta poreikių hierarchijos koncepcija yra viena populiariausių ir dažniausiai naudojamų aiškinant motyvaciją. Šios teorijos pagrindas – penkių poreikių identifikavimas ir išdėstymas hierarchijos tvarka, pradedant nuo fiziologinių ir baigiant aukščiausiais – savirealizacijos arba saviraiškos poreikiais. Svarbiausias kiekvienos asmenybės poreikis – socialinis poreikis – tai noras priklausyti kokiam nors socialinei grupei, bendrauti su kitais individais, prisirišimo ir palaikymo poreikis. Šie poreikiai dažniausiai patenkinami darbe, nes darbe žmonės praleidžia didžiąją dalį savo laiko. Daugumai žmonių draugiškas ir supratingas kolektyvas, reikalingumo jausmas, kontaktas, bendravimas, savo žinių ir interesų praplėtimas, dalijimasis patirtimi yra pasitenkinimą stiprinantis veiksnys. Visas šis socialinių poreikių spektras leidžia apjungti viena sąvoka – bendradarbiavimas.

1. KLASĖS VADOVO IR SOCIALINIO PEDAGOGO BENDRADARBIAVIMO SPRENDŽIANT PATYČIŲ ATVEJUS MOKYKLOJE, TEORINIAI PAGRINDAI

1.1. Patyčių tarp mokinių raiška ir charakteristika mokykloje

Patyčios – viena aktualiausių problemų, egzistuojančių tarp jaunimo. Mūsų visuomenėje ši problema jau pripažįstama, tačiau efektyviam jos sprendimui vis dar neskiriama reikiamo dėmesio. Mokinių apklausos rodo, jog vis daugiau vaikų mokyklose tampa agresijos, pasireiškiančios patyčiomis, aukomis (Zaborskis, Cirtautienė, Žemaitienė, 2005)

Vaikų vieni kitų skriaudimo ir patyčių reiškinių apibrėžimų yra didelė įvairovė. A. Mellor (1990) šį reiškinių apibrėžia kaip ilgalaikę, pasikartojančią fizinę ar emocinę prievartą prieš vieną ar kelis asmenis, kurie negali patys apsiginti. Anot J. Dawkins (1995), tai pasikartojantis tyčinis, neišprovokuotas šiurkštus vieno ar grupės vaikų elgesys, kuriu norima sukelti kitam vaikui skausmą ar kančią. R. H. Lock ir M. L. Trautman (2002) teigia, kad tai vieno ar grupės žmonių jėgos prieš kitą asmenį vartojimas siekiant sukelti skausmą ar padaryti kokią nors žalą. A. D. Pellegrini ir J. D. Long (2002) mano, kad tai agresijos forma, kuri yra taikoma sąmoningai, apgalvotai ir dažniausiai kyla be jokios išorinės provokacijos ar grėsmės. Dažniausiai yra vartojamas norvegų tyrinėtojo D. Olweus (1993) pateiktas „bullying“ reiškinių apibrėžimas: tai elgesys, kai prieš asmenį reguliariai atliekami tyčiniai sąmoningi negatyvūs veiksmai, kurių tikslas išskaudinti kitą žmogų ar jam sukelti diskomfortą, o šių veiksmų pagrindas agresyvus elgesys, nukreiptas į kitą asmenį.

Patyčios, kaip ir kiti prievartos pasireiškimo būdai, yra visuomenės žemo emocinio raštingumo pasekmė, o kartu ir jaunimo socializacijos nesėkmių priežastis. Šiandien tai labai paplitęs reiškinys ir reiktų jį stabdyti. Patyčios mūsų visuomenėje tapo tokios įprastos, jog virto tarsi gyvenimo norma (Povilaitis, Valiukevičiūtė, 2006). Mokykloje kiekvienas vaikas turėtų jaustis reikšmingas ir saugus. Deja, mokyklos realybė neretai esti visai kitokia. Moksleivių apklausos rodo, jog nemaža dalis vaikų mokyklose tampa agresijos, pasireiškiančios patyčiomis, aukomis (Zaborskis, Cirtautienė, Žemaitienė, 2005). Pasaulio Sveikatos Organizacijos tyrimo duomenimis, Lietuvoje apie 70 proc. vaiku bent kartą yra patyrę bendraamžių patyčias, tuo tarpu beveik trečdalis vaikų mokykloje patiria dažnas (2-3 kartus per mėnesį arba dažniau) kitų patyčias. Šis rodiklis, lyginant su kitomis valstybėmis, yra vienas aukščiausių (Zaborskis, Cirtautienė, Žemaitienė, 2005; Zaborskis, Vareikienė, 2008). Patyčios mokykloje yra be galo didelė problema, susijusi su moksleivių sveikatos sutrikimais ir negatyviomis gyvenimo ypatybėmis. Patyčių prevencinių programų įgyvendinimas ir psichologinio klimato mokykloje ar klasėje gerinimas apsaugotų vaikus nuo somatines ir psichines sveikatos problemų bei rizikingo elgesio (Zaborskis, 2008). Per pastaruosius

dešimt metų susidomėjimas šia problema ypač išaugo, agresyvaus elgesio tyrimams skiriama vis daugiau dėmesio (Olweus, 2008). Tyrinėjamas patyčių dažnumas mokyklose (Olweus, 1993; Rigby, 1999; Ortega, Lera, 2000; Peteraki, Houndoumadi, 2001; Robichaud, 2007), gilinamasi į šio reiškinio atsiradimo priežastis, nagrinėjamas patyčių ryšys su depresija, polinkiu į savižudybę (Rantanen, Kaltiala-Heino, Rimpela., 1999), tabako bei alkoholio vartojimu (Targamadžė, Valeckienė, 2007).

Tyrinėjant vaikų patyčių reiškinį svarbu suprasti, dėl kokių priežasčių jis vyksta tarp moksleivių. R. J. Hazler ir J. H. Hoover (1993) atliko tyrimą, kurio metu ir skriaudėjų, ir aukų buvo klausiama apie tarpusavio patyčių priežastis. Moksleiviai įvardijo tokias pagrindines priežastis: nebuvimas grupės dalimi, išoriniai ypatumai (kitokia išvaizda, apsirengimas ar pan.), išskirtinis statusas grupėje (turtinumas, mokytojo numylėtinis ir pan.), akademiniai ar socialiniai trūkumai, siekimas lyderiauti ar užimti tam tikrą statusą grupėje. Vaikų patyčių reiškinį reikėtų nagrinėti dviem lygmenimis: individualiu ir aplinkos. Dažnai manoma, kad tyčiotis skatina tam tikras vaikų išskirtinumas: vaikas yra iš kitos etninės grupės, kito tikėjimo, kitokios išvaizdos, nešioja akinius, turi kalbos akcentą ar defektą ir pan. Tačiau aukomis tampa tiek išsiskiriantys iš kitų bendraamžių, tiek nepasižymintys jokiais išskirtinėmis charakteristikomis vaikai.

Aplinkos lygmeniu nemažą įtaką patyčioms atsirasti turi vaikams reikšmingų suaugusiųjų nuostatos, elgesys (mokytojų, tėvų), reagavimas į skriaudimo atvejus (Olweus, 2003). Keli svarbiausi agresyvaus elgesio formavimąsi įtakojantys veiksniai, susiję su vaiko artimiausia aplinka:

- Emocinės tėvų nuostatos į vaiką, ypač ankstyvojoje vaikystėje. Negatyvi emocinė nuostata pasireiškia emocinio priėmimo, rūpinimosi vaiku ir šilumos stoka, ir tai padidina agresyvaus elgesio susiformavimo tikimybę.
- Tėvų tolerancija agresyvaus elgesio atžvilgiu – kiek tėvai leidžia sau ir vaikams elgtis agresyviai ir toleruoja tokį elgesį. Jei tėvai yra tolerantiški agresyviam elgesiui be jokių aiškių ribų, agresyvus elgesys suprantamas kaip normalus ir visiems priimtinas.
- Auklėjimo stilius. Pastebėta, kad nuolatinis fizinių bausmių taikymas, emocinės prievartos apraiškos auklėjant vaiką yra susiję su vaiko agresyviu elgesiu.
- Vaiko temperamentas. Aktyvus, impulsyvaus temperamento vaikas dažniau tampa agresyvus (LeBlanc, 2001; Olweus, 2003; Scott, 1998; Winkley, 1996; Wicks-Nelson, Israel, 1991).
- Agresyvaus elgesio stebėjimas. Šis veiksnys turi įtakos ir agresyviam elgesiui, ir vaikų tarpusavio skriaudimo tendencijai. Agresyvaus elgesio modelius vaikas gali stebėti šeimoje. Tai dažni pykčiai, konfliktai, agresyvus elgesys tarp šeimos narių arba kitur – televizijoje, gatvėje ar pan. Agresyvus elgesys, stebimas grupėje, pasitarnauja kaip agresyvaus elgesio modelis. Tokio

modelio įtaka stiprėja, jei stebima, kad už agresyvių elgesį apdovanojama, ir silpnėja, jei už agresyvių elgesį baudžiama (Dodge, Pettit, Bate, 1994; Winkley, 1996).

A. D. Pellegrini ir J. D. Long (2002) vaikų – patyčių atsiradimą mėgina aiškinti moksleivių tarpusavio konkuravimo ir dominavimo teorija. Šios teorijos požiūriu – tai būdas įgyti tam tikrą statusą tarp bendraamžių ir tapti dominuojančiu.

Vaikų patyčių reiškinį mėginama paaiškinti socialinių įgūdžių trūkumu. Vaikai skriaudikai neturi socialinių įgūdžių, kurie jiems leistų kitokiu būdu išreikšti save ar įsitvirtinti bendraamžių grupėje. Socialinių įgūdžių stoka dažniausiai aiškinama artimiausios vaiko aplinkos įtaka. Vaiko elgesio problemos, tokios kaip agresyvus elgesys, yra glaudžiai susijusios su vaiko socializacijos procesu, kuriame itin didelis vaidmuo tenka artimiausiai vaiko aplinkai, tėvams, jų taikomam auklėjimo stiliui (Dodge, Pettit, Bates, 1994).

Tarp vaikų tarpusavio skriaudimo reiškinį lemiančių veiksnių svarbu paminėti situacinius veiksnius, kurie susiję su skriaudimo situacija, jėgų balansu joje, vaikų vaidmenimis ir aukų bei skriaudėjų charakteristikomis. Vaikai vieni iš kitų dažniausiai tyčiojasi mokykloje: klasėje, koridoriuje, valgykloje, bibliotekoje, sporto salėje, mokyklos kieme, pakeliui iš mokyklos ar į mokyklą (Boulton, Underwood, 1992; Kalliotis, 2000; Mellor, 1990; Piskin, 2002).

Patyčių atvejai beveik visada vyksta tokioje vietoje ir tokiu metu, kai suaugusieji nemato. Skriaudimo situacijose be aukos ir skriaudėjo galima išskirti kitų dalyvių vaidmenis: aktyvus patyčių šalininkas, kuris prisijungia prie skriaudėjo, šalininkas, kuris dalyvauja tyčiojimesi, pasyvus šalininkas, kuris pritaria, bet neįsitraukia, neutralus stebėtojas, galimas gynėjas, kuris nepitaria, tačiau neįsikiša ir aukos gynėjas (Povilaitis, Valiukevičiūtė, 2006).

Analizuojant patyčių reiškinį, svarbu išsiaiškinti aukos ir skriaudėjo ypatumus.

R. Ortega, J. Lera (2000) išskiria atskirą skriaudimo aukų grupę. Tai provokuojančios patyčių aukos – vaikai, turintys mokymosi, rašymo, skaitymo sunkumų, dėmesio ir savireguliacijos sutrikimų. Nors šie vaikai nėra agresyvūs, jų elgesys dažnai erzina daugelį klasės draugų ir mokytojų. Dėl to jie tampa lengvomis skriaudimo ir patyčių aukomis, tai skatina ir socialiai nepalankių psichologinių bruožų bei elgesio stiliaus įtvirtinimą. Anot D. Olweus (2003), didžioji dalis reguliariai skriaudžiamų vaikų pasižymi nuolankiu elgesiu, tačiau kai kurie bendraudami demonstruoja agresyvių ir provokuojamą elgesį. Išskiriamos dvi aukų grupės:

1. Pasyvios arba neagresyvios aukos. Šie vaikai dažnai yra fiziškai silpnesni už savo bendraamžius (ypač berniukai), yra nerimastingi ir jaučiasi nesaugiai. Šie vaikai dažnai apibūdinami kaip atsargūs, jautrūs, ramūs ir atsiriboję (Heinrichs, 2003; Olweus, 2003; Pearce, Thompson, 1998; Schwartz, 2000). Jų žema savivertė, neigiamas požiūris į save ir savo situaciją. Jie patys dažnai jaučiasi niekam tikę, neįdomūs, nieko nesugebantys. Mokykloje šie vaikai yra vieniši ir izoliuoti nuo kitų. Jie nėra agresyvūs ir patys kitų neskriaudžia. Pasyvios aukos dažnai

pasižymi menkais socialiniais savęs įtvirtinimo ir saviraiškos įgūdžiais (Schwartz, 2000). Skriaudžiami šie vaikai dažniausiai reaguoja ašaromis ir nesipriešina (Hazler, Denham, 2002; Olweus, 1993). Jie dažnai geriau sutaria su suaugusiais (Heinrichs, 2003; Pearce, Thompson, 1998).

2. Agresyvios arba provokuojančios aukos. Šie vaikai neretai demonstruoja ambivalentiškas reakcijas – nerimo ir agresijos. Šie vaikai save vertina neigiamai, dažnai jaučiasi nelaimingi, nesaugūs, yra nerimastingi. Kita vertus jie impulsyvūs, šiurkštūs, irzlūs. Tokie vaikai sunkiai sukonzentruoja dėmesį, kartais jie apibūdinami kaip hiperaktyvūs, o tai sukuria aplink juos tam tikrą įtampą ir sumaištį (Hazler, Denham, 2002; Olweus, 2003; Schwartz, 2000). Dažniausiai jie yra nemėgstami kitų vaikų, o neretai ir suaugusiųjų (Heinrichs, 2003). Provokuojančios aukos stengiasi atsikirsti, tačiau tai daro neefektyviai. Šie vaikai neretai patys mėgina skriausti kitus, žemesnio socialinio statuso, vaikus (Schwartz ir kt., 1997).

Vaikų tarpusavio skriaudimas ir patyčios palieka tiek trumpalaikes, tiek ilgalaikes psichologines, elgesio ir socialines pasekmes visiems situacijos dalyviams. Tai paveikia daugelį vaiko kasdienio gyvenimo ir funkcionavimo sričių: savijautą, vertybines orientacijas, bendravimą, santykius su bendraamžiais, socialinę ir psichologinę prisitaikymą, mokyklinius pasiekimus, požiūrį į save ir savo gebėjimus.

Patyčios neigiamą įtaką daro ne tik vaikui – aukai, bet ir skriaudėjui, klasės, mokyklos psichologiniam klimatui. Daugelio yra manoma, jog patyčios vaiką moko tinkamų socialinių įgūdžių, jog nuo patyčių vaikas sustiprėja, tampa tvirtesnis. Tačiau ta nuomonė yra klaidinga, nes patyčios, kaip ir bet kuri smurto forma neigiamai veikia vaiko fizinę, emocinę ir socialinę raidą. Kiek patyčių pasekmės gali būti skaudžios, priklauso nuo suaugusių reakcijos ir elgesio.

R. Povilaitis, J. Valiukevičiūtė (2006) nurodė patyčių pasekmes aukai, skriaudėjui ir mokyklos psichologiniam klimatui.

Pasekmės aukai:

- Vaikai, kenčiantys nuo patyčių, dažnai jaučiasi nesaugūs, išgyvena nerimą. Ilgalaikis nerimas ir baimės būsena yra labai didelis rizikos veiksnys atsirasti kitiems sutrikimams – depresijai, nerimo sutrikimams ir pan.

- Vaikai, iš kurių tyčiojamosi, dažniau jaučiasi liūdni, prislėgti, nepasitikintys savimi, pasižymi žemesne saviverte. Jie gali jaustis bejėgiai, galvoti, kad neįmanoma pakeisti situacijos ir sustabdyti patyčių.

- Kartais vaikams, kurie susiduria su nuolatinėmis bendraamžių patyčiomis, kyla minčių apie savižudybę. Patyčios ir buvo pirmą kartą įvardintos kaip problema nusižudžius 3 paaugliams Norvegijoje ir paaiškėjus, kad viena galimų priežasčių buvo nuolatinės bendraamžių priekabės.

Vaikams kylančios mintys apie savižudybę rodo vaikams kylantį beviltiškumą, negalėjimą išspręsti patyčių situacijų ir didelį pagalbos poreikį.

- Viena iš galimų pasekmių – tai įvairūs psichosomatiniai simptomai: galvos, pilvo, skausmai, pykinimas, miego, apetito sutrikimai.

- Tyčiojimasis gali būti viena iš priežasčių, dėl kurios vaikas gali vengti mokyklos, nelankyti pamokų. Taip pat gali prastėti vaiko dėmesingumas mokykloje, jo mokykliniai pasiekimai, vaikui gali būti sunkiau mokytis.

- Patyčių mastas mokykloje gali daryti įtaką moksleivių ir mokytojų saugumo jausmui. Mokykloje esant dažnomis patyčioms, mokiniai jausis mažiau saugūs, mažiau patenkinti mokyklos gyvenimu. Be to patyčios veikia visus vaikus – ne tik tuos, kurie įsitraukia į patyčias ar patiria jas, bet ir stebėtojus. Jei mokiniai mato, kad nereaguojama į tyčiojimąsi arba jam netgi pritariama, tuomet formuojasi nuostata, kad toks elgesys yra tinkamas ir priimtinas. Ilgainiui tokia nuostata gali didinti patyčių mastą ir kurti mažiau saugią atmosferą. iš pasekmių, kurias sukelia sistemingai patiriamos priekabės. Vaikas, nuolatos patirdamas patyčias ir negalėdamas jų sustabdyti, išmoksta, kad jis yra bejėgis pakeisti situaciją ir dėl to nuleidžia rankas ir nebesiima jokių veiksmų, kad save apgintų ar surastų sau pagalbą. Būtent dėl išmokto bejėgiškumo padėti vaikui gali būti labai sunku – sunku vaikui padėti pasitikėti savimi ir kitais ir tuo, kad įmanoma situaciją pakeisti, kad įmanoma sumažinti patyčias.

- Smurtinis reagavimas į skriaudėjus yra vienas iš būdų, kurį renkasi patyčias patiriantys vaikai, siekdami jas sustabdyti. JAV slaptųjų tarnybų Grėsmių įvertinimo centras nustatė, kad 2/3 susišaudymų mokyklose yra aukų kerštas prieš jų skriaudėjus. Atrodytų, kad tokia nukentėjusių vaikų reakcija yra neadekvati, bet tai tik yra elgesys, kylantis iš beviltiškumo ir nežinojimo, kaip reaguoti. Tai parodo vaikų, kenčiančių nuo patyčių bejėgiškumą – vaikai tarytum nebemato kitų būdų, kaip sustabdyti patyčias.

Pasekmės skriaudėjams:

- Patyčios ilgainiui gali peraugti į kitokį agresyvų ar socialiai nepageidautiną elgesį vyresniame amžiuje. D. Ollweus duomenimis, 60 proc. berniukų, kurie aktyviai tyčiojosi iš savo bendraamžių vidurinėje mokykloje, iki 24 m. amžiaus padarė bent vieną nusikaltimą, o 35 - 40 proc. – 3 ir daugiau nusikaltimų. (Ollweus, 2008)

Pasekmės mokyklos psichologiniam klimatui:

- Tokioje situacijoje vertybių sistema tampa labai iškreipta: tolerancija, pagalba kitam, draugiškumas, pagarba tampa nevertinamu elgesiu. Tuo tarpu tyčiojimasis tampa tokiu elgesiu, kuris leidžia vaikams tapti lyderiais, užimti aukštą statusą klasėje, būti vertinamu ir gerbiamu. Tokia vertybių transformacija turėtų mums kelti didelį susirūpinimą.

Apibendrinant galima teigti, kad vaikų patyčios palieka tiek trumpalaikes, tiek ilgalaikes psichologines, elgesio ir socialines pasekmes visiems situacijos dalyviams. Tai paveikia daugelį vaiko kasdienio gyvenimo ir funkcionavimo sričių: savijautą, vertybines orientacijas, bendravimą, santykius su bendraamžiais, socialinį ir psichologinį prisitaikymą, mokyklinius pasiekimus, požiūrį į save ir savo gebėjimus.

Patyčių formos ir jų paplitimas

Patyčios gali pasireikšti tiek fizinio, tiek psichologinio smurto formomis. Kaip sinonimas patyčioms dar vartojamas priekabiavimo terminas. Tyčiojamasi tiek šeimoje, tiek suaugusiųjų, tiek mokinių, bendraamžių tarpe. Tai viena iš labiausiai paplitusių mokykloje smurto formų. Svarbiausios patyčių savybės yra tyčiniai pasikartojantys veiksmai ir psichologinės ar fizinės jėgos persvara. Priekabiavimas – tai toks vaikų elgesys, kaip: prasivardžiavimas, erzinimas, grasinimai, mušimas, spardymas, kumščiovimas, stumdymas, apkalbinėjimas, piktų, bjaurių užrašų apie kitą vaiką užrašinėjimas, ignoravimas, atskyrimas nuo grupės, kuomet bendraamžiai nepriima vaiko žaisti ar užsiimti kitokia veikla, daiktų gadinimas, daiktų ar pinigų atiminėjimas. Taigi priekabiavimas apima visą spektrą vaikų ir paauglių agresyvaus elgesio, kurį galima skirstyti į tiesioginį ir netiesioginį priekabiavimą:

- Tiesioginis tyčiojimas arba priekabiavimas – kai vaikas yra atvirai puolamas, užgauliojamas savo bendraamžių, pavyzdžiui, vaikas yra stumdomas, pravardžiuojamas, jam grasinama ir pan.;

- Netiesioginiu priekabiavimu vadiname tokį elgesį, kai vaikas skaudinamas nenaudojant tiesioginės agresijos. Tai yra subtilesnis tyčiojimas nei tiesioginis. Pavyzdžiui, vaikas yra atstumiamas grupės vaikų, ignoruojamas, su juo nebendraujama (Olweus, 2003).

- Dar yra išskiriamos ir kitokios priekabiavimo formos:

- verbalinis ir rašytinis priekabiavimas: pravardžiavimas, negatyvūs komentarai, gąsdinimas, bauginantys telefono skambučiai ir elektroninio pašto žinutės;

- fizinis: stumdymas, kepštelėjimas, mušimas, kandžiojimas, plaukų pešiojimas, pliaukštelėjimai, spardymas, nepageidaujami seksualiniai prisilietimai, kito daiktų gadinimas, nepagarbių, žeminančių gestų rodymas;

- socialinis/santykių: apkalbinėjimas, asmeninės informacijos viešinimas, išskyrimas iš grupės, ignoravimas (Lock, Trautman, 2003).

Svarbu pastebėti ir tai, kad priekabiavimo veiksmus gali atlikti vienas žmogus, o gali ir visa žmonių grupė, ir šie veiksmai gali būti nukreipti tiek į vieną asmenį, tiek į visą jų grupę (Olweus, 2003).

Pagal atliktų tyrimų rezultatus matome, kad labiausiai paplitusi priekabiavimo forma yra verbalinis priekabiavimas – erzinimas, šaipymasis ir įvairus tyčiojimas. Turkijoje atliktas tyrimas

rodo, kad 44 proc. moksleivių patiria verbalinį priekabiavimą, 30 proc. – fizinį, 18 proc. – emocinį ir 9 proc. seksualinį (Piskin, 2002). K. Williams teigia, kad 36,2 proc. priekabiavimą patiriančių vaikų dažniausiai įžeidinėjami (Williams, Chambers, Logan, Robinson, 1996).

Tiek Lietuvoje, tiek kitose šalyse daryti tyrimai rodo, kad dažniausios yra verbalinio tyčiojimosi formos: erzinimas, šaipymasis, prasivardžiavimas, apkalbinėjimas, įžeidinėjimas. Tokios tendencijos atsispindi ir Lietuvoje darytuose D. Valickaitės (2003) tyrimuose Panevėžio miesto ir rajono vidurinėse mokyklose. Šiose mokyklose labiausiai paplitusi priekabiavimo forma tarp moksleivių – prasivardžiavimas arba erzinimas. Per metus kartą šią formą patyrė 68,5 proc. moksleivių, o 62,2 proc. - buvo apkalbinėjami.

Lyginant skirtingas amžiaus grupes, pastebėti ir tam tikri skirtumai tarp priekabiavimo formų paplitimo. Jaunesnio amžiaus vaikai priekabiodami vieni prie kitų daugiau naudoja tiesioginį ir fizinį priekabiavimą, o vyresnio – netiesioginį: psichologinį, socialinį priekabiavimą (Olweus, 2003, Piskin, 2002, Rigby, 1999). Tačiau ne visais tyrimais gaunami tokie amžiaus skirtumai. M. J. Boulton, M. Trueman ir I. Flemington atliktame tyrime negauti ryškūs skirtingo amžiaus vaikų priekabiavimo patyrimo skirtumai. Autorių teigimu, šie skirtumai yra nenuoseklūs, todėl neleidžiantys daryti išvados, kad jaunesnių vaikų tarpe priekabiavimo reiškinys yra daugiau paplitęs (Boulton, Trueman, Flemington, 2002).

Lietuvoje atliktų tyrimų rezultatai rodo, kad vienuolikmečių tarpe yra apie 17 proc. vaikų, patiriančių dažną tyčiojimąsi, o penkiolikmečių tarpe – 11 proc. (PSO 2006). D. Valickaitės atlikto tyrimo rezultatai rodo, kad 26,6 proc. penktos klasės moksleivių patiria dažną priekabiavimą, o devintos klasės moksleivių tarpe – 19,4 proc.. Priekabiaujančių vaikų buvo devintokų ir penktokų tarpe – dažnai prie kitų priekabiauja 24,4 proc. devintokų ir 9,3 proc. penktokų. Taigi ir kai kuriose Lietuvos mokyklose nustatyta, kad jaunesnio amžiaus vaikai dažniau tampa priekabiavimo aukomis, o vyresni – priekabiautojais.

Skirtingų tyrimų rezultatų nesutapimai yra natūralus dalykas, nes vieni skriaudimu vadina tikrai agresyvius veiksmus, kiti skriaudimu laiko grasinimus, įžeidinėjimus, kurie yra būdingi bet kuriai žmonių bendruomenei. Tačiau akivaizdu, kad vaikų patyčios yra rimtas ir masinis reiškinys bendrojo lavinimo mokyklose.

1.2. Klasės vadovo vaidmuo, sprendžiant patyčių atvejus mokykloje

Šiuolaikinė socialinė pedagoginė situacija ir visuomenės poreikiai veikia bendriausią klasės vadovo paskirtį. Jis yra svarbus mokyklos pedagogas, sudarantis prielaidas ugdymo procese užtikrinti vaiko teisę į išsilavinimą ir pirmiausia jo saugumą mokykloje, traktuojamą plačiąja prasme (Barkauskaitė, 2001). Klasės auklėtojo veiklos vidinę, pedagoginę prasmę galima nusakyti taip: klasės auklėtojas – ugdytinių dvasinio gyvenimo vadovas. Svarbiausia tai, kad klasės

auklėtojas ir ugdytinis suvokiami kaip dvasiškai bendraujantys asmenys, vienas kitą suprantantys, vienas kitam artimi.

Nuo to, kaip bus organizuojamas klasės gyvenimas priklauso individo tolimesnė veikla. Koks bus sukurtas klasės mikroklimatas, svarbi yra klasės mokytojo atsakomybė ir funkcijos. Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme (2008) 49 straipsnyje nurodyta, jog mokytojas privalo užtikrinti ugdomų mokinių saugumą, informuoti apie jų elgesį tėvus, globėjus ar rūpintojus. Klasės auklėtojas, pasak R.Povilaičio ir kt. (2007) turi užtikrinti ugdomų mokinių saugumą; ugdyti tvirtas dorovines, pilietines, tautines bei patriotines nuostatas, laiduoti jų asmenybės galių pletotę; rūpintis pagalbos teikimu mokiniams, turintiems ugdymosi, mokymosi sunkumų ir specialiųjų ugdymosi poreikių; nuolat informuoti tėvus (globėjus, rūpintojus) apie vaikų ugdymosi poreikius ir pasiekimus.

Sprendžiant patyčių atvejus, klasės auklėtojas yra tarsi klasės socialinis pedagogas. Mokiniai yra linkę kreiptis pagalbos pirmiausiai į klasės auklėtoją. G. Kvieskienės ir kt. (Karmaza, Grigutytė, Karmazė, 2007) tyrimai rodo, kad dažniausiai mokiniai į klasės auklėtoją kreipiasi, kai mokiniai triukšmauja, netinkamai elgiasi pamokų metu (72,8 %), mokiniai pykstasi, ginčijasi tarpusavyje (66,5 %), kiti mokiniai muša, stumdo (64,7 %), kiti mokiniai tyčiojasi (53,4%). Todėl jis turi būti pasirengęs darbui smurto atvejais: turi domėtis atitinkamais mokymais, skaityti literatūrą, lankyti kursus, pagalbos kreiptis į mokyklos socialinį darbuotoją ir psichologą. Jau pradinėje mokykloje labai svarbu vaikams padėti pažinti save, pratinti, kad jie nebijotų savo ydų, jų nesigėdytų, kovotų su jomis, siektų tobulėti. Todėl klasės auklėtojas turėtų atitinkamai pasirengti ir vadovauti mokinių saviuoklai, į kurią įeina ir savidrausmė, savitvarda, saviskata, savibauda. Vaikus reikia mokyti gerbti vienas kitą, suprasti ir gerbti kitus žmones, mokyti gyventi kartu, užjausti, suprasti ir kartu spręsti iškilusias problemas. Daugelio specialistų nuomone, laiką, kurį skiria mokytojai vaikų neklausymo ir agresyvaus elgesio problemoms aiškintis, reikia panaudoti netinkamo, nepageidaujamo elgesio prevencijai – t.y. mokyti vaikus efektyviai, konstruktyviai spręsti problemas, iškilusius konfliktus bei tinkamai elgtis jų metu. Todėl klasių mokytojai turėtų nuolat vesti socialinių įgūdžių pratybas. B. A. Reardon (2000) teigimu, labai svarbu mokyti vaikus bendradarbiavimo įgūdžių, kurie reikalingi sprendžiant konfliktus ir įveikiant nesutarimus.

Svarbus dalykas patyčių prevencijoje klasės taisyklių sudarymas. Klasės taisyklės turi būti sudaromos kartu su vaikais. Jose turi atsispindėti mokinių teisės ir pareigos. Svarbu, kad jos nebūtų primestos suaugusiųjų. E. Jensen (1999) aiškina taisyklių, nurodymų ir susitarimų sąvokas ir teigia, jog susitarimai šiuo atveju skamba „draugiškiau“. Klasės susitarimai turėtų atspindėti ir susitarimo priežastis, išimtis, susitarimo sulaužymo pasekmes.

Klasės valandėlių metu turi būti diskutuojama apie mokinių tarpusavio santykius. Efektyvios klasės valandėlės, kurių metu vaikai vaidina trumpus vaidinimus apie patyčių problemą, po to

aptariami su patyčiomis susiję klausimai. Klasėje svarbu skatinti gerą elgesį, girti vaikus, kurie užstoja skriaudžiamąjį, kreipiasi pagalbos arba praneša apie tyčiojamasi iš kitų

Klasės auklėtojas privalo reaguoti į kiekvieną klasėje įvykusį įvykį.

Kaip teigia L. Kyburienė (2006), svarbu, kad mokytojas padėtų mokiniui suprasti klaidingo elgesio tikslą, stengtis, kad klaidingo elgesio tikslas būtų pasiektas, padrasinti mokinį, mokyti klasės mokinius bendradarbiauti ir padėti netinkamai besielgiančiam mokiniui. Mokinių lankymas namuose, bendravimas su vaiku ir jo tėvais – tai dar viena auklėtojo veikla, kuri gali duoti teigiamų rezultatų patyčių prevencijoje. Tačiau ne visada tėvai turi sužinoti apie savo vaiko prasižengimus. Dažnai pakanka geranoriško, atviro pokalbio su vaiku, po kurio jis jau nebedaro ankstesnių klaidų. Kaip teigia Z. Petrikienė ir O. Repšienė (2007), per dažnas bendravimas su tėvais, smulkmeniškasis visų nuodėmių atskleidimas menkina mokinio pasitikėjimą mokytoju, į kurį pradeda žiūrėti ne kaip į draugą ar padėjėją, o kaip į teisėją ar viršesnę asmenį. Pravartu klasėje išsirinkti klasės tarybą, kuri, be kitų klasės klausimų, spręstų konfliktų prevencijos, jau kilusių konfliktų ir saugumo kūrimo klausimus.

Kadangi vaikai labai daug mokosi stebėdami suaugusiuosius, todėl mokytojo bendravimas yra vienas iš svarbiausių elgesio modelių. Gerai, jei mokytojo bendravimas yra paremtas pagarba.

R. Povilaitis ir J. Valiukevičiūtė (2006) pateikia, kokios nuostatos turėtų lydėti mokytoją., Geras mokytojas turėtų:

- Pamokų metu ne tik siekti moksleiviams perteikti žinias, bet ir stengtis kurti kuo saugesnę aplinką klasėje.
- Manyti, kad tyčiojimasis nėra natūralus vaiko augimo etapas, iš kurio vieną dieną išaugs.
- Pastebėti ir reaguoti į moksleivių netinkamą elgesį – tokį kaip tyčiojimasis.
- Pastebėti vaiką, kuris yra atsiskyręs nuo grupės ar liūdnas.
- Pasiaiškinti, kokios yra tokio vaiko elgesio ar emocijų priežastys.
- Stengtis sustabdyti tyčiojimąsi ir suteikti palaikymą aukai.
- Padėti vaikui rasti tinkamus reagavimo būdus, kuomet kas nors įskaudina.
- Padėti priekabiaujantiems mokiniams keisti savo elgesį.
- Rodyti tinkamo elgesio pavyzdį.“

Apibendrinant galima teigti, jog klasės auklėtojo vaidmuo patyčių atvejų sprendime yra labai didelis, nes sprendžiant patyčių atvejus, klasės auklėtojas yra tarsi klasės socialinis pedagogas, mokiniai yra linkę kreiptis pagalbos pirmiausiai į klasės auklėtoją (Karmaza, Grigutyte, Karmazė, 2007). Mokytoja turi reaguoti į klasėje vykstančius įvykius, padėti mokiniams spręsti iškilusias problemas, būti teigiamo ir korektiško elgesio pavyzdys, nes vaikų elgesio modelius formuoja mūsų elgesys. Abipusė pagarba – tai pirmas žingsnis mažinant smurtą mokykloje.

1.3. Socialinio pedagogo vaidmuo, sprendžiant patyčių atvejus mokykloje

Socialinis pedagogas yra turbūt vienintelis mokyklos specialistas, kuris individualiais veiksmais gali pasiekti neblogų rezultatų smurto prevencijos ir pagalbos teikimo sferose. Kai vaikas nukenčia nuo smurto ar pats smurtauja, jam reikalinga psichologinė bei socialinė pedagoginė pagalba. Už psichologinę pagalbą atsako mokyklos psichologas, už socialinę pedagoginę – socialinis pedagogas. LR švietimo įstatymo 21 straipsnis socialinę pedagoginę pagalbą apibrėžia taip:

1. Socialinės pedagoginės pagalbos paskirtis – padėti vaikui įgyvendinti jo teisę į mokslą, užtikrinti jo saugumą mokykloje: šalinti priežastis, dėl kurių vaikas negali lankyti mokyklos ar vengia tai daryti, sugrąžinti į mokyklą ją palikusius vaikus, kartu su tėvais (globėjais) padėti vaikui pasirinkti mokyklą pagal protines ir fizines galias ir joje adaptuotis.

2. Mokykla, teikdama mokiniui socialinę pedagoginę pagalbą, bendradarbiauja su socialinę pagalbą teikiančiomis tarnybomis, sveikatos priežiūros ir teisėtvarkos institucijomis ir konsultuoja mokinio tėvus (globėjus, rūpintojus) ir mokytojus.

3. Socialinės pedagoginės pagalbos teikimą vaikui ir mokiniui reglamentuoja Vyriausybės arba jos įgaliotos institucijos patvirtinti socialinės pedagoginės pagalbos teikimo bendrieji nuostatai

Socialinis pedagogas dirba komandoje kartu su administracija, klasių vadovais, mokiniais. Padeda adaptuotis vaikui mokykloje, teikia mokiniui reikalingas socialines pedagogines paslaugas, vykdo prevencines programas, tikrina moksleivių pamokų lankomumą, analizuoja moksleivių mokymosi motyvacijos aspektus, individualiai dirba su pačiais moksleiviais, jų tėvais, kitais šeimos nariais, stebi moksleivių elgesį vienokiomis ar kitokiomis sąlygomis. Socialinio pedagogo veikla yra pateikta 1 lentelėje.

1 lentelė. Socialinio pedagogo veikla mokykloje(Ž. Barkauskaitė- Lušienė)

VEIKLA	VEIKLOS APRAŠYMAS
Individualus darbas su mokiniais	• analizuoti mokinio interesus, charakterio, pažinimo procesų ypatumų, šeimyninių sąlygų, bendravimo, sveikatos būklę; • pagalba mokinių socializacijos procesui, skatinant ir organizuojant jų dalyvavimą meninės saviraiškos būreliuose, klubuose, centruose; • betarpiškai bendrauti su mokiniais; • pagalba įveikiant mokinių mokymosi sunkumus ir sprendžiant mokymo proceso problemas; • koordinuoti mokinių informacinius interesus (knygų skaitymas, kino filmų peržiūra, aptarimas ir pan.).

Darbas su klasės vadovu ir kitais pedagogais	• organizuoti ir skatinti pedagogus dalyvauti kūrybinėje veikloje, diegti komandinės veiklos principus; • tobulinti mokinių ir pedagogų bendravimo įgūdžius įvairių renginių, užsiėmimų metu; • organizuoti pažintinę veiklą už mokyklos ribų; • išsiaiškinti grupės, komandos nuomonę ar požiūrį, situacijų, reikalų, problemų sprendimo galimybes taikant diskusijų, aktyvaus susirinkimo bei kitus pažinimo bendradarbiavimo metodus.
Auklėjamosios aplinkos ir mokyklinės buities organizavimas	• drauge su mokyklos bendruomene (mokiniais, tėvais, mokytojais) kurti bendravimo klasėje, mokykloje ir už mokyklos ribų, taisykles; • kurti ir tobulinti estetinę mokyklos aplinką pasitelkus tėvų, rėmėjų, mokyklos partnerių bei pačių mokinių pagalbą ir paramą; • organizuoti budėjimą mokykloje, skatinti mokinių dalyvavimą savivaldos veikloje.
Tarpinstitucinės veiklos organizavimas ir koordinavimas	• burti tėvus, pedagogus, būrelių, organizacijų vadovus bendram tikslui ir inicijuoti tokio sambūrio veiklą; • telkti specialistų, gebančių padėti spręsti iškilusias problemas, komandą ir koordinuoti jos veiklą.

Socialinio pedagogo užduotis mokykloje – padėti skriaudžiamiems vaikams jaustis saugiau mokykloje; skriaudėjams mokytis labiau gerbti kitus mokyklos bendruomenės narius ir gyventi pagal visuomenėje galiojančias normas. Formuoti neigiamą nuostatą į patyčias mokykloje. Tobulinti konfliktinių, patyčių situacijų sprendimo įgūdžius. Ugdyti efektyvaus bendravimo nuostatas su vaikais, patekusiai į patyčių ratą.

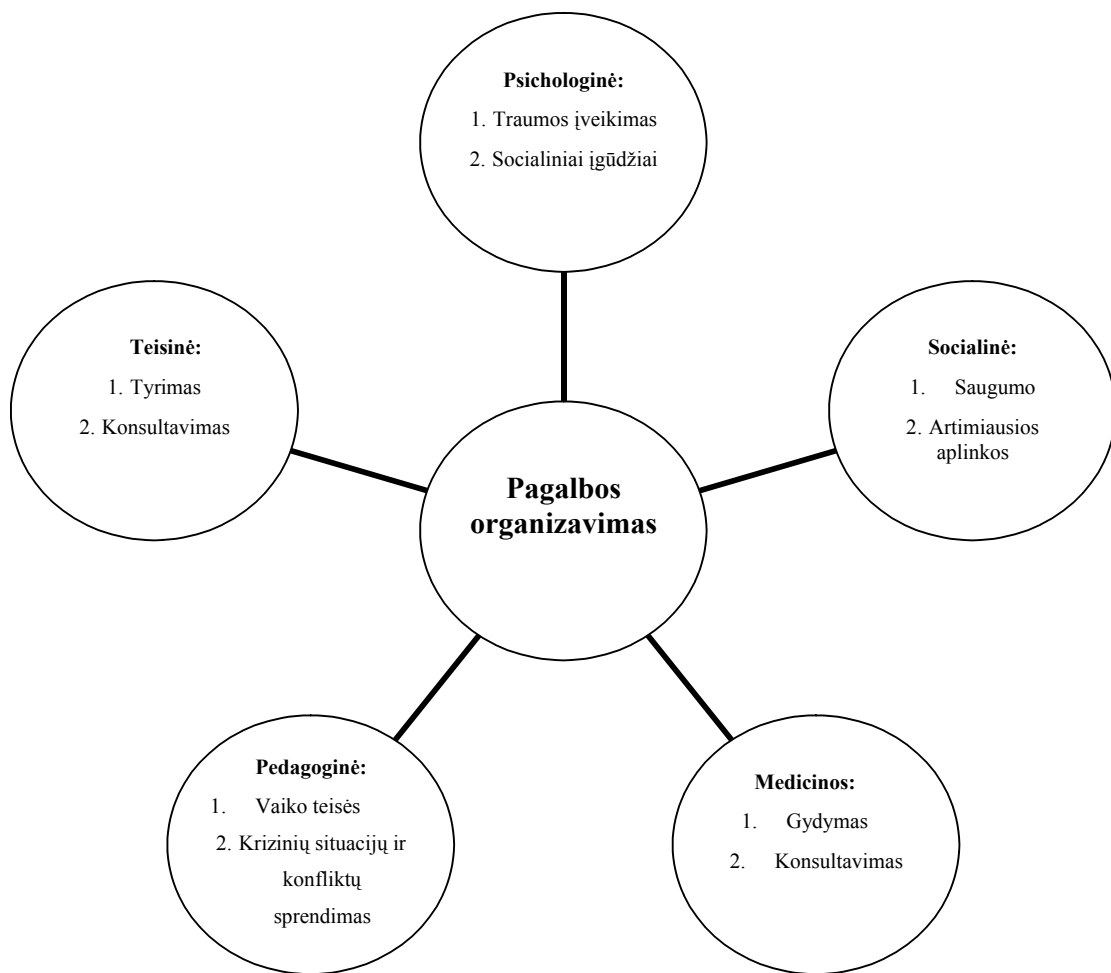
Mokyklos socialiniai pedagogai dirba keturiais lygiais: su mokiniais, tėvais, mokyklos bendruomene bei vietos bendruomene. Vienas iš socialinio darbo metodų yra individualus socialinis darbas. Teisingam problemos įvardijimui būtina, kad socialinio pedagogo ir mokinio nuomos sutaptų. To pasiekti galima individualių pokalbių metu, aptariant susidariusia situacija bei jos priežastis. (Kvieskienė, 2003)

Dirbant su paaugliais, kurie turi problemų su patyčiomis, visų pirma, reikia motyvuoti mokinį, priimti jam siūlomą pagalbą, pripažįstant, kad ji yra būtina. Pokalbis su paaugliu išskiriamas, kaip pagrindinė darbo dalis. Pokalbio metu socialiniai pedagogai stengiasi diagnozuoti vaiko problemas, naudodami įvairias anketas, testus, kitas diagnostines metodikas, raštu ar žodžiu aiškinasi netinkamo elgesio priežastis, aiškina paaugliui jo elgesio pasekmes. Tik tuomet, kai paauglys, suvoks jam teikiamos pagalbos svarbą, patikės problemos sprendimo sėkme, taps produktyvus socialinio pedagogo ir mokinio tolimesnis bendradarbiavimas. Socialinis pedagogas turi būti

asmeniškai suinteresuotas jų gerbuviu, kuris vertina juos, kaip žmones, yra šiltas, betarpiškas ir užjaučiantis, kuris priima mokinių draugiškai, o ne paskubomis. (Ignotavičienė, Žukauskienė 1999).

Socialinio pedagogo vaidmuo – paskatinti ar pamokyti kitus spręsti problema ir su kiekvienu problemos sprendimo etapu didinti paties paauglio vaidmenį. Pokyčiai, koreguojant elgesį, atsiranda tada, kai padidėja žmogaus pasitikėjimas savo jėgomis rasti išeitį iš situacijos. Socialinis pedagogas tas žmogus, kuris aprėpia visą situaciją, susiklosčiusią mokykloje, išvelgia mokyklos bendruomenėje besireiškiančias tendencijas patyčių atvejais, kurie jam buvo deleguoti spręsti. Išvelgdamas atskiras tendencijas, jis gali įtakoti pokyčius (Lukoševičienė 1999).

Didelis vaidmuo, kuriant saugią mokyklą, vykdant patyčių prevenciją, tenka mokyklos administracijai, kuri turi skatinti ir palaikyti mokyklos bendruomenę šioje veikloje. Mokyklos administracija turi padėti suburti mokyklos specialistų komandą (mokyklos psichologas, socialinis pedagogas, gydytoja), kuri organizuotų ne tik mokytojų, bet ir kitų darbuotojų mokymus, kaip reikėtų elgtis krizinės situacijos mokykloje atvejais. Mokymus galėtų prvesti ir iš kitų organizacijų atvykę specialistai. Mokyklos personalas turėtų mokytis naujų būdų, kaip įveikti tarpasmeninio bendravimo sunkumus, šiose srityse: konfliktų sprendimas; tarpininkavimas; emocinė parama; problemų sprendimas užgaulaus ir smurtinio elgesio atvejais; mokinių psichologija: motyvacija, mokymasis, raidos tarpsniai; emocinis raštingumas; bendradarbiavimas su įvairiomis žinybomis. Mokyklose jau yra socialinis pedagogas, kuris individualiais veiksmais gali pasiekti neblogų rezultatų smurto prevencijos ir pagalbos teikimo sferose. Kaip teigia E. Karmaza, N. Grigutytė, E.G Karmazė (2007), prieš pradėdamas dirbti su smurtiniais įvykiais, socialinis pedagogas (arba komanda) turi sudaryti pagalbos teikimo planą, kurį tvirtina mokyklos vadovas (1 pav.).

1 pav. Pagalbos teikimo sferos (remiantis E. Karmaza., N. Grigutyte, E.G. Karmaze)

Iš 1 pav. matyti, kad įvykus patyčioms socialinis pedagogas (arba komanda) įvertina 10 pagalbos teikimo sferų, atsižvelgdamas į:

- Kokia turima tos sferos informacija apie mokinį;
- Kokios informacijos trūksta;
- Kokia reikalinga pagalba;
- Kokius konkrečius tos pagalbos žingsnius reikia atlikti;
- Kas įgyvendins konkrečius pagalbos žingsnius;
- Kiek laiko skiriama konkretiems pagalbos žingsniams atlikti;
- Kada bus kitas susitikimas, kad būtų galima įvertinti, kas pasiekta.

Tam, kad atskleistumėme socialinio pedagogo vaidmenis padedančius mokytojams, klasės vadovams ir mokiniams spręsti patyčių situacijas, būtina pirmiausiai juos trumpai aptarti. Taigi socialinis pedagogas turi atlikti šiuos vaidmenis: tarpininko, interesų gynėjo, socialinio terapeuto,

eksperto, bendros veiklos dalyvio ir dvasinio vadovo (Socialinio pedagogo kvalifikaciniai reikalavimai, 2001. Švietimo įstatymas). П.А Шептенко, Г.А Воронина. (2001) nurodo tokius socialinio pedagogo vaidmenis: patarėjo, draugo, visuomeninio veikėjo, psichoterapeuto, advokato, tarpininko, eksperto, pagalbininko.

Galima teigti, jog socialinis pedagogas vaidina daugelį vaidmenų, kurie vienaip ar kitaip įtakoja mokinių patyčių situacijų baigtį. Socialinis pedagogas siekia mažinti patyčių ir kitokio asocialaus elgesio apraiškas. Specialisto tikslas - mokyti visą mokyklos bendruomenę atpažinti, pastebėti ir mažinti patyčias, tinkamai į jas reaguoti. Taip pat gerinti mokinių tarpusavio santykius bei santykius su pedagogais.

1.4. Klasės vadovo ir socialinio pedagogo bendradarbiavimo turinys, sprendžiant patyčių atvejus mokykloje

Švietimo reforma paskatino bendravimo ir bendradarbiavimo idėjų sklaidą Lietuvos mokyklose. XXI amžiaus visuomenėje bendradarbiavimas labai svarbus, kuris yra išsiliesęs į visas gyvenimo sferas tame tarpe ir mokyklą. Bendras darbas, bendra veikla efektyvesnė visose gyvenimo srityse: asmeniniame gyvenime, moksle ir darbe. Ko negali įveikti vienas žmogus, su tuo lengvai susidoroja keli žmonės, grupė asmenybių.

Akivaizdu, kad svarbu teisingai suvokti bendradarbiavimo esmę. Klaidingai suprantamas bendradarbiavimas (nesuderinta konkretaus vaiko ugdymo koncepcija, kiekvienas atskirai siekia savo tikslų) gali sąlygoti nesusikalbėjimą, atsainumą bei ugdymo fragmentiškumą (Radzevičienė, 1999).

Taigi, pirmiausias visiems rūpimas klausimas – kas yra bendradarbiavimas? Tai nėra toks lengvas klausimas, kaip gali pasirodyti iš pirmo žvilgsnio, kadangi egzistuoja įvairūs požiūriai ir nuomonės, aiškinantys bendradarbiavimo reiškinių. Bendradarbiavimas traktuojamas kaip bendravimo forma, ar kaip teigia Leonavičius (1993), bendradarbiavimas tai bendravimas, kurio metu asmenys padeda realizuoti vieni kitų poreikius. Gana skirtingais lygmenimis apie bendradarbiavimą rašo pedagogai: vieni žvelgia į jį kaip į principą, kiti – kaip į ugdymo modelį, metodą. Neretai girdime kalbant ir apie bendradarbiavimo pedagogiką kaip apie naują pedagoginę koncepciją. Mokyklos bendruomenėje nuolat vyksta dialogas, skirtas jos kaitai, veiklos planavimui, veiklos modelio paieškai. Bendruomenės narių grupės (komandos) siekia bendrų tikslų, sprendžia konkrečias problemas, bendradarbiauja tarpusavyje. Taip kiekvienas ugdymo įstaigos narys tampa aktyvus mokyklos gyvenimo dalyvis ir organizatorius. Vadinasi, svarbus mokytojų veiklos aspektas yra gerai koordinuojamas, bendradarbiavimo principais grindžiamas darbo stilius, kad kiekvienas mokytojas galėtų drąsiai improvizuoti ieškodamas būdų tinkamai elgtis, susiklosčius tam tikroms aplinkybėms (Metodinės priemonės).

Daugelis mokslininkų (Jacikevičius, 1994; Kontautienė, 2006; Arends, 1998; Anzenbacher, 1992 ir kt.) idealia sąveikos forma pripažįsta bendradarbiavimo sąveiką, kai susilieja bendravimas ir veikla, taigi bendradarbiavimo sąvoka visų pirma sugretina bendravimo ir veiklos sąveiką. Taip pat teigia ir Kontautienė (2006) – „bendravimą pripažinus tarpusavio sąveika, idealia jos forma laikytina bendradarbiavimo sąveika, kur susilieja bendravimas ir veikla“.

Mokyklai, kaip socialinei institucijai, būdinga bendruomenės narių individualių poreikių tenkinimas, galimybė keisti elgesio normas, socialinė kontrolė, saviraiška. Mokykloje vyksta socializacijos procesas, kurio metu vaikai, sąveikaudami su aplinka, perima socialines normas ir kultūrinės vertybes, tobulina ir realizuoja save. Socializacijos procese dalyvauja įvairūs specialistai: mokytojai, auklėtojai, socialiniai pedagogai, psichologai. Todėl šių grupių bendravimas ir bendradarbiavimas yra būtinas, nes, tik suderinus savo veiklos funkcijas ir priemones, galima pasiekti teigiamą rezultatą. Funkcijų dubliavimas gali sukelti sumaištį. Kuo daugiau skirtingų dubliuojamų funkcijų, tuo daugiau atsiranda spragų, kurias patenka tie, kuriems reikia padėti (Vaičekauskienė, 2003). Moksleivis, socialinis pedagogas ir klasės auklėtojas – pagrindiniai socializacijos proceso mokykloje veikėjai, nuo kurių sąveikos priklauso socializacijos sėkmė.

Kaip pažymi Brewster and Bowen (2004), mokytojų parama yra susijusi su vaikų suvokiamu mokyklos reikšmingumu bei prisitaikymu mokykloje (Way, Reddy, Rhodes, 2007). Taip pat mokytojų parama yra teigiamai susijusi su mokinių aktyvumu mokykloje bei su palaikančių santykių su bendraamžiais ir suaugusiais mokykloje plėtra (Jennings, 2003). Kadangi pedagogai yra formalūs mokinių grupių lyderiai, todėl į juos galima žiūrėti kaip į potencialius visuomenės normų perdavėjus bei tam tikrus elgesio modelius (Danielsen et al., 2009). Pedagogai yra reikšmingi socialinės paramos teikėjai, galintys tiesiogiai daryti įtaką mokinių pasitenkinimo mokykla jausmui.

Mokytojų tarpusavio bendradarbiavimas yra viena didesnių pedagoginės veiklos problemų. Šiandien šalyje dirba daugiau nei 1000 socialinių pedagogų, tačiau mokykloje vis dar tebėra socialinio pedagogo veiklos neapibrėžtumas ir pedagogams neretai yra neaiškios socialinio pedagogo veiklos funkcijos. Dažnai klasių auklėtojai ir socialiniai pedagogai moksleivių problemas sprendžia individualiai arba dubliuoja vieni kitų funkcijas. Ugdymo institucijos pasigenda bendradarbiavimo tarp klasės auklėtojų ir socialinių pedagogų. Bendradarbiavimas yra integrali žmogaus egzistencijos dalis. Jis neatsiejamas nuo žmogaus aktyvumo, jo gebėjimo mokytis pritaikant savo patirtį, mano G. Kvieskienė (2003).

R. Rothman (2002) teigia, jog šio problemos aktualumą brėžia ir R. Jucevičius bei S. Neifachas (2006). Jie teigia, jog ypatingai svarbus socialinio pedagogo ir klasės auklėtojo santykis, nes jie turi tą pačią užduotį ir tikslą – padėti vaikui. Norint spręsti moksleivių socialines problemas mokykloje, būtina derinti veiksmus, išskirti bendrus tikslus ir juos aptarti, pasiskirstyti funkcijomis.

Organizuodami bendrą veiklą, vienydami pastangas socialiniai pedagogai ir klasių auklėtojai gali sukurti bendradarbiavimo veiksmų sistemą, kuri lemtų sėkmingą socialinių problemų sprendimą mokykloje. Socialinis pedagogas, pasitelkęs bendradarbiavimo įgūdžius, dirba ne tik su mokiniais, bet ir su pedagogais. Glaudus bendradarbiavimas tarp socialinių pedagogų ir klasės auklėtojų reikalingas tam, kad mokykloje vyktų sėkminga socializacija, būtų puoselėjami humaniški tarpusavio santykiai, atskleidžiami kiekvieno moksleivio talentai ir gebėjimai. Geras bendradarbiavimas su kolegomis neatsiranda savaime.

Analizuojant bendradarbiavimą mokykloje svarbi A. Hargreaves (1999) sudaryta bendradarbiavimo tipologija, kurioje išskiriami šie mokytojų bendradarbiavimo tipai:

1. *individualizmas* – pasižymintis globos, izoliavimosi ir saugojimosi nuo išorės poveikių, savininkiškumo, patirties nesidalijimo, bendro tikslo nesuvokimo, kontrolės atsiribojimo bruožais;
2. *skaldymas* – šis bendradarbiavimo tipas pasižymi atskiromis, tvirto pastovumo ir kartais rungtyniaujančiomis grupėmis, siekiančiomis užimti tam tikrą poziciją arba įgyti pranašumą;
3. *tariamasis kolegialumas* – tai administracijos sukurtas kolegialumas, kai mokytojų bendradarbiavimo formos pakeičiamos administracijos kontroliuojamomis, saugiai imituojančiomis bendradarbiavimą.

Mokytojų bendradarbiavimas yra privalomas, o ne savanoriškas, apribotas, nukreiptas į diegimą, o ne į tobulinimą, plėtrą, jo padariniai prognozuojami. Spontaniška mokytojų iniciatyva yra stabdoma administracijos reikalavimų (tiesioginių, netiesioginių) bendradarbiauti, dirbti kartu.

P. Dalin, H. G. Rolff, B. Kleekamp (1993) teigia, jog bendradarbiaujant reikia išsiaiškinti, ką išskeltas tikslas reiškia kiekvienam socializacijos proceso dalyviui. Dažnai vietoje bendradarbiavimo vyksta lygiagretus darbas arba dirbama dubliuojant funkcijas. Socialiniai pedagogai ir klasių auklėtojai dirba su tais pačiais vaikais, siekia bendro tikslo, geriau pastebi pokyčius ir pasiekia reikiamų rezultatų. Be to, bendradarbiavimą palengvina komandinis darbas, nes skirtingų sričių specialistai ir pedagogai, dalydamiesi savo patirtimi, laimėjimais, sunkumais, greičiau pasiekia norimų rezultatų. Bendraujant su mokytojais, auklėtojais, mokyklos administracija, socialiniai pedagogai dažniausia yra jungiamoji grandis, kuri padeda atrasti moksleivių sėkmės galimybes, pastebi jų stipriąsias puses.

V. Jonynienė (2002) analizuoja tarpžinybinį bendradarbiavimą kaip svarbų aspektą socialinio pedagogo veikloje. Tam reikalingas integralus požiūris į probleminį reiškinį, kuris apima socialinį, pedagoginį, psichologinį, medicininį, teisinį reiškinio aspektus. Pastaruoju metu tarpžinybinis bendradarbiavimas apibūdinamas kaip būtina sąlyga užtikrinti teikiamos pagalbos vaikui efektyvumą. Mokyklai toks kvalifikuotas bendradarbiavimas labai reikalingas.

Bendrojo lavinimo mokykloje dirbantis socialinis pedagogas yra svarbus mokyklos pedagogų komandos narys, kurio veikla neatsiejama su mokyklos administracija, mokytojais, vadovais,

psichologais, logopedais ir kitais mokyklos darbuotojais. Mokyklos socialiniai pedagogai dirba keturiais lygiais: su mokiniais, tėvais, mokyklos bei vietos bendruomene (Švedaitė, 2006). Pasak W. James (2001), socialinis pedagogas nedubliuoja klasės auklėtojo ar dalyko mokytojo veiklos, bet ją papildo. Socialinis pedagogas padeda klasės auklėtojui individualiai dirbti su delinkventinio elgesio, nedarnių, socialiai remtinių šeimų vaikais. Socialinis pedagogas gauna informaciją iš klasių auklėtojų, mokytojų apie vaikų mokymosi ir gyvenimo sunkumus bei konsultuoja kolegas, kaip jie turėtų padėti vaikams. Socialinis pedagogas kartu su mokyklos bendruomene rengia įvairius socialinius projektus, skirtus sėkmingesnei vaikų adaptacijai visuomenėje ir vaikų socializacijai.

G. Kvieskienės (2003) manymu, socialinio pedagogo veiklos optimalus modelis neįsivaizduojamas be socialinės pedagoginės pagalbos komandos. Socialinis pedagogas atlieka svarbų vaidmenį mokyklos socialinės pedagoginės pagalbos komandoje. Dažnai jis būna šios komandos telkimo iniciatorius ir jos veiklos koordinatorius. T. Гончарова (2002) kalbėdama apie socialinio pedagogo veiklos organizavimą, pabrėžia bendradarbiavimo svarbą su valdžios institucijomis, įvairiomis organizacijomis, kitais specialistais. Socialinis pedagogas, burdamas apie save kitus mokyklos bendruomenėje dirbančius specialistus (logopedą, psichologą, specialųjį pedagogą ir kt.) bei pasitelkdamas vietinėje bendruomenėje esančių socialinių institucijų atstovus kuria socialinės pedagoginės paramos komandą. Ši komanda sprendžia įvairias mokyklos bendruomenės narių problemas, tuo siekdama kuo didesnės mokyklos bendruomenės darnos, lygių galimybių visiems bendruomenės nariams.

Pagal R. Dobranskiene (2004), bendravimas mokyklos bendruomenėje yra veiklos rūšis ir žmonių santykiai. Komunikatas yra sėkmingas tada, kai vienas mano, kad jis / ji yra vertinama ne atskirai, turi savo statusą visuomenėje, ir tai gali veikti kieno nors nuomonę ir elgesį.

Tuo tarpu V. Vaicekauskienė (2003) išskiria strategijas ir taisykles bendradarbiauti:

1. Bendradarbiavimas su susitarimu, kai vienas iš partnerių turi daugiau žinių apie problemą.
2. Bendradarbiavimas bendra strategija.
3. Bendradarbiavimas pasidalijant užduotimis.

Bendradarbiavimas nereiškia, kad visi turi padaryti tą patį; įvairių specialistų funkcijos neturėtų būti tos pačios.

Pagal L. G. Weezel (2002), bendradarbiavimas yra neatskiriama socialinio darbo dalis. Nors bendradarbiauja, socialinis darbuotojas palaiko kliento, kuris yra bėdoje; padeda jam priimti padėtį ir aptarti galimybes dalintis abejonėmis; gauna pagalbą iš kolegų, sprendžiant sudėtingus klausimus.

Pasak G. Bužinsko (2001), pedagogų tarpusavio bendradarbiavimas nulemia ugdytinių bendros veiklos rezultatus, jų elgesį, gebėjimą bendrauti ir bendradarbiauti. Pedagogų bendradarbiavimas kartais traktuojamas *kaip tikslas*, ne kaip natūralus procesas, vyksmas; *kaip konstruktyvi socialinė* –

pedagoginė sąveika vykstanti ugdymo sistemoje ir jungianti visus ugdymo procese (ne)tiesiogiai dalyvaujančius subjektus (bendrojo lavinimo mokykloje tai būtų ugdytojai (pedagogai, specialistai), administracija, ugdytiniai (vaikai) ir jų tėvai).

Apibendrinant pedagogų bendradarbiavimą, galima pasinaudoti R. Kontautienės (2000) teigimu, jog orientuodamiesi į tarpusavio sąveiką pedagogai siekia dalykinio ar asmeninio pobūdžio dialogo ir veiksmų, kurių pagrindu realizuojamas ugdymo tikslas, kaupiama nauja patirtis, gerinama ugdymo kokybė, kuriama kultūra.

V. Indrašienė, G. Kvieskienė, O. Merfeldaitė (2007), išskiria du socialinės pedagoginės pagalbos komandos modelius – vidinę ir multidisciplininę komandą. Pirmoji susideda iš socialinio pedagogo, psichologo, specialiojo pedagogo, logopedo, medicinos darbuotojo, administracijos ir klasių vadovų atstovų. Į multidisciplininę komandą dažnai kviečiami vaiko teisių apsaugos tarnybos atstovai, nepilnamečių reikalų inspektoriai, seniūnijos darbuotojai, bažnyčios atstovai, medikai ir kiti. Vidinė komanda renkasi bendram darbui kartą per savaitę, iškilus būtinybei – dažniau. Multidisciplininė komanda susitinka, aptaria, planuoja savo veiklą kartą per mėnesį.

Socialinis pedagogas gali prisidėti prie mokyklos ryšių mezgimo ir plėtojimo, pasitelkti kuo įvairesnius socialinius partnerius mokyklos bendruomenės problemų sprendimui.

Taigi, galima apibendrinti, jog socialinis pedagogas yra sujungianti grandis, kuri kompleksiška apima šeimą, mokyklą ir bendruomenę. Socialinio pedagogo veikla apima tinkamos auklėjimo aplinkos kūrimą, individualų darbą su mokiniais, darbą su mokinių grupėmis, komandinį darbą su mokytojais, bendradarbiavimą su mokinių tėvais bei kitų institucijų specialistais. Nuolat palaikant ryšius su bendruomene ir įvairiomis institucijomis, socialinis pedagogas rūpinasi gyvenamosios aplinkos nepilnamečio poreikiams pritaikymu.

Kaip teigia V. Jonynienė (2002), socialinio pedagogo darbas su mokyklos mokytojais ir kitais specialistais apibūdinamas pagrindiniais teiginiais:

1. Svarbiausias socialinio pedagogo uždavinys – būti mokyklos konsultantu įvairiais su vaiko teisėmis ir jų pažeidinėjimu susijusiais klausimais;
2. Socialinis pedagogas nedubliuoja klasės auklėtojo ar dalyko mokytojo veiklos, bet ją papildo;
3. Socialinis pedagogas padeda klasės auklėtojui individualiai dirbti su delinkventinio elgesio, nedarnių, socialiai remtinių šeimų vaikais, skurde gyvenančiomis šeimomis;
4. Socialinis pedagogas gauna informaciją iš klasių auklėtojų, mokytojų apie vaikų mokymosi ir gyvenimo sunkumus bei konsultuoja kolegas, kaip jie turėtų padėti vaikams;
5. Socialinis pedagogas kartu su mokyklos bendruomene rengia įvairius socialinius projektus, skirtus sėkmingesnei vaikų adaptacijai visuomenėje ir vaikų socializacijai;
6. Socialinis pedagogas dirba su kolegomis pedagogais.

O. Šapelytė (2002), nurodo, kad socialiniai pedagogai ir klasių auklėtojai dažnai sprendžia tas pačias socialines problemas mokykloje: pamokų praleidimo, dėl netinkamo elgesio; finansinių problemų; vaikų neatsargumo; agresyvumo; patiriamo smurto; alkoholio ir narkotikų naudojimo, socialinės atskirties.

Mokslininkai (Kučinskas, Kučinskienė (2000), Bagdonas (1994) ir kt.) pažymi, kad vaikų pedagoginėms, socialinėms ir psichologinėms problemoms spręsti reikalinga kompleksinė pagalba ir darbas turi vykti integruotai. Vaiko problemoms spręsti reikalinga ne tik šeimos, bet ir tinkama pedagogų, socialinių pedagogų ir psichologų parama. Spręsdami vaiko problemas ugdymo įstaigoje, specialistai turi teikti kompleksinę pagalbą: analizuoti, spręsti ir padėti vaikams. Skirtingi specialistai kompleksinių vaiko problemų pavieniui išspręsti negali. Kuriantis kvalifikuotai ir profesionaliai socialinio ugdymo sistemai, rengiant socialinius pedagogus darbui ugdymo institucijose, siekiama visais lygiais sunorminti socialinio pedagogo paskirtį ir jo veiklą. Būtina siekti parengti tokius profesionalus, kurie gebėtų profesionaliai valdyti vaikų socializacijos procesą ugdymo institucijose ir už šių institucijų ribų. Optimalių ugdytinio socializacijos sąlygų sudarymas, pagalbos ugdytiniui organizavimas, darbo su mikrosociumu ir makrosociumu gebėjimai, veiklos koordinacija ir organizacijos valdymas, nuolatinis profesinės veiklos tobulinimas yra būtinos kompetencijos, kurias turi įgyti tiek socialiniai pedagogai, tiek klasių auklėtojai.

N. Way, R. Reddy, J. Rhodes (2007) teigimu, norint sėkmingai spręsti iškilusias problemas, būtina remtis kitų asmenų patirtimi ir žiniomis, todėl svarbu bendradarbiauti ir diskutuoti rūpimais klausimais su kolegomis. Remiantis mokslinių tyrimų rezultatais, galima teigti, jog socialiniai pedagogai ir klasės auklėtojai, prieš imdamiesi naujos veiklos, dažnai linkę aptarti iškilusias problemas. Siekiant sėkmingo ir efektyvaus ugdymo įstaigos problemų sprendimo, būtinas ne tik visų bendruomenės narių aktyvus dalyvavimas, tačiau ir teigiamas jų požiūris į tarpusavio bendradarbiavimą. Pozityvus požiūris tiesiogiai lemia veiklos pobūdį ir santykių kokybę.

Susidūrus su problemomis sprendžiant patyčių atvejus, stengiamasi bendradarbiavimo principu įtraukti kolegas į problemos sprendimą. Vadinasi, kitų bendradarbių nuomonė ir požiūris, sprendžiant problemines situacijas darbe, pedagogams yra svarbi ir reikalinga, nes tai padeda atrasti optimaliausius sprendimo variantus.

Norėdami išspręsti įvairias moksleiviams iškylančias problemas ar kitaip jiems padėti, pedagogai turi turėti ne tik noro, bet ir nemažai laiko. Turėdami nepakankamai laiko, pedagogams sunku tinkamai pasirūpinti savo auklėtiniais, - tuomet problemos sprendžiamos paviršutiniškai, nesigilinant, kaip vaikas jaučiasi.

Pasak V. Targamadzės, D. Valeckienės (2007) efektyviausia pagalba vaikui gali būti tik komandinis darbas, kai bendradarbiaujant dirba socialinis pedagogas, klasės auklėtojas, mokyklos administracija, psichologas. Socialinė pedagoginė pagalba, kurią teikia socialinis pedagogas ir

klasės auklėtojas bendradarbiaudami, yra veiksminga. Socialiniai pedagogai, bendradarbiaudami su kitomis tarnybomis, kolegomis, klasės auklėtojais, įgyvendina ir užtikrina tinkamą pagalbą vaikui, jos prieinamumą ir efektyvumą sprendžiant patyčių atvejus klasėje.

Socialinio pedagogo ir klasės vadovo bendradarbiavimo formos, sprendžiant patyčių atvejus mokykloje

Viso ugdymo proceso metu labai svarbus jame dalyvaujančių ir jį organizuojančių asmenų bendravimas ir bendradarbiavimas. Bendradarbiavimas susideda iš: *pasikeitimo informacija, mintimis, žiniomis, dalyvavimo bendruose projektuose ir susirinkimuose, bendrų renginių organizavimo.*

Socialinis pedagogas bendradarbiaudamas su klasės vadovu naudojami bendromis informacijos pasikeitimo apie mokinį ir jo šeimą rašytinėmis formomis:

1. Situacijos aprašymo (formoje aprašoma mokinio problemos ar įvykio susijusiu su mokiniu situacija, tėvų nuomonė ir kas nutarta, dalyvių parašai).

2. Pokalbio su mokiniu fiksavimo forma (formoje nurodoma aptariama problema, dalyvaujantys jame asmenys, nutarimas, dalyvavusių asmenų parašai).

3. Pokalbio su tėvais fiksavimo forma (formoje nurodoma aptariama problema, dalyvaujantys jame asmenys, nutarimas, dalyvavusių asmenų parašai).

4. Socialinio pedagogo arba klasės vadovo lankymosi šeimoje pažyma (nurodoma lankymosi namuose tikslas, data, kas nustatyta. Apie apsilankymą pažymoje savo parašais patvirtina tėvai (globėjai), socialinis pedagogas arba klasės vadovas).

5. Žinios apie mokinio elgesį pamokose forma (renkama informacija apie mokinio elgesį iš visų mokytojų kurie dėsto mokiniui).

6. Mokinio charakteristikos forma (nurodomi bendri mokinio duomenys, šeimos duomenys, mokinio ypatumai).

7. Mokytojo darbas su ugdytiniu ir šeima forma (nurodomos mokinio ugdymo(si) problemos ir elgesys pamokoje, mokytojo pastabos ir rekomendacijos, klasės auklėtojo pastabos sprendžiant iškilusią problemą (kas padaryta).

8. Klasės vadovo darbas su ugdytiniu ir šeima forma (nurodomos klasės auklėtojo pastabos ir rekomendacijos, socialinio pedagogo pastabos sprendžiant iškilusią problemą (kas padaryta).

Vystoma bendravimo ir bendradarbiavimo kultūra ir kompetencija, kokybė ir rezultatas pasiekiamas dėl partnerystės. Tokiu būdu bendraudamas ir bendradarbiaudamas su klasės vadovu, socialinis pedagogas dalijasi informacija raštu ir žodžiu. Proceso tikslas – grįžtamosios informacijos gavimas (kaip atliktas darbas, kaip išspręsta problema).

Sėkmingą bendradarbiavimą skatinantys veiksniai išreiškiami kaip savalaikė ir reikalinga informacija, individualios asmeninės savybės, nuostatos mokinių atžvilgiu bei bendras darbas kartu.

Sėkmingos bendradarbiavimo formos: tinkamai organizuojami pokalbiai, diskusijos, disputai, dalyvavimas tėvų susirinkimuose, naudojimas šiuolaikinėmis technologijomis, tyrimai, bendra veikla bei vertinimas.

Kaip nurodo D. Čegyė, S. Ališauskienė (2009), kad efektyvus bendradarbiavimas ir edukacinės aplinkos kūrimas sąlygoja komandos brandą, pasižyminčią darnia veikla bei pozityviu emociniu klimatu, kaip vienas iš sėkmingiausių veiksnių lemiančių ugdymosi procese vykstantį bendradarbiavimą.

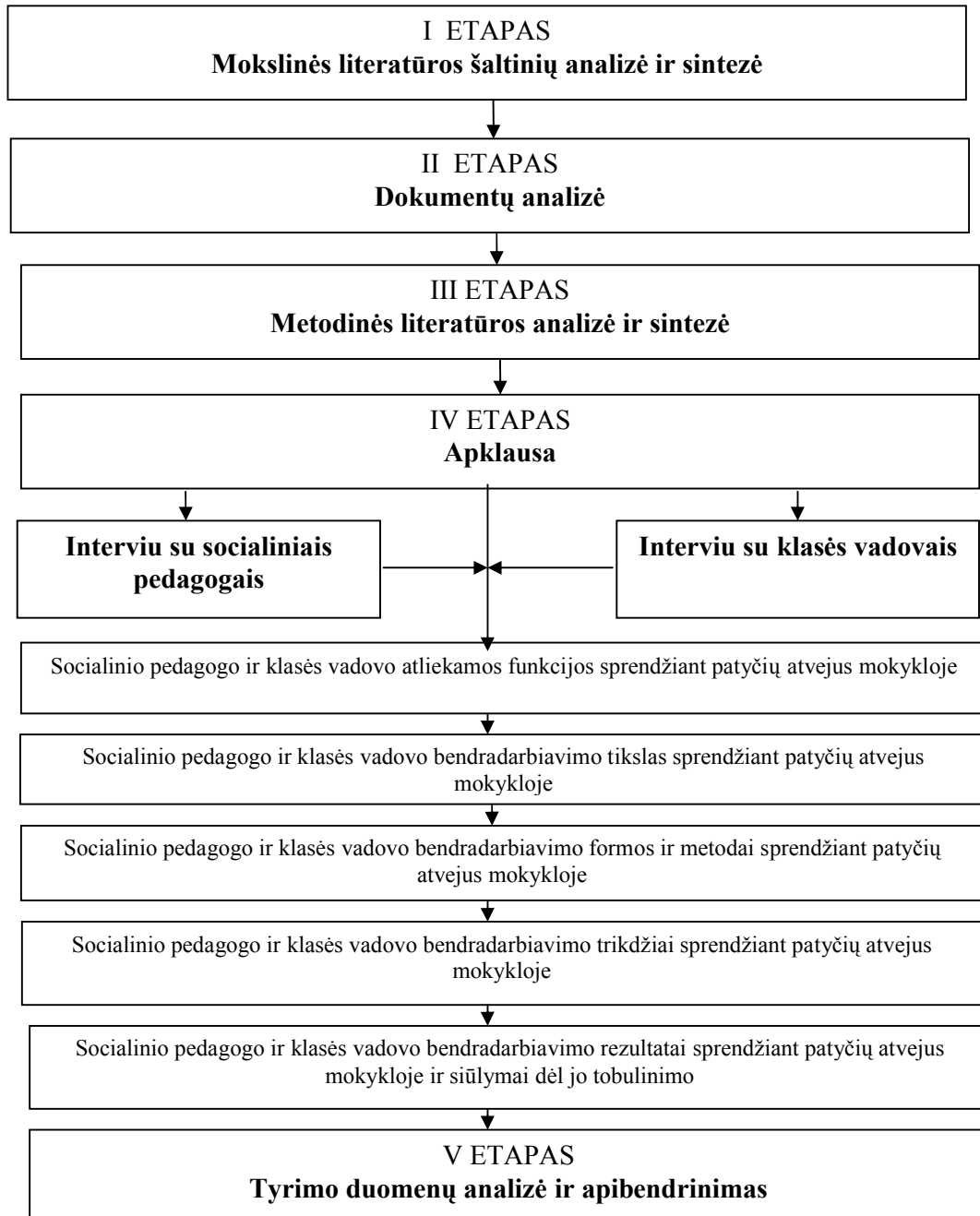
Bendradarbiavimas įgalina asmenybes dirbti efektyviai, nes komandos nariai gali mokytis vienas iš kito, papildyti vienas kitą (Vijeikienė, Vijeikis, 2000).

Apibendrinant galima teigti, jog bendradarbiavimas sprendžiant vaikų socialines problemas dažnai yra daug produktyvesnis už darbą pavieniui, nes šiai veiklai reikia įvairių įgūdžių ir patirties. Neretai vaikai patiria visą eilę tarpusavyje tampriai susijusių socialinių, psichologinių, ekonominių, teisinių, mokymosi sunkumų, todėl būtinas kompleksinis problemos sprendimas, vienijantis mokyklos, įvairių specialistų bei socialinių partnerių pastangas.

2. KLASĖS VADOVO IR SOCIALINIO PEDAGOGO BENDRADARBIAVIMO TYRIMAS

2.1. Tyrimo metodika

Socialinio pedagogo ir klasės auklėtojo bendradarbiavimo sėkmė mokykloje sprendžiant patyčių problemas mokykloje gali būti nulemtas labai įvairių veiksnių. Siekiant suprasti, kokie veiksniai yra reikšmingi sprendžiant patyčių atvejus mokykloje, reikalingas teoriškai ir empiriškai pagrįstas bendradarbiavimo tyrimo teorinis modelis (2 pav.).

2 pav. Bendradarbiavimo, sprendžiant patyčių atvejus klasėje, tyrimo teorinis modelis

Tyrimo teorinio modelio esmę sudaro atliktos literatūros šaltinių ir dokumentų analizės metu išskirti tokie bendradarbiavimo elementai, kurie ir bus analizuojami interviu metodu:

- socialinio pedagogo ir klasės auklėtojo atliekamos funkcijos;
- bendradarbiavimo tikslas;
- bendradarbiavimo formos ir metodai;
- bendradarbiavimo trikdžiai;
- bendradarbiavimo rezultatai;
- rekomendacijos ir siūlymai bendradarbiavimui gerinti.

Mokslinės literatūros apžvalga parodė, jog socialinis pedagogas ir klasės vadovas vykdo šias funkcijas, sprendžiant patyčių atvejus mokykloje:

- situacijos analizavimas ir vertinimas.
- prevencinis darbas.
- pagalbos (paramos suteikimas).
- konsultavimas.

Socialinio pedagogo ir klasės auklėtojo bendradarbiavimo tikslu turėtų būti pagalba vaikui sprendžiant patyčių atvejus klasėje. Sėkmingam tikslo siekimui būtina:

- spręsti problemas (teikti pagalbą, mokyti bendrauti ir pan.).
- rasti naujų ir efektyvių problemų sprendimo būdų.

Dažniausiai socialinis pedagogas su klasės auklėtoju bendradarbiavime taiko tokius metodus ir formas:

- individualus darbas su mokiniais.
- darbas su klasės auklėtoju ir kitais pedagogais.
- darbas suburtose komandose su tėvais ir mokiniais.

Norint pateikti siūlymus, kaip tobulinti bendradarbiavimą sprendžiant patyčių atvejus klasėje, būtina išanalizuoti bendradarbiavimo trikdžius:

- Veiklų dubliavimasis.
- Informacijos neteikimas.
- Neaktyvus dalyvavimas problemų sprendime (mažas bendradarbiavimo dažnis).
- Sąveikos tarp bendradarbiaujančių pusių nebuvimas.

Iš dalies struktūruotas interviu. Socialinio pedagogo ir klasės vadovo bendradarbiavimo ypatumams atskleisti tinkamiausia naudoti kokybinį tyrimo būdą, organizuojant apklausą. I. Luobikienė (2010) pažymi, kad kokybinis tyrimo metodas taikomas tada, kai reikalingas išsamus dalyko suvokimas bei paaiškinimas, individai turi būti tiriami natūralioje aplinkoje.

Pasak L. Rupšienės (2007), interviu yra pagrindinis duomenų rinkimo metodas, nepaisant pasirinktos strategijos. K. Kardelis (2007) pažymi, kad pagrindinis interviu bruožas yra informacijos gavimas žodžiu, kas suteikia platesnes galimybes nuodugniau pažinti tiriamąjį asmenį. I. Luobikienės (2010) teigimu, interviu yra labai geras suvokimo, reikšmių, situacijų apibrėžimo ir realybės konstravimo (aiškinimo) būdas.

L. Rupšienė (2007) pažymi, kad literatūroje interviu tipai yra grupuojami skirtingai, tačiau sinonimiškai vartojami tie patys terminai. Interviu gali būti įvairūs, pradedant visiškai neformaliais (nestruktūruotais, nestandartizuotais, kai tyrėjas klausimus sugalvoja interviu metu ir spontaniškai klausinėja) ir baigiant labai formaliais (struktūruotais, standartizuotais, kai tyrėjas užduoda tik tuos klausimus, kuriuos yra numatęs iš anksto). Tačiau yra tokių interviu, kai keli klausimai numatomi iš anksto, o kiti kyla spontaniškai interviu metu. Arba iš anksto numatomi visi standartiniai klausimai, bet nenumatomi atsakymai. Toks interviu yra vadinamas iš dalies struktūruotu (iš dalies standartizuotu) interviu.

Tyrimo instrumentas.

Siekiant atskleisti socialinio pedagogo ir klasės vadovo bendradarbiavimo situaciją sprendžiant patyčių atvejus mokykloje, buvo atliktas kokybinis tyrimas. Pasirinktas kokybinis tyrimas, nes šis tyrimas leidžia “išsiaiškinti esamą reiškinių (požiūrio, elgsenos) kokybę ir nustatyti ją ne išoriškai (kaip atrodo), o tarsi iš vidaus – per žmogaus asmeninio santykio su tuo reiškiniu prizmę“ (Valackienė, Mikėnė, 2008). Būtent šiame tyrime siekta, jog socialiniai pedagogai ir klasių auklėtojai iš savo patirties atskleistų, kaip sprendžiamos patyčios mokykloje bendradarbiavimo aspektu, kokios galimybės, perspektyvos matomos šios problemos sprendime.

Kokybinio tyrimo duomenų rinkimo metodu pasirinktas *interviu*. Interviu siekiama suvokti informantų patirtį, sužinoti nuomones tiriamuoju klausimu, kurias jie išsako savais žodžiais (Rupšienė, 2007). Taip pat akcentuojama, jog interviu tikslas – atskleisti, ką žmonės galvoja, mąsto vienu ar kitu klausimu, kokius jausmus išgyvena dėl tiriamo objekto (Valackienė, Mikėnė, 2008).

Šiame tyrime pasirinktas dalinai struktūruotas interviu tipas. J. Kuznecovienė, O. Tijūnėlienė (2008) pastebi, jog šis interviu tipas skirtas tirti problemai, kuri jau buvo nagrinėjama iki interviu, taikant kitus metodus. Iš dalies struktūrizuotam interviu atlikti parengtas tyrimo planas (2 pav.) bei vadovaujantis planu parengti klausimai, jų pateikimo seka (1 priedas).

Ruošiantis tyrimui buvo iš anksto numatytos temos, problemos, kurias tyrimo metu norėta su respondentais aptarti, iškilus papildomiems klausimams jie buvo užduodami respondentams.

Ruošiantis interviu buvo išskirtos kelios klausimų kategorijos:

- socialinio pedagogo ir klasės auklėtojo atliekamos funkcijos;
- bendradarbiavimo tikslas;
- bendradarbiavimo formos ir metodai;
- bendradarbiavimo trikdžiai;
- bendradarbiavimo rezultatai;
- rekomendacijos ir siūlymai bendradarbiavimui gerinti.

Dalinai struktūruoto interviu metodo pasirinkimą lėmė tai, jog šiuo metodu gaunami išsamūs, susisteminti duomenys, o pats interviu lieka neformalus, vyksta pokalbio forma (Bitinas, Rupšienė, Žydžiūnaitė, 2008). Taip pat išskiriami šie metodo privalumai: galima surinkti daug naudingos informacijos, sužinoti svarbių detalių, kas dažnai nulemia ir naujas išvalgas; yra vizualus kontaktas su informantu; matomi ne tik kognityviniai, bet ir emociniai atsakymų aspektai; tyrėjas gali paaiškinti savo klausimus, kas padidina tikimybę išgirsti naudingos informacijos; tyrėjas gali lanksčiai vykdyti interviu su išskirtiniais žmonėmis arba ypatingomis aplinkybėmis (Rupšienė, 2007). Atsižvelgiant į minėtus metodo privalumus, buvo pasirinktas būtent dalinai struktūruotas interviu.

Tyrimo etika. Kiekvienas informantas prieš tyrimą buvo supažindintas su interviu tikslu ir kur bus panaudoti gauti duomenys. Vienam interviu numatyta iki 1,5 valandos. Jei tyrėjas sutinka, interviu metu yra naudojamas diktofonas tiksliais dalyvių pasisakymams užfiksuoti. Po to kiekvieno respondento atsakymai buvo perrašyti kompiuteriu atskirame lape. Interviu data ir laikas su informantais suderinti iš anksto telefonu.

Informantams buvo užtikrintas anonimiškumas ir gautos informacijos konfidencialumas, pažadant, kad atsakymai darbe bus užkoduoti, o gauta informacija panaudota tik moksliniame darbe, t.y. laikytasi socialinių tyrimų etikos reikalavimų: tiriamųjų sutikimas dalyvauti tyrime (žr. priedą nr. 4), jiems apie jį gavus išsamios informacijos, tyrimo dalyvių suteikta informacija neleis nustatyti tiriamųjų tapatybės, tyrėjas laikys paslapyje viską apie asmenį, pateikusi jam informaciją (Kardelis, 2007).

Tyrimo imtis. Taikant individualų giluminį interviu (siekiama atskleisti tiriamojo elgsenos motyvus, jo asmenybės poziciją, nuostatas, požiūrius), rekomenduojamas imties dydis yra nuo 5 iki 30 žmonių. Be to, atliekant kokybinį tyrimą rekomenduojama pasirinkti tokius atvejus, kurie yra informatyvūs tiriamuoju požiūriu, t.y. taikyti tikslinės imties vienetų atranką (Rupšienė, 2007). Pasak B. Bitino (2006), tyrėjo pasirinktos imties paskirtis yra papildyti nagrinėjamas kategorijas

nauju turiniu, jas paaiškinti ir atskleisti ryšius su kitomis kategorijomis. Todėl maža tiriamųjų imtis, nors ir nėra patikima bei reprezentatyvi, negali paneigti analizavimo ir interpretavimo galimybių.

Tyrimo imties sudarymui buvo pasirinkti du atrankos būdai: patogioji (į tyrimo imtį įtraukti pirmiausiai lengviausiai prieinami generalinės aibės vienetai, t.y. pažįstami) ir „sniego gniūžties“ (kai kiekvienas tyrime jau dalyvavęs informantas rekomenduoja tyrimo vertus vienetus) (Rupšienė, 2007). Pasinaudojus patogios atrankos būdu buvo apklausti 3 socialiniai pedagogai. Šie trys informantai rekomendavo dar 3 savo pažįstamus.

Panaudojus du imties sudarymo būdus, buvo apklausti 6 socialiniai pedagogai, dirbantys Klaipėdos „X“ pagrindinėje mokykloje, „X“ gimnazijoje, X progimnazijose. Informantų atsakymai darbe koduojami S1, S2, S3, S4, S5, S6. Visi informantai buvo moterys, dirbančios mokykloje socialiniais pedagogais daugiau nei trejus metus.

Pasinaudojus patogios atrankos būdu buvo apklausti 8 klasės vadovai iš Klaipėdos „X“ pagrindinės mokyklos, „X“ gimnazijos, X progimnazijų. Informantų atsakymai darbe koduojami V1, V2, V3, V4, V5, V6, V7, V8.

Duomenų analizė. I. Luobikienės (2010) teigimu, kokybinės analizės pagrindą sudaro ne tyrėjo nusakytų požymių kokybinių įverčių ir jų sutapimo dažnių aptarimas, o teksto pavidalu išreikštos pirminės informacijos interpretavimas mokslo srities, krypties ar šakos kategorijų kontekste. Tai *kontent analizės metodas*, kuris apima daugkartinį teksto skaitymą, manifestinių kategorijų išskyrimą remiantis raktažodžiais, kategorijų turinio skaidymą į subkategorijas, kategorijų bei subkategorijų interpretavimą bei pagrindimą patvirtinančiais teiginiais iš teksto. Socialinių pedagogų ir klasės vadovų atsakymai į interviu klausimus darbe nagrinėti taikant minėtą kontent analizės metodą. B. Bitino (2006) teigimu, kategorijų analizė nutraukiama, kai tyrėjas suvokia, kad situacija (turinys) kartojasi ir naujos informacijos nebegaunama.

Tyrimo validumas ir patikimumas. Pasak B. Bitino (2006), taikant kontent analizės metodą, duomenų validumo ir patikimumo vertinimo pagrindas yra rezultatų darbe iliustravimas ištraukomis iš informantų atsakymų. Rezultatų vidinis validumas buvo užtikrintas, kai tyrėjo raštu užrašyti informantų atsakymai buvo jiems pateikti patikslinimui ir patvirtinimui, kad informacija užrašyta teisingai. Išorinis validumas užtikrinamas detaliu socialinių pedagogų ir klasės vadovo bendradarbiavimo tyrimo rezultatų aprašymu darbe.

2.2. Tyrimo rezultatai

2.2.1. Socialinių pedagogų požiūris į bendradarbiavimą su klasės vadovu sprendžiant patyčių atvejus mokykloje

Bendradarbiavimui tarp socialinio pedagogo ir klasės vadovo yra labai svarbu, kad šio proceso dalyviai suvoktų kokių tikslų yra siekiama vykdant bendrą veiklą, sprendžiant patyčių klausimus mokykloje. Į klausimą „Koks yra socialinio pedagogo ir klasės vadovo bendradarbiavimo tikslas, sprendžiant patyčių atvejus mokykloje?“, informantai dažniausiai nurodė tris pagrindinius tikslus: 1) *patyčių atvejų sprendimas*; 2) *teikti pagalbą vaikams patyčių atvejais*; 3) *mažinti patyčias mokykloje* (2 lentelė).

2 lentelė. Informantų nuomonė apie socialinio pedagogo bendradarbiavimo su klasės vadovais tikslus

Kategorija	Subkategorijos	Iliustruojantys teiginiai
Tikslai	Patyčių atvejų sprendimas	„Išspręsti patyčių atvejus, numatyti problemų sprendimo būdus, pasitelkti pagalbos institucijas ir specialistus“ (S1); „išsiaiškinti patyčių atvejus“ (S6).
	Pagalbos teikimas	„Užtikrinti kokybišką pagalbos vaikams teikimą patyčių atveju“ (S2); „vaiko gerovė – tiek skriaudžiamo, tiek skriaudžiamą vaiką apginti, palaikyti morališkai“ (S4); „skriaudikui išaiškinti netinkamo elgesio galimas pasekmes ir užkirsti kelią smurtavimui bei nusikaltimams“ (S5).
	Patyčių mažinimas mokykloje	„Stabdyti patyčias, apsaugoti nuo patyčių“ (S5); „sumažinti patyčių apraiškas“ (S3); „imtis priemonių, kad patyčios nesikartotų“ (S6), „kad vaikai jaustųsi saugiai“ (S1).

Iš 2 lentelės matyti, kad svarbiausiais socialinio pedagogo ir klasės vadovo bendradarbiavimo tikslais yra išsiaiškinti patyčių atvejus mokykloje (2 informantai), juos išspręsti (3 informantai) ir užkirsti kelią patyčių plitimui (4 informantai).

Tikslai yra išsikeliami, tam kad veikla taptų kryptinga. Todėl informantų teiravomės „Ar visada bendradarbiaujant socialiniam pedagogui su klasės vadovais yra pasiekiami tikslai, sprendžiant patyčių atvejus mokykloje?“ Visi informantai vienbalsiai atsakė, kad ne visada pavyksta pasiekti visų tikslų: „ne visada yra pasiekiami išsikelti tikslai“ (S1, S4), „kartais nepavyksta pasiekti norimo tikslo“ (S2, S3, S5), „iš pirmo karto tikrai ne visi tikslai yra pasiekiami“ (S6).

Apibendrinus informantų atsakymus matyti, kad tikslo siekimo kategoriją detalizuoja tokios 6 subkategorijos (tikslų siekimo trukdžiai):

1) *Bendradarbiaujančiųjų klasės vadovų ir socialinių pedagogų nekompetencija* (2 informantai): „trukdo problemos sprendime dalyvaujančių specialistų galima nekompetencija“ (S1), „pedagogų kompetencijos stoka“ (S6),

2) *Patyčių atvejų neišvengimas* (2 informantai): „klasės vadovai neišvengiantys patyčių atvejus, kurie reaguoja tik į fizines patyčias ir „nematantys“ psichologinių ir emocinių vaikų patyčių“ (S2), „neretai klasės vadovas neskiria, kas yra patyčios, o kas yra normalu“ (S4).

3) *Laiko stoka* (2 informantai): „spręsti patyčias, reiškia skirti savo laiko daugiau nei buvome numatę ar suplanavę ir ne visi klasės vadovai turi laiko ar noro aukoti tą laiką sprendžiant patyčių atvejus“ (S2), „laiko trūkumas“ (S6).

4) *Iniciatyvumo, motyvacijos stoka* (3 informantai): „motyvacijos nebuvimas problemai spręsti“ (S1), „trukdo auklėtojo iniciatyvos stoka“ (S3), „būna, kad auklėtojas ignoruoja problemą, vengia gilintis į situaciją, imtis konkrečių veiksmų ir spręsti problemą iš esmės“ (S4).

5) *Mokinių asmenybinės savybės* (2 informantai): „pačių mokinių moralinių vertybių niveliacija“ (S1), „mokinių asmeninės savybės“ (S6).

6) *Tėvų abejingumas* (1 respondentas): „Labai trukdo tėvų abejingumas sprendžiant patyčių atvejus“ (S6).

Vieno informanto teigimu tikslų siekti trukdo teisinės bazės netobulumas: „nemaža dalis aplaidumo tenka tarpinstituciniam bendradarbiavimui, įstatymų netobulumui, griežtesnių sankcijų nebuvimas“ (S1).

Į klausimą „Kas padeda siekti tikslų?“, informantai nurodė, kad „motyvuoti klasės vadovai, suprantantys komandinio darbo svarbą“ (S2, S3), „kartais padeda tėvai“ (S5). Bendradarbiaujant taip pat svarbu „vieningas klasės vadovo ir socialinio pedagogo požiūris į susidariusią situaciją“ (S4).

Apibendrinant galima teigti, kad ne visada yra pasiekiami išsikelti bendradarbiavimo tikslai. Pagrindinėmis socialinio pedagogo bendradarbiavimo su klasės vadovais tikslų nepasiekimo priežastimis yra bendradarbiaujančiųjų klasės vadovų ir socialinių pedagogų nekompetencija, laiko stoka bei iniciatyvos stoka sprendžiant patyčių atvejus mokykloje. Bendradarbiavime socialinio pedagogo su klasės auklėtoju tikslų pasiekimą užtikrina klasės vadovų motyvacija, komandinis darbas ir tėvų pagalba.

Norint, kad bendradarbiavimas būtų sklandus ir duotų rezultatų, reikalingas reglamentas, taisyklės, nurodantys kuo vadovaujantis vyksta bendras darbas sprendžiant patyčių klausimus. Siekiant išsiaiškinti, kokiais dokumentais remiantis vyksta bendradarbiavimas mokykloje, užduotas klausimas „Kas reglamentuoja klasės auklėtojo ir socialinio pedagogo bendradarbiavimą, sprendžiant patyčių atvejus mokykloje“?

Į šį klausimą informantai nepateikė vieningo atsakymo. Du informantai pažymėjo, kad „atskiro reglamento nėra“ (S1, S2). Dar du informantai akcentavo, kad bendradarbiavimas vyksta „abiejų pusių susitarimu“ (S3, S5). Kiti informantai išskyrė tokius bendradarbiavimą reglamentuojančius dokumentus: 1) mokyklos veiklą reglamentuojantys dokumentai; 2) Olweus programa.

Apibendrinus tyrimo duomenis paaiškėjo, jog socialinio pedagogo ir klasės vadovo bendradarbiavimo reglamentavimo kategoriją detalizuoja tokios 5 subkategorijos: 1) *nėra reglamentavimo*, 2) *susitarimai*, 3) *mokykloje esantys dokumentai*, 4) *mokykloje vykdomos programos*, 5) *vyriausybės priimti dokumentai*.

Pasak informantų, mokyklos veiklą reglamentuoja *Pareigybinė instrukcija* (2 informantai): „mokykla remiasi mokyklos direktoriaus patvirtintais pareigybiniais aprašais“ (S2); „socialinio pedagogo pareiginė instrukcija, 2001 m. gruodžio 14 d. 1 punktą – dirbti kartu su klasės auklėtoju (S4). Taip pat yra remiamasi nuostatais (1 respondentas): „2004 m. birželio 15 d. „*Bendrieji socialinio pedagogo pagalbos teikimo nuostatai*“, kurie įpareigoja klasės vadovus, socialinius pedagogus teikti pagalbą vaikams“ (S4). Bendradarbiaujant yra vadovaujama ir *Švietimo įstatymu* (1 respondentas): „2011 kovo 17 d. švietimo įstatymo 49 str. pagal kurį mokytojas privalo užtikrinti mokinių saugumą, ugdyti dorovės nuostatas, bendrauti su kitais mokytojais. 20 str. reglamentuoja socialinio pedagogo pagalbos teikimą – šalinti priežastis dėl kurių vaikas negali lankyti mokyklos ar vengia tai daryti. Patyčios yra viena iš galimų priežasčių“ (S4). Bendradarbiaudami socialiniai pedagogai su klasės vadovais vadovaujami ir *Olweus programa* (1 respondentas): „mokyklos priimti „nuobaudų laipteliai“ pagal Olweus programos reikalavimus“ (S6).

Apibendrinant informantų atsakymus galima teigti, kad nėra atskiro dokumento, reglamentuojančio socialinio pedagogo ir klasės vadovo bendradarbiavimą. Mokykloje šis bendradarbiavimas vyksta vadovaujantis daugybe dokumentų, priimtų vyriausybės ar mokyklos (pareigybinėmis darbuotojų (socialinio pedagogo, klasės vadovo) instrukcijomis (aprašais), Švietimo įstatymu, Bendraisiais socialinio pedagogo pagalbos teikimo nuostatais, Olweus patyčių prevencijos programos rekomendacijomis).

Norint, kad bendradarbiavimas vyktų sklandžiai, reikia apibrėžti socialinio pedagogo ir klasės vadovo atliekamas funkcijas ir veiklas. Todėl informantų teirautasi „Koks yra socialinio pedagogo vaidmuo sprendžiant patyčių problemas klasėje?“ (3 lentelė).

3 lentelė. Socialinio pedagogo vaidmuo sprendžiant patyčių problemas klasėje

Kategorija	Subkategorijos	Iliustruojantys teiginiai
Socialinio pedagogo vaidmuo sprendžiant patyčių atvejus mokykloje	Situacijos analizavimas	„Analizuoja situaciją“ (S1); „įvertina susidariusią situaciją“ (S2); „iškelia problemą, jei klasės auklėtojas neinicijuoja problemos sprendimo“ (S3), „pastebėti ir sustabdyti patyčių plitimą klasėje“ (S5).
	Tyrimo organizavimas	„Atlieka su problema susijusį tyrimą, kad išsamiai išsiaiškintų situaciją“ (S1); „padeda išsiaiškinti kas ir dėl kokių priežasčių vyko“ (S6).
	Kitų specialistų telkimas	„Bendrauja su įstaigos specialistų komanda, Vaiko gerovės komisija, klasės vadovu. Esant būtinumui kviečia specialistus iš kitų institucijų, kaip Vaiko teisių apsaugos skyrius, Nepilnamečių reikalų inspekcija“ (S1).

	Tarpininkavimas	„Socialinis pedagogas atlieka tarpininko vaidmenį tarp vaiko, pedagogų, šeimos, vaiko, mokytojų ir kitų institucijų (S2), „socialinis pedagogas yra tarpininkas tarp klasės vadovo, mokinio ir jo tėvų“ (S4), „socialinis pedagogas yra kaip tarpininkas, vaiko advokatas“ (S6).
	Darbas su šeima	„Bendrauja su mokinių tėvais/globėjais“ (S1); „darbas su šeima, jos konsultavimas“ (S2); „veda grupinius ir individualius pokalbius su patyčiose dalyvavusių mokinių tėvais“ (S3); „informuoja tėvus“ (S6).
	Darbas su mokiniais	„Kalbasi individualiai, o jei reikia ir grupėje apie problemą“ (S1), „individualūs pokalbiai, grupiniai užsiėmimai“ (S2); „gali prarasti grupinius ir individualius pokalbius su patyčiose dalyvaujančiais mokiniais“ (S3); „veda pokalbius, diskusijas, kviečia mokinius individualiai“ (S4); „konsultuoja mokinius“ (S6).
	Šviečiamasis darbas	„Renka medžiagą“ (S1); „šviečiamoji, korekcinė veikla“ (S2); „informacijos tiekėjas“ (S6).
	Veiksmų koordinavimas	„Savo veiksmus derina su klasės vadovu, aptaria su tėvais“ (S2); „aptaria problemos sprendimo laiptelius patyčių atveju“ (S3); „padeda susitarti dėl bendrų veiksmų, kad būtų išspręsta problema“ (S4).

Iš 3 lentelės duomenų matyti, kad socialinis pedagogas atlieka labai daug ir įvairių veiklų. Remiantis daugumos informantų nuomone, galima teigti, kad svarbiausiomis veiklomis yra darbas su mokiniais (5 informantai), situacijos analizavimas (4 informantai), darbas su šeima (4 informantų), veiksmų koordinavimas (3 informantai) ir tarpininkavimas (3 informantai).

Yra labai daug ir įvairių bendradarbiavimo formų. Todėl informantų teiravomės „Kokios yra dažniausios klasės vadovo ir socialinio pedagogo bendradarbiavimo formos sprendžiant patyčių atvejus mokykloje?“ (4 lentelė).

4 lentelė. Socialinio pedagogo ir klasės vadovo bendradarbiavimo formos

Kategorija	Subkategorijos	Iliustruojantys teiginiai
Bendradarbiavimo formos	Pokalbiai	„Individualūs ir grupiniai pokalbiai su klasės auklėtoju, mokiniais, tėvais, mokyklos administracija“ (S1); „diskusijos, pranešimai žodžiu, raštu, telefonu, individualūs pokalbiai“ (S2); „klasės auklėtoja praneša apie problemą ir vyksta pokalbiai su mokiniu, tėvais“ (S3); „pokalbiai tarpusavyje: situacijos aptarimas, veiksmų suderinimas“ (S4); „situacijų, kino filmų aptarimas, diskusija“ (S5); „pokalbiai, diskusija“ (S6).
	Renginiai	„Prevenciniai renginiai“ (S1); „bendri renginiai, konkursai, akcijos“ (S2); „kino filmų apie patyčias, smurtą peržiūra“ (S3).
	Konsultavimas	„Konsultacijos paskirtu laiku mokytojus, tėvus“

		(S2); „klasės valandėlių planavimas, tyrimų klasėje atlikimas“ (S6).
	Klasės susirinkimai	„Tėvų susirinkimai, klasės valandėlės“ (S1, S2, S4).
	Prevenciniai posėdžiai	„Tiriamoji analitinė veikla, posėdžiai“ (S2); „svarstymai Vaiko gerovės komisijoje“ (S3).

Remiantis 4 lentelės duomenimis galima teigti, kad pagrindinėmis socialinio pedagogo ir klasės vadovo bendradarbiavimo formomis yra *pokalbiai* (6 informantai), *renginių organizavimas* (3 informantai) ir *klasės susirinkimų vedimas* (3 informantai). Pokalbiai yra vedami su mokiniais, klasės auklėtoju, mokinių tėvais. Jie gali būti tiek individualūs, tiek grupiniai. Taip pat yra diskutuojama aptariant patyčių situacijas, peržiūrėjus filmus. Kita svarbia bendradarbiavimo forma yra socialinio pedagogo dalyvavimas klasės valandėlėse ir tėvų susirinkimuose. Nemažai informantų akcentavo, kad socialinis pedagogas bendradarbiauja su klasės vadovu vedami bendrus renginius, konkursus ar akcijas.

I klausimą „Kurios iš išvardintų bendradarbiavimo formų yra efektyviausios sprendžiant patyčių atvejus“, informantai dažniausiai minėjo *individualius ir grupinius pokalbius* (S1, S2, S3, S4, S5, S6), *klasės valandėles* (S1, S2, S4) ir *konsultavimą* (S2, S6).

Informantams buvo užduotas klausimas „Kokie mokyklos patyčių problemų sprendimo metodai yra naudojami bendradarbiaujant socialiniam pedagogui su klasės vadovu“? Informantų nuomone bendradarbiaujant socialiniam pedagogui su klasės vadovu patyčių atvejų sprendimo mokykloje metodų kategoriją detalizuoja tokios 3 subkategorijos:

1) *teigiamos socialinės aplinkos kūrimas* (5 informantai): „dalyvavimas patyčių prevencijos programose, akcijose, konkursuose, patyčių atvejų aptarimas“ (S1), „socialinių pratimų atlikimas“ (S2), „skatinimas įsitraukti į bendrą klasės veiklą“ (S3), „patyčių atvejų aptarimas“ (S4), „patyčių situacijų inscenizacijos“ (S5), „mokymas bendrauti ir bendradarbiauti“ (S6).

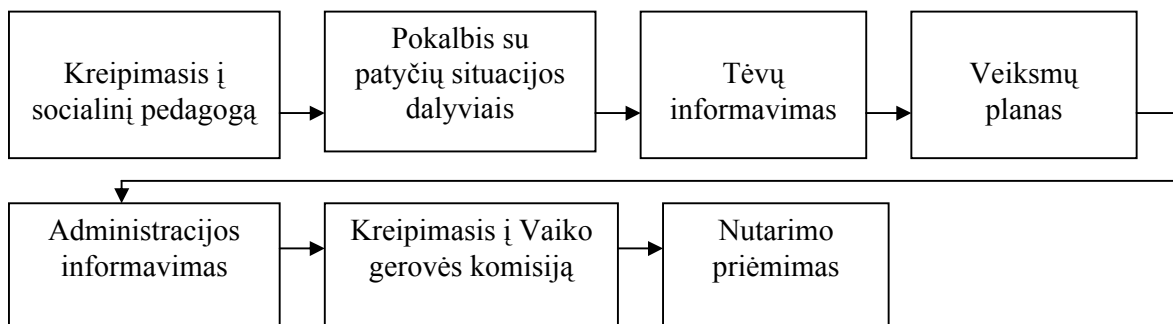
2) *pagalbos plano sudarymas* (4 informantai): „pageidaujamo elgesio skatinimas, nepageidaujamo – baudimas“ (S1), „elgesio kontrolė, pasekmių aiškinimas, nuostatų keitimas“ (S3), „drausmės kopėtelės“ (S4), „klasės taisyklių kūrimas“ (S6).

3) *pagalbos suteikimas* (4 informantai): „psichologinės pagalbos teikimas“ (S2), „pagalba skriaudžiamam vaikui išklausant, palaikant“ (S3), „mokinių konsultacijos, kurių metu mokomasi tinkamų reakcijų, tobulinami socialiniai įgūdžiai“ (S5), „pagalba skriaudėjui kontroliuojant jo elgesį“ (S6).

Apibendrinant galima teigti, kad socialiniai pedagogai patyčių problemas sprendžia įtraukdami pedagogus ir mokinius į prevencines programas, akcijas, konkursus. Yra aptariami patyčių atvejai, vaidinamos patyčių situacijos, moksleiviai yra mokomi tinkamai reaguoti į patyčias, bendrauti ir bendradarbiauti. Socialiniai pedagogai moko moksleivius kontroliuoti savo elgesį, tobulinami jų socialiniai įgūdžiai.

Į klausimą „Kurie iš išvardintų bendradarbiavimo metodų efektyviausi sprendžiant patyčių atvejus klasėje“?, informantai vieno metodo neišskyrė, tačiau pažymėjo, kad „labai svarbu naudoti įvairius metodus“ (S2), „dažnai kaitaliooti metodus“ (S5), „svarbu pasirinkti, kuriems vaikams tinka aktyvūs, o kuriems pasyvūs metodai“ (S6). Apibendrinant galima teigti, kad informantai neišskyrė vieno kokio nors metodo, nes kiekvienu atveju situacijos yra unikalios ir nuolat ieškoma kokių metodą pritaikyti sprendžiant konkretų patyčių atvejį klasėje.

Kad socialinio pedagogo bendradarbiavimas su klasės vadovu būtų efektyvus yra būtina patyčių atvejų mokykloje sprendimo schema, nusakanti kaip, kada, kas gali kreiptis pagalbos į socialinį pedagogą ir kaip vyksta problemos sprendimas. 3 paveiksle yra pateikta apibendrinta patyčių atvejų klasėje sprendimų schema.

3 pav. Patyčių atvejų mokykloje sprendimo schema

Iš 3 paveikslo duomenų matyti, kad „klasės vadovas kreipiasi į socialinį pedagogą raštu arba žodžiu“ (S1). Tada vyksta „pokalbis su nukentėjusiuoju ir smurtautoju“ (S1, S2, S3, S4, S5, S6), „nustatomos patyčių priežastys, motyvai“ (S2), „susidariusios situacijos aiškinimasis“ (S3, S6), „stengiamasi sužinoti kuo daugiau faktų“ (S4). Toliau yra „stebima situacija, jei kartojasi – kviečiami tėvai“ (S2, S5), „informuojami mokinių tėvai“ (S1, S6). Tada su klasės vadovu „aptariami tolimesni veiksmai, kaip bus stebimi mokiniai, kokios mokiniams reikia pagalbos“ (S1), „situacijos aptariamos klasėje“ (S2), „prisimenamos taisyklės kaip elgtis ir reaguoti į patyčias kitą kartą“ (S5), „vedamos klasės valandėlės“ (S6). Administracija šiame procese dalyvauja tada, kai „patyčios yra itin skausmingos ir specialistas su klasės vadovu nebegali vieni išspręsti problemos“ (S1), „jei patyčių situacija kartojasi, vaiko elgesys aptiriamas Vaiko gerovės komisijos posėdyje ir priimami nutarimai“ (S3).

Apibendrinant galima teigti, kad tirtose mokyklose patyčių atvejų sprendimo schema yra labai panaši. Priklausomai nuo patyčių atvejo sudėtingumo ir pasikartojimo dažnumo, į problemos sprendimą papildomai yra įtraukiami tėvai, mokyklos administracija bei Vaiko gerovės komisija. Tai leidžia teigti, kad socialinio pedagogo pagalbos reikia konsultuojant klasės vadovus,

analizuojant situaciją, padedant jiems įvertinant pagalbos poreikį nukentėjusiam moksleiviui, sudarant pagalbos planą, dirbant su šeima ir kitais patyčiose dalyvavusiais moksleiviais.

Į klausimą „Kas dažniausiai yra bendradarbiavimo tarp socialinio pedagogo ir klasės vadovo iniciatorius sprendžiant patyčių atvejus klasėje“ informantai atsakė, kad abi pusės tam tikrose situacijose rodo iniciatyvą (5 lentelė).

5 lentelė. Socialinio pedagogo ir klasės vadovo bendradarbiavimo iniciatyvos

Kategorija	Subkategorijos	Iliustruojantys teiginiai
Iniciatorius sprendžiant patyčių atvejus mokykloje	Socialinis pedagogas	„Jei pirmas sužino problemą“ (S1); „jei skundžiasi mokytojai, socialinis pedagogas eina pas klasės vadovą ir inicijuoja tolimesnius veiksmus“ (S4, S6).
	Klasės vadovas	„Dažniausiai sprendžiant patyčių atvejus klasėje iniciatoriai yra patys klasių vadovai“ (S1); „kreipiasi dažniausiai klasės vadovai“ (S2, S3, S4); „klasės auklėtojas, nes jam reikalinga pagalba vertinant patyčias“ (S5); „klasės auklėtojas; jis dažniausiai pirmas sužino apie patyčias“ (S6).
	Pagal poreikį	„[vairiai pagal poreikį“ (S3).

Iš 5 lentelės duomenų matyti, kad dažniausiai bendradarbiavimo tarp socialinio pedagogo ir klasės vadovo iniciatoriumi yra *klasės vadovas*. Tai leidžia teigti, kad klasės vadovas kreipiasi į *socialinį pedagogą* pagalbos, o šis stebi, analizuoja situaciją, imasi atitinkamų veiksmų. Pasak informantų, „situaciją geriau mato mokytojai pamokų metu ir budėdami per pertraukas“ (S4). O socialinis pedagogas „padeda mokytojui spręsti susidariusias patyčių problemas klasėje“ (S2).

Literatūros šaltinių analizė atskleidė, kad socialinis pedagogas atlieka labai daug funkcijų, todėl norint viską suspėti ir kokybiškai atlikti, jo veikla turi būti kryptinga. Tačiau sprendžiant patyčių atvejus mokykloje yra apjungiami ir klasės vadovai, tėvai bei kiti specialistai. Todėl informantų klausėme „Kokios problemos iškyla bendradarbiaujant klasės vadovui ir socialiniam pedagogui sprendžiant patyčių atvejus mokykloje?“

6 lentelė. Socialinio pedagogo ir klasės vadovo bendradarbiavimo problemos

Kategorija	Subkategorijos	Iliustruojantys teiginiai
Bendradarbiavimo problemos	Laikas	„Norint įgyvendinti visą darbo schemą reikia daug laiko“ (S1, S2, S4); „dažnai klasės auklėtojai neturi laiko“ (S1, S5); „trūksta laiko“ (S6).
	Klasės vadovo motyvacija	„Klasės vadovo iniciatyvos stoka, kai kada abejingumas patyčių problemoms“ (S1); „auklėtojo iniciatyvos stoka“ (S2); „vengimas gilintis į problemos priežastis, problemos sprendimo atidėjimas“ (S3); „klasės auklėtojai dažnai neturi motyvacijos spręsti patyčių problemas“ (S5).

	Klasės vadovo nekompetentingumas	„Klasės vadovams trūksta darbo patirties ir psichologinių žinių spręsti patyčių atvejus klasėje“ (S1); „klasės vadovai nesugeba spręsti problemų iš esmės“ (S3).

Iš 6 lentelės matyti, kad pagrindinėmis problemomis bendradarbiaujant socialiniam pedagogui su klasės vadovu yra *laiko stoka*, *klasės vadovo motyvacijos stoka* bei *klasės vadovu nekompetentingumas*. Informantų teigimu, laiko stoka yra bendradarbiavimo tarp socialinio pedagogo ir klasės vadovo opi problema, nes: „klasėse vaikų skaičius yra per didelis, daug nemotyvuotų, rizikos grupės vaikų, daugėja specialiųjų poreikių vaikų klasėse, todėl klasės vadovas nespėja spręsti visų patyčių atvejų“ (S1); „klasės auklėtojas veda pamokas, per pertraukas budi, nėra kada pasikalbėti apie patyčių problemas“ (S3). Socialiniai pedagogai taip pat susiduria su laiko trūkumo problema: „socialiniam pedagogui yra priskirta daug funkcijų ir darbų, kas atima daug laiko, todėl pritrūksta laiko darbui su vaikais ir mokyklos bendruomene“ (S1). Informantai taip pat pažymėjo, kad klasės vadovo nekompetentingumas (maža darbo patirtis su patyčiomis, prastos psichologinės žinios konfliktinėms situacijoms spręsti, apsiribojimas pastabomis) neigiamai atsiliepia patyčių problemos sprendimui.

Informantams buvo užduotas klausimas „Kas rodo bendradarbiavimo tarp klasės vadovo ir socialinio pedagogo efektyvumą?“ Informantai socialinio pedagogo ir klasės vadovo bendradarbiavimo efektyvumo kategoriją detalizavo tokiomis 3 subkategorijomis:

1) *patyčių atvejų skaičiaus klasėje pokytis* (4 informantai): „galima spręsti pagal tai, ar pasikartoja patyčių atvejai toje klasėje, kurioje buvo sprendžiama patyčių problema“ (S1, S3), „patyčių atvejų mažėjimas klasėje“ (S2, S4).

2) *klasės mikroklimato pokyčiai* (2 informantai): „geresnis klasės mikroklimatas“ (S1), „pranešimas apie patyčių atvejus“ (S2).

3) *išspręstų situacijų kiekis* (3 informantai): „veiksmingumą rodo konkrečių patyčių situacijų išsprendimai“ (S2), „jei problema buvo išspręsta iš esmės – patyčių atvejai nesikartoja“ (S3), „patyčios, kurios nesikartoja ir rodo bendradarbiavimo tarp socialinio pedagogo ir klasės auklėtojo veiksmingumą“ (S5). Informantai taip pat pažymėjo, kad „dažniausiai klasės auklėtojo ir socialinio pedagogo bendradarbiavimas yra efektyvus sprendžiant patyčių problemas“ (S1), „du specialistai patyčių problemą sprendžia kokybiškiau“ (S5). Remiantis atsakymais galima teigti, kad apie socialinio pedagogo ir klasės vadovo bendradarbiavimo efektyvumą sprendžiant patyčių atvejus klasėje yra sprendžiama iš įvykusių pokyčių klasės mikroklimato, patyčių atvejų pasikartojime, pranešimuose apie patyčias.

Siekdami išsiaiškinti, kaip socialiniai pedagogai vertina bendradarbiavimą su klasės vadovu sprendžiant patyčių atvejus mokykloje, respondentams uždavėme klausimą „Kaip vertinate

socialinio pedagogo ir klasės vadovo bendradarbiavimo rezultatus sprendžiant patyčių klasėje atvejus?“

Apibendrinant gautus atsakymus galima teigti, kad visi informantai teigiamai vertina socialinio pedagogo bendradarbiavimą su klasės vadovu. Informantų nuomone bendradarbiavimo rezultatų kategoriją detalizuoja tokios subkategorijos:

- 1) *bendradarbiavimo būtinumas* (S1, S2, S3, S4, S5, S6);
- 2) *bendradarbiavimo efektyvumas* (S1, S5);
- 3) *bendradarbiavimo veiksmingumas* (S1, S3).

Informantai taip pat akcentavo, kad bendradarbiavimą tarp klasės vadovo ir socialinio pedagogo „reikia nuolat tobulinti“ (S2), „bendradarbiavimui reikia skirti daug laiko“ (S6). Nežiūrint į tai „visgi rezultatai yra akivaizdžiai pastebimi“ (S5). Remiantis atsakymais galima teigti, kad bendradarbiavimas tarp socialinio pedagogo ir klasės vadovo yra būtinas sprendžiant patyčių atvejus klasėje. Apie yra sprendžiama iš bendradarbiavimo efektyvumo bei veiksmingumo.

Į klausimą „Ko trūksta efektyvesniam klasės vadovo ir socialinio pedagogo bendradarbiavimui, sprendžiant patyčių klasėje problemas“ informantai išryškino tokias bendradarbiavimo veiksmingumo kategorijos subkategorijas:

- 1) *laiko trūkumas* (2 informantai): „labai trūksta laiko, nes patyčių problema nuolat kartojasi“ (S1), „man labiausiai trūksta laiko“ (S4)
- 2) *socialinio pedagogo etatų trūkumas* (2 informantai): „daugiau socialinio pedagogo etatų mokykloje“ (S2, S3).
- 3) *specialių mokymų trūkumas* (2 informantai): „psichologinių žinių, specialių seminarų ir mokymų ne atskirai klasės vadovams ir atskirai specialistams, o kartu“ (S2), „man trūksta kompetencijos, pasitaiko situacijų, kuriose trūksta žinių“ (S6).
- 4) *sistemingumo trūkumas* (2 informantai): „administracija turėtų labiau domėtis, kaip vyksta klasės vadovų bendradarbiavimas su socialiniu pedagogu ir kitais specialistais“ (S2), „nuoseklumo ir sistemingumo“ (S4).
- 5) *klasės vadovų motyvacijos problemos* (4 informantai): „daugiau motyvuotų klasės vadovų“ (S1, S3), „kartais netenkama motyvacijos“ (S2), „klasės vadovo nuostata savo mokinių atžvilgiu yra ne visada pozityvi“ (S5).

Informantų nuomone, socialinio pedagogo etatų skaičius mokykloje turėtų priklausyti nuo mokinių skaičiaus, o dabar „vienose mokyklose yra apie 300 mokinių, o kitose virš 500, bet socialinio pedagogo etatas tik vienas“ (S2). Informantų nuomone, taip pat trūksta sisteminio požiūrio į patyčių atvejų sprendimą mokykloje: „ilgainiui klasės vadovai nustoja stebėti situaciją po pirminio problemos sprendimo“ (S2), „priima skubotus, nesavalaikius sprendimus“ (S4).

Apibendrinant galima teigti, kad socialiniai pedagogai pastebi nemažai bendradarbiavimo su klasės vadovais trūkumų, kuriuos pašalinus patyčių atvejų mokykloje sprendimai būtų efektyvesni. Tam pirmiausiai reiktų išspręsti klasės vadovų motyvacijos problemą, sistemingai bei nuosekliai vykdyti bendradarbiavimo veiklą ir kelti savo kvalifikaciją.

Informantų paprašėme pateikti siūlymus, kaip patobulinti bendradarbiavimą tarp klasės vadovo ir socialinio pedagogo. Išanalizavus atsakymus galima teigti, kad daugumos informantų nuomone bendradarbiavimo tobulinimo kategoriją atspindi tokios subkategorijos:

1) *sukurti sistemą* (2 informantai): „turėti aiškia klasės auklėtojo ir socialinio pedagogo bendradarbiavimo sistemą ir nuosekliai jos laikytis“ (S2), „būtina nustatyti sistemingą ir nuoseklią veiksmų seką, kurios pagalba būtų galima veiksmingai įveikti patyčių problemą“ (S6).

2) *kelti kvalifikaciją* (2 informantai): „reikalinga naujų metodų paieška ir kvalifikacijos kėlimas“ (S3), „daugiau mokymų ir seminarų“ (S4).

3) *keisti požiūrį į problemų sprendimą* (3 informantai): „tiek klasių vadovai, tiek specialistai neturi būti abejingi aplinkai, matyti ir analizuoti situaciją, gebėti ir norėti išsiaiškinti patyčių situaciją iki galo“ (S1), „didelę įtaką daro mokyklos vadovai ir administracija, nes nuo jų požiūrio priklauso mokyklos darbuotojų mikroklimatas, požiūris į darbą ir bendradarbiavimą“ (S3) „neretai klasės vadovai nori greitai išspręsti problemą ir naiviai tikisi, kad po vieno pokalbio viskas išsispręs“ (S5), „nebūti abejingais pastebėjus problemą“ (S6).

Apibendrinant galima teigti, kad socialiniai pedagogai yra suinteresuoti bendradarbiavimo su klasės vadovais sistemos tobulinimu. Augant patyčių skaičiui mokyklose klasės vadovas tampa rimtu pagalbininku sprendžiant patyčių atvejus mokykloje. Todėl reikia, kad klasės vadovai atsakingai dalyvautų bendradarbiavimo su socialiniu pedagogu procese.

Socialinių pedagogų paprašėme aprašyti vieną sėkmingą bendradarbiavimo su klasės vadovu atvejį, sprendžiant patyčių atvejus mokykloje. Informantai nurodė tokius mokykloje spęstus patyčių atvejus:

- 1) *patyčios elektroninėje erdvėje.*
- 2) *tyčiojimas iš klasės naujoko.*
- 3) *tyčiojimas iš specialiųjų poreikių vaikų.*

Visais atvejais socialinės pedagogės patyčių problemą sprendė kartu su klasės vadovėmis, kalbėjosi su patyčiose dalyvavusiais mokiniais, surinko visą informaciją apie patyčias, informavo tėvus. Vieni atvejai buvo svarstomi Vaiko gerovės komisijos posėdyje, kiti aptariami klasės valandėlės metu, trečiu atveju kreiptasi į Pedagoginę psichologinę tarnybą ir mokinei paskirtas namų mokymas. Visais atvejais patyčių problemos buvo išspręstos, situacijos nebeprisikartojo.

Viena socialinė pedagogė pateikė tokį sėkmingą patyčių sprendimo atvejį: „Į mokyklą, 9 klasę atvyko naujokė. Turėjo daug elgesio, mokymosi, lankomumo ir emocijų problemų. Klasė nenoriai bendravo su naujoke, todėl ši protestavo, pradėjo tyčiotis iš kitų bendraklasių, ėmė netgi smurtauti. Klasės vadovė kreipėsi į mane konsultacijos ir pagalbos mokinei. Individualių pokalbių metu su mokine ir jos mama išsiaiškinau, kad mokinei reikalingas pedagoginis psichologinis tyrimas. Mergaitė buvo siunčiama į Pedagoginę psichologinę tarnybą, pas vaikų psichiatrę. Medikai nustatė, kad mergaitė yra specialiuosius poreikius turinti mergaitė ir jai skyrė mokymąsi namuose su teise leidus mokyklos vadovui, lankytis mokykloje ir mokant ją kiekvienam pedagogui individualiai. Dabar mergaitė nebeturi tiesioginio kontakto su vaikais klasėje, ją nebekamuoja dėl jos sveikatos sutrikimų bendraklasių požiūris ir kiti psichologiniai dalykai. Šiandieną mokinė sėkmingai lanko mokyklą, bendrauja su tais mokiniais su kuriais nori ji, dalyvauja mokyklinėje veikloje. Lankosi pas mane socialinių įgūdžių valandėlėse. Svarbiausia, kad išnyko agresijos ir smurto išpuoliai, patyčios“.

Šis pavyzdys rodo, kad klasės vadovai, sprenddami patyčių atvejus mokykloje, yra suinteresuoti efektyviu problemos išsprendimu, todėl yra konsultuojamasi su mokyklos socialiniu pedagogu, prašoma jo pagalbos renkant medžiagą, vykdant tyrimą, dirbant su moksleivių tėvais ir sudarant pagalbos planą.

Apibendrinant galima teigti, kad mokykloje pasitaiko labai įvairių patyčių formų. Vis dažniau tyčiojimasis persikelia į elektroninę erdvę Facebook, elektroninį paštą. Daugėjant mokyklose specialiųjų poreikių moksleivių dažnėja tyčiojamasis iš jų, o tokie vaikai dažnai būna agresyvūs. Todėl klasės vadovės, sprendamos patyčių atvejus mokykloje, vis dažniau pagalbos kreipiasi į mokyklos socialinį pedagogą, į problemos sprendimą yra įtraukiamos ir kitos tarnybos. Tai rodo bendradarbiavimo tarp socialinio pedagogo ir klasės vadovo būtinumą siekiant efektyviai spręsti patyčių atvejus mokykloje.

2.2.2. Klasės vadovų požiūris į bendradarbiavimą su socialiniu pedagogu sprendžiant patyčių atvejus mokykloje

Siekdami išsiaiškinti, kaip klasės vadovai supranta bendradarbiavimą, uždavėme klausimą „Koks yra socialinio pedagogo ir klasės vadovo bendradarbiavimo tikslas, sprendžiant patyčių atvejus mokykloje?“ Informantai dažniausiai nurodė tris pagrindinius tikslus: 1) *pagalba klasės vadovui*; 2) *pagalba vaikams*; 3) *patyčių mažinimas* (7 lentelė).

7 lentelė. Informantų nuomonė apie klasės vadovo bendradarbiavimo su socialiniais pedagogais tikslus

Kategorija	Subkategorijos	Ilustruojantys teiginiai
Tikslai	Pagalba klasės vadovui	„Mokymais, apmokymais padėti klasių vadovams spręsti iškilusias problemas“ (V1); „bendromis jėgomis spręsti patyčių problemą, įtraukiant ir trečiuosius asmenis“ (V4); „padėti klasės vadovui spręsti sudėtingesnius patyčių atvejus mokykloje“ (V5); „išaiškinti patyčių priežastis, atlikti tyrimus, apklausas, kurios išskirtų mokinius, dalyvaujančius patyčiose“ (V6); „padėti auklėtojui efektyviau analizuoti susidariusią situaciją mokykloje“ (V8).
	Pagalba vaikams	„Padėti mokiniui susidoroti su stresu, kai šis yra skriaudžiamas, atstumtas tėvų ar vaikų“ (V5).
	Patyčių mažinimas	„Patyčių prevencija (kaip ir ką daryti, kad jų nebūtų“ (V1); „išsiaiškinti patyčias ir užkirsti kelią tolimesniam plitimui“ (V2, V3); „sušvelninti esamą patyčių situaciją“ (V4); „gerinti klasės psichologinį mikroklimatą“ (V5); „prevencinis darbas su moksleiviais dėl patyčių užkirtimo“ (V7).

Iš 7 lentelės matyti, kad svarbiausiais klasės vadovo ir socialinio pedagogo bendradarbiavimo tikslais informantų teigimu yra pagalbos suteikimas klasės vadovui pamatyti, atpažinti, teisingai spręsti patyčių atvejus mokykloje. Respondentams taip pat yra aktualu, kad socialinis pedagogas padėtų klasės vadovui vykdyti prevencinę veiklą, kuri užkirstų kelią patyčių plitimui mokykloje.

Informantų teiravomės „Ar visada bendradarbiaujant socialiniam pedagogui su klasės vadovais yra pasiekiami tikslai, sprendžiant patyčių atvejus mokykloje? Kas padeda siekti tikslų?“

Apibendrinus informantų atsakymus matyti, kad tikslo siekimo kategoriją detalizuoja tokios 2 pagrindinės subkategorijos:

1) *tikslai pasiekiami* (7 informantai): „bendrų tikslų padeda siekti bendras klasės auklėtojo ir socialinio pedagogo tikslas“ (V1, V2), „reikalingas bendras darbas ir geranoriškas bendradarbiavimas“ (V4), „noras pakeisti situaciją ir spręsti problemą iš esmės“ (V5), „tikslai pasiekiami tada, kai savo veiklą suderina klasės vadovas ir socialinis pedagogas“ (V6), „tikslai būna pasiekiami, jei laikomasi bendradarbiavimo tarp socialinio pedagogo ir klasės auklėtojo taisyklių, kurios reglamentuoja kaip teisingai spręsti iškilusius patyčių klausimus“ (V7), „tikslai pasiekiami, kai yra vedamos klasės valandėlės patyčių klausimais, reaguojama į visus patyčių atvejus ir daroma viskas, kad patyčios būtų sustabdytos“ (V8).

2) *tikslai nepasiekiami* (3 informantai): „Ne visada pasiekiami minėti tikslai, nes ne vien nuo klasės auklėtojo ir socialinio pedagogo priklauso rezultatas, svarbus moksleivių, tėvų požiūris, klasės draugų reakcija, aplinka ir kt.“ (V3); „Ne visada. Tikslai yra pasiekiami tada kai glaudžiai

bendradarbiauja ir suderina savo veiklą klasės vadovas ir socialinis pedagogas, o jei to bendradarbiavimo trūksta, tada problemos sprendžiamos sunkiau“ (V5, V7).

Apibendrinant galima teigti, kad klasės vadovai tikisi, jog visus patyčių atvejus jiems padės spręsti socialinis pedagogas, nes pasak informantų: „bendradarbiaujant visada pasiekiami geresni rezultatai“ (V2). Tačiau bendradarbiavimu negalima vadinti situacijų, kai klasės vadovas tik informuoja socialinį pedagogą apie patyčių atvejį ir visas problemas palieka spręsti specialistui. Tokiais atvejais bendradarbiavimas yra neįmanomas. Galima teigti, kad sėkmingam bendradarbiavimui yra būtinas klasės vadovo ir socialinio pedagogo geranoriškumas dirbti kartu, gebėjimas kartu spręsti klasės problemas.

Todėl labai svarbu, kad būtų skatinamas bendradarbiavimas tarp klasės vadovo ir socialinio pedagogo. Tam padėti gali įvairūs mokyklos veiklą reglamentuojantys dokumentai.

Informantams uždavėme klausimą „Kas reglamentuoja klasės auklėtojo ir socialinio pedagogo bendradarbiavimą, sprendžiant patyčių atvejus mokykloje?“ Apibendrinus tyrimo duomenis paaiškėjo, jog klasės vadovo ir socialinio pedagogo bendradarbiavimo reglamentavimo kategoriją detalizuoja tokios 2 subkategorijos: 1) *mokyklos veiklą reglamentuojantys dokumentai*; 2) *mokykloje vykdomos programos* (8 lentelė).

8 lentelė. Informantų nuomonė apie klasės vadovo bendradarbiavimo su socialiniais pedagogais reglamentavimą

Kategorija	Subkategorijos	Iliustruojantys teiginiai
Klasės vadovo ir socialinio pedagogo bendradarbiavimo reglamentavimas	Mokyklos veiklą reglamentuojantys dokumentai	„Reglamentuoja mokinio elgesio taisyklės, moksleivio mokymosi sutartis“ (V1); „mokyklos vidaus darbo tvarkos taisyklės“ (V2, V5, V7, V8); „visas taisykles bendradarbiaujant nusako mokyklos vidaus taisyklės, nors kiekvieną kartą elgiamasi pagal situaciją“ (V4); „svarbiausias yra švietimo įstatymas, numatantis komandinį darbą“ (V6); „reikia vadovautis auklėtojo pareigybės aprašu“ (V8).
	Mokykloje vykdomos programos	„Olweus nuobaudų laipteliai“ (V3); „Olweus patyčių prevencijos programoje taip pat numatyti veiksmai, kaip spręsti patyčių atvejus“ (V8).

Apibendrinant informantų atsakymus galima teigti, kad nėra atskiro dokumento, reglamentuojančio klasės vadovo ir socialinio pedagogo bendradarbiavimą. Iš 8 lentelės matyti, kad dauguma klasės vadovų bendradarbiaudami su socialiniu pedagogu vadovaujasi vidaus darbo tvarkos taisyklėmis ir Olweus programa. Tik nedaugelis klasės vadovų vadovaujasi auklėtojo pareigybės aprašu bei Švietimo įstatymu.

9 lentelė. Klasės vadovo vaidmuo sprendžiant patyčių problemas mokykloje

Kategorija	Subkategorijos	Iliustruojantys teiginiai
Klasės vadovo vaidmuo sprendžiant patyčių atvejus mokykloje	Prevencinis darbas	„Klasės vadovas imasi prevencinių priemonių užkirsti kelią patyčioms“ (V2, V3); „auklėtojas pirmas bando spręsti problemą“ (V4); „dirba prevencinį darbą: pokalbiai su mokiniais, tėvais, veda klasės valandėles, tėvų susirinkimus“ (V8).
	Informacijos teikimas	„Bendrauja su tėvais, kitų dalykų mokytojais“ (V2); „pranešti apie patyčias tėvams“ (V3); „bendrauja individualiai ir grupėmis“ (V4); „bendrauja su socialiniu pedagogu“ (V5); „praneša apie patyčias socialiniam pedagogui, tėvams“ (V6); „informuoja tėvus apie susidariusią situaciją“ (V7).
	Mokinių stebėjimas	„Klasės vadovas stebi situaciją mokykloje“ (V1); „pamatyti patyčių atvejus“ (V3); „išsiaiškinti patyčių atvejus“ (V5); „pastebi patyčias mokykloje“ (V6).
	Konsultavimasis	„Ieško naujų formų, kurios padėtų įveikti problemas“ (V1); „kartu su socialiniu pedagogu bendrauja ir sprendžia problemą“ (V3).

Norint sėkmingai bendradarbiauti sprendžiant patyčių atvejus mokykloje, būtina, kad klasės vadovas taip pat aiškiai žinotų atliekamas funkcijas. Todėl informantų teiravomės „Koks yra klasės vadovo vaidmuo sprendžiant patyčių problemas mokykloje?“ (9 lentelė).

Remiantis 9 lentele galima teigti, kad klasės vadovas, spręsdamas patyčių atvejus mokykloje stebi situaciją mokykloje, konsultuojasi su socialiniu pedagogu kaip geriau išspręsti konkrečius patyčių atvejus, bendrauja su tėvais bei dirba prevencinį darbą.

Į klausimą „Kokios yra dažniausios klasės vadovo ir socialinio pedagogo bendradarbiavimo formos sprendžiant patyčių atvejus mokykloje?“, dauguma informantų nurodė pokalbį, atvejų analizę, veiksmų planavimą, klasės susirinkimus ir prevencinius posėdžius (10 lentelė).

10 lentelė. Klasės vadovo ir socialinio pedagogo bendradarbiavimo formos

Kategorija	Subkategorijos	Iliustruojantys teiginiai
Bendradarbiavimo formos	Pokalbiai	„Individualūs ir grupiniai pokalbiai“ (V1, V2, V3, V4, V5); „bendravimas su ugdytiniais ir tėvais“ (V6); „pokalbiai su tais, kurie tyčiojosi, jų tėvais ir draugais“ (V7); „telefoniniai pokalbiai su tėvais“ (V5, V8).
	Atvejų analizė	„Konkrečių atvejų mokykloje analizė“ (V2, V3).
	Veiksmų plano sudarymas	„Pagalbos mokiniui planavimas“ (V3); „tėvų informavimas ir iškvietimas į mokyklą“ (V5).
	Klasės susirinkimai	„Darbas su klasės kolektyvu“ (V2); „klasės ir tėvų susirinkimų vedimas“ (V3); „veiksmingi yra įvairaus

		pobūdžio klasės užsiėmimai“ (V4); „socialinės pedagogės kvietimas į klasės valandėles“ (V8).
	Prevenciniai posėdžiai	„Dalyvavimas prevenciniuose posėdžiuose“ (V1, V6); „svarstymas Vaiko gerovės komisijoje“ (V5)

Remiantis 10 lentelės duomenimis galima teigti, kad pagrindinėmis klasės vadovo ir socialinio pedagogo bendradarbiavimo formomis yra *pokalbiai* (8 informantai), *klasės susirinkimų vedimas* (4 informantai) ir *prevenciniai posėdžiai* (3 informantai). Pokalbiai yra vedami su mokiniais, mokinių tėvais. Jie gali būti tiek individualūs, tiek grupiniai. Kita svarbia bendradarbiavimo forma yra socialinio pedagogo dalyvavimas klasės valandėlėse, darbas su klase vedant užsiėmimus. Klasės vadovams taip pat svarbu yra dalyvavimas prevenciniuose posėdžiuose.

Išanalizavus atsakymus į klausimą „Kurios formos yra efektyviausios sprendžiant patyčių atvejus mokykloje?“, galima teigti, kad klasės vadovų praktikoje veiksmingiausi ir efektyviausi yra *pokalbiai* (4 informantai) ir *Vaiko gerovės komisijos posėdžiai* (2 informantai). Pasak informantų „efektyvūs yra pokalbiai, kuriuose dalyvauja besityčiojantis moksleivis, klasės auklėtoja, socialinė pedagogė ir moksleivio tėvai“ (V1, V3). Informantų teigimu „kartais užtenka ir individualaus pokalbio, sunkesniais atvejais reikia ir svarstymo Vaiko gerovės komisijoje dalyvaujant tėvams ir policijos atstovams“ (V5). Dar vieno respondento teigimu „efektyvios yra socialinės pedagogės vedamos klasės valandėlės“ (V7).

Informantų nuomone bendradarbiaujant klasės vadovui su socialiniu pedagogu patyčių atvejų sprendimo mokykloje metodų kategoriją detalizuoja tokios 5 subkategorijos: 1) *kino filmų žiūrėjimas*, 2) *apklausos*, 3) *grupinis darbas*, 4) *diskusijos*, *aptarimas*, 5) *situacijų vaidinimai*. Pasak informantų „kino filmų apie patyčias žiūrėjimas padeda pažvelgti į patyčias iš įvairių pusių“ (V1). Kelių informantų nuomone „klasės apklausos ir kitokie tyrimai akivaizdžiai parodo mokinių vaidmenį mokykloje“ (V4, V7). Taip pat klasės vadovai taiko diskusijos ir aptarimo metodus, kurie „leidžia išsiaiškinti požiūrius, aplinkybes, nuostatas“ (V2). Mokyklose, kurios dalyvauja Olweus patyčių prevencijos programoje, klasių vadovai dar taiko situacijų vaidinimus, darbą grupėse. Pasak informantų, tokių grupinių vaidinimų dėka „pamatomos netinkamo elgesio pasekmės, modeliuojami problemos sprendimo būdai, moksleivio veiksmai tokiose situacijose“ (V6, V8).

Apibendrinant galima teigti, kad klasių vadovai bendradarbiaudami su socialiniais pedagogais patyčių atvejų sprendimuose pritaiko jiems gerai žinomus ir pamokose plačiai taikomus metodus: diskusijas, aptarimus, darbą grupėse. Naujesniais metodais yra situacijų vaidinimai ir specialių filmų apie patyčias peržiūra, kurie paimti iš Olweus patyčių prevencijos programos rekomendacijų.

Informantų teigimu, efektyviausiais metodais sprendžiant patyčių atvejus mokykloje yra: *nuobaudų laipteliai*, *kino filmų peržiūra*, *svarstymai* prevenciniuose posėdžiuose ir *individualus bei*

grupinis darbas. Daugumos informantų teigimu „visi metodai yra efektyvūs, tiesiog reikia juos pritaikyti prie esamų aplinkybių“ (V1, V2, V5), „mokėti pasirinkti, koks metodas konkrečiu atveju yra tinkamiausias“ (V4, V7, V8). Pasak vieno respondento „reikia naudoti tokius metodus, kurie leidžia surinkti kuo daugiau informacijos, kuria remiantis vėliau galima vykdyti pokalbius su tėvais“ (V3).

Apibendrinant informantų atsakymus galima teigti, kad klasės vadovo ir socialinio pedagogo bendradarbiavimas vyksta klasės ir mokyklos lygmeniu. Kitaip tariant, klasės vadovas dirba su klasės mokiniais, jų tėvais ir kreipiasi pagalbos į mokykloje dirbančius specialistus iš kurių vienas yra socialinis pedagogas.

Sėkmingam klasės vadovo ir socialinio pedagogo bendradarbiavimui yra svarbus kryptingas patyčių atvejų sprendimas. Todėl informantams uždavėme klausimą „Kaip apibūdintumėte savo mokyklos socialinio pedagogo ir klasės vadovo patyčių sprendimo atvejų schemą“? Informantai nurodė tokį modelį (11 lentelė):

- 1) *Klasės vadovas pats bando spręsti problemą* (V1, V2, V5, V6, V7);
- 2) *Pagalbos kreipiamasi į socialinį pedagogą* (V1, V2, V5, V7).

11 lentelė. Klasės vadovo ir socialinio pedagogo bendradarbiavimo schema

Kategorija	Subkategorijos	Iliustruojantys teiginiai
Klasės vadovo ir socialinio pedagogo bendradarbiavimo schema	Klasės vadovas sprendžia problemą	„Pirmiausiai bandoma problemą spręsti mokykloje“ (V1); „klasės auklėtojas pats sprendžia problemą“ (V2); „išaiškėjus patyčioms, klasės auklėtojas kalbasi su mokiniais“ (V5, V6); nesudėtingus atvejus sprendžia klasės auklėtoja pati“ (V7).
	Kreipimasis į socialinį pedagogą	„Jei aš neišsprendžiu problemos, kreipiuosi pagalbos į socialinį pedagogą“ (V1); „vėliau pagalbos prašau socialinio pedagogo“ (V2); „po to į pagalbą kviečiamas socialinis pedagogas“ (V5); „pasikartojantys ir sudėtingi patyčių atvejai yra sprendžiami kartu su socialine pedagoge“ (V7).

Iš 11 lentelės duomenų matyti, kad pirmiausiai patyčių problemą bando savarankiškai spręsti klasės vadovas. Pasak informantų „problemą mokykloje sprendžiu individualiais pokalbiais“ (V1), „atlieku anoniminę apklausą, išanalizuoju situaciją“ (V5), „apie incidentą informuoju tėvus“ (V6), „vyksta pokalbiai su moksleiviais ir jų tėvais“ (V7).

Po to į patyčių atvejų sprendimą įsitraukia socialinė pedagogė. Pasak informantų „išaiškėjus patyčių faktams, su socialine pedagoge aptariamas veiklos planas“ (V3), „vyksta pokalbiai su moksleiviais ir tėvais“ (V2), „jeigu reikia, į problemos sprendimą įtraukiama Vaiko gerovės komisija“ (V4, V7). Du informantai (V4, V8) nurodė, kad jų mokykloje socialinio pedagogo ir

klasės vadovo bendradarbiavimas sprendžiant patyčių atvejus mokykloje vyksta pagal susidarytą Olweus programos laiptelių (kopėtelių) sistemą.

Apibendrinat atsakymus galima teigti, kad informantų pateikta klasės vadovo ir socialinio pedagogo bendradarbiavimo sistema sprendžiant patyčių atvejus mokykloje atitinka socialinių pedagogų nurodytą bendradarbiavimo schemą (3 pav.). T.y. sunkesniais atvejais yra kreipiamasi į mokyklos socialinį pedagogą, prašoma pagalbos kalbant su moksleiviais ir jų tėvais, sudarant pagalbos planą.

Informantams uždavėme klausimą „Kas dažniausiai yra bendradarbiavimo tarp klasės vadovo ir socialinio pedagogo iniciatoriai sprendžiant patyčių atvejus mokykloje?“ Apibendrinus atsakymus galima teigti, kad bendradarbiavimo iniciatoriaus kategoriją detalizuoja 4 subkategorijos:

1) *lygiaverčiai partneriai* (2 informantai): „bendradarbiavimas dažniausiai yra lygiavertis“ (V1); „priklausomai nuo susiklosčiusių aplinkybių iniciatoriais gali būti tiek socialinė pedagogė, tiek klasės auklėtoja“ (V6).

2) *inicijuoja klasės vadovas* (5 informantai): „kadangi klasės auklėtoja geriau žino situaciją ir aplinkybes, geriau pažįsta mokinius, ji ir yra iniciatorius“ (V2); „klasės auklėtojui apie patyčias kartais praneša kiti pedagogai“ (V3); „klasės auklėtojas ir patyčių atvejus pastebėjęs mokytojas“ (V4); „iš pradžių „darbuojasi“ klasės vadovas“ (V6); „dažniausiai iniciatorius yra klasės vadovas, bet ne visada“ (V8).

3) *inicijuoja mokinių tėvai* (1 respondentas): „inicijuoja mokinių tėvai, kai jie pirmieji apie patyčias sužino iš savo vaikų“ (V5).

4) *inicijuoja socialinis pedagogas* (2 informantai): „socialinis pedagogas nuolat stebi situaciją, inicijuoja klasės tėvų susirinkimus, klasės valandėles“ (V7); „yra situacijų apie kurias klasės vadovas net nežino, o socialinis pedagogas jau sprendžia patyčių problemą“ (V8).

Apibendrinant informantų atsakymus galima teigti, kad daugumos nuomone pagrindiniu iniciatoriumi sprendžiant patyčių atvejus mokykloje yra klasės vadovas ir jam apie patyčių atvejus pranešantys kiti mokytojai. Tačiau yra atvejų, kai bendradarbiavimą inicijuoja socialinė pedagogė ir moksleivių tėvai. Tik du informantai pažymėjo, kad sprendžiant patyčių atvejus socialinis pedagogas ir klasės vadovas yra lygiaverčiai bendradarbiavimo dalyviai.

Informantams uždavėme klausimą „Kokios problemos iškyla bendradarbiaujant klasės vadovui ir socialiniam pedagogui, sprendžiant patyčių atvejus mokykloje?“. Apibendrinus informantų atsakymus galima teigti, kad bendradarbiavimo problemų kategoriją detalizuoja tik 1 subkategorija – laiko stoka. Visų informantų nuomone pagrindine problema bendradarbiaujant klasės vadovui su socialiniu pedagogu yra *laiko stoka*. Nors informantai pažymėjo, kad „socialinė pedagogė visada padeda paprašius pagalbos“ (V1), tačiau „patyčių problemų pasitaiko daug, o socialinė pedagogė turi mažai laiko, kad galėtų visas jas spręsti“ (V2, V5, V7). Kitų informantų teigimu, jų mokyklos

socialinė pedagogė yra labai užsiėmusi, turi didelį darbo krūvį, todėl „sprendžiamos pačios rimčiausios patyčios“ (V3, V4, V8). Tai leidžia daryti prielaidą, kad klasės vadovai pakankamai dažnai kreipiasi pagalbos į socialinį pedagogą ir susiduria su šio specialisto didelio užimtumo problema.

Informantai klasės vadovo ir socialinio pedagogo bendradarbiavimo efektyvumo kategoriją detalizavo tokiomis 3 subkategorijomis:

1) *patyčių atvejų skaičiaus mokykloje pokytis* (4 informantai): „mažėja patyčių atvejų“ (V1, V2, V8); „nusiskundimų mokykloje sumažėjimas“ (V4).

2) *klasės mikroklimato pokyčiai* (4 informantai): „pagerėjo klasės mikroklimatas“ (V3); „vaikai vėl nori eiti į mokyklą“ (V4, V5); „vaikai bendraudami nebeprasivardžiuoja“ (V7).

3) *moksleivių elgesio pokyčiai* (3 informantai): „pasiektas susitarimas dėl mokinio, organizavusio patyčias elgesio“ (V3); „geriausiai rodo moksleivių pasikeitęs į gerąją pusę elgesys“ (V4, V6).

Apibendrinant galima teigti, kad informantai bendradarbiavimo tarp klasės vadovo ir socialinio pedagogo veiksmingumą sprendžiant patyčių atvejus mokykloje vertina pagal pasikeitusį moksleivių elgesį, klasės mikroklimato pokyčius ir nusiskundimų sumažėjimą.

Siekdami išsiaiškinti, ar klasės vadovo su socialiniu pedagogu bendradarbiavimas yra reikalingas sprendžiant patyčių atvejus mokykloje, respondentams uždavėme klausimą „Kaip vertinate socialinio pedagogo ir klasės vadovo bendradarbiavimo rezultatus sprendžiant patyčių mokykloje atvejus?“

Apibendrinant gautus atsakymus galima teigti, kad visi informantai teigiamai vertina klasės vadovo bendradarbiavimą su socialiniu pedagogu sprendžiant patyčių atvejus mokykloje. Informantų nuomone bendradarbiavimo rezultatų kategoriją detalizuoja tokios subkategorijos:

1. *bendradarbiavimo būtinumas* (3 informantai);
2. *bendradarbiavimo efektyvumas* (4 informantai).

Informantų nuomone toks kelių specialistų bendradarbiavimas „mokykloje yra būtinas“ (V2, V3, V5) ir „efektyvus“ (V1, V3, V4, V7). Informantai taip pat akcentavo, kad nežiūrint į visai neblogus bendradarbiavimo rezultatus, dar „tobulinti reikia prevencines priemones, kurios užkirstų kelią patyčioms“ (V3). Tačiau vieno respondento nuomone ne visada bendradarbiavimas yra efektyvus ir „tai priklauso nuo daugelio veiksnių“ (V5). Informantai pripažįsta, kad į daugelį patyčių atvejų sprendimą socialinio pedagogo įsikišimas yra būtinas, nes jis „geriau išmano kaip efektyviau išsiaiškinti ir spręsti patyčių problemas“ (V8).

Apibendrinant atsakymus į klausimą „Ko trūksta efektyvesniam klasės vadovo ir socialinio pedagogo bendradarbiavimui, sprendžiant patyčių mokykloje problemas?“ galima teigti, kad informantai išryškino nemažai bendradarbiavimo problemų (12 lentelė).

12 lentelė. Informantų nuomonė apie klasės vadovo ir socialinio pedagogo bendradarbiavimo problemas

Kategorija	Subkategorijos	Iliustruojantys teiginiai
Klasės vadovo ir socialinio pedagogo bendradarbiavimo problemos	Laiko trūkumas	„labai daug yra papildomų visokių darbų, todėl pritrūksta laiko“ (V1, V3, V4).
	Socialinių pedagogų skaičius mokykloje	„mokykloje turi būti daugiau socialinių pedagogų“ (V2).
	Klasės vadovo kompetencija	„kai kuriose situacijose klasės auklėtoju pritrūksta kompetencijos ir žinių“ (V4); „reikia konsultuotis su socialiniu pedagogu ir kitaip tobulinti savo kompetencijas“ (V2).
	Abipusė pagarba	„tarp klasės vadovo ir socialinio pedagogo turi būti nusistovėję geri tarpusavio santykiai“ (V5); „reikia geranoriškumo tarpusavio santykiuose“ (V6); „gerbti vieniems kitus“ (V7); „nepermetinėti socialinei pedagogei darbų, kuriuos turi ir gali atlikti klasės auklėtojas“ (V8).

Apibendrinant galima teigti, kad efektyvesniam klasės vadovo ir socialinio pedagogo bendradarbiavimui reikia skirti daugiau laiko, būti pagarbiems kito atliekamam darbui, nuolat tobulinti savo kompetencijas bei nebijoti konsultuotis. Į tai būtina atsižvelgti, nes patyčių atvejų mokykloje ne tik daugėja, bet jie darosi sudėtingesni.

Informantų paprašėme pateikti siūlymus, kaip patobulinti bendradarbiavimą tarp klasės vadovo ir socialinio pedagogo. Išanalizavus atsakymus galima teigti, kad daugumos informantų nuomone bendradarbiavimo tobulinimo kategoriją atspindi tokios 4 subkategorijos:

1) *neatidėliotinas problemų sprendimas* (1 respondentas): „reikia siekti, kad visos problemos būtų sprendžiamos tuoj pat ir viešai“ (V1).

2) *tėvų įtraukimas* (2 informantai): „į patyčių sprendimo atvejus reikia labiau įtraukti tėvus“ (V3), „dirbti su moksleivių tėvų grupėmis“ (V6).

3) *socialinio pedagogo įtraukimas į klasės veiklą* (3 informantai): „suteikti galimybę socialiniam pedagogui pastebėti klasės moksleivių bendravimą neformalioje aplinkoje“ (V2), „reikia, kad socialinis pedagogas kuo dažniau dalyvautų klasės valandėlėse, stebėtų mokinius pertraukų metu“ (V7, V8).

4) *bendradarbiavimo procedūrų aiškumas* (1 informantas): „aiškiai nustatyti procedūras, kas kaip turi elgtis sprendžiant patyčių klausimus“ (V8).

Apibendrinant galima teigti, kad klasės vadovai norėtų daugiau socialinio pedagogo pagalbos. T.y. kad jis kuo dažniau dalyvautų klasės valandėlėse, daugiau stebėtų situaciją pertraukų metu. Taip pat manoma, kad bendradarbiavimas pagerėtų įtraukus daugiau tėvų į patyčių atvejų sprendimą. Tai leidžia teigti, kad būtina ir toliau tobulinti klasės vadovo ir socialinio pedagogo bendradarbiavimą sprendžiant patyčių atvejus mokykloje.

Klasės vadovų paprašėme aprašyti vieną sėkmingą bendradarbiavimo su socialiniu pedagogu atvejį, sprendžiant patyčias. Informantai nurodė tokius atvejus:

- 1) *patyčios elektroninėje erdvėje.*
- 2) *tyčiojimas iš klasės mokinių.*

Klasės vadovai dažniausiai nurodė tyčiojimąsi iš klasės mokinių: „apsižodžiovimai, nuolatinis užgauliojimas“ (V1), „pravardžiavimas, pastovus apstumdytas, kojos kišimas“ (V3, V7), „šaipomasis iš stambesnių merginų“ (V5), „moksleiviai kviečiami pravardėmis, kurios yra įžeidžiančios“ (V6, V8). Moksleiviai patys ateina pasisakyti auklėtojiui apie įvykusias patyčias. Yra bendraujama su moksleivių tėvais, o jei reikia – pagalbos kreipiamasi į socialinę pedagogę. Vienas respondentas paminėjo ir patyčias elektroninėje erdvėje (V8).

Vieno klasės vadovo sėkmingo patyčių atvejo išsprendimo mokykloje pavyzdys: „Mano klasėje iškilo didelė patyčių problema. Kreipiausi į mokyklos socialinį pedagogą. Buvo atliktas klasės mikroklimato tyrimas, nustatytas kiekvieno vaiko vaidmuo klasėje. Socialinis pedagogas šį tyrimą aptarė klasės valandėlės metu ir taip pat jį pristatė tėvų susirinkimo metu. Nuolat kalbėjo su vaikais, kurie buvo išskirti, kaip aukos patyčių situacijose. Vėliau dalyvavo dar viename tėvų susirinkime, kuriame aptarė ir pristatė dar vieną klasės mikroklimato tyrimą, kuriame rezultatai ženkliai parodė pagerėjusius vaikų tarpusavio santykius ir santykius su mokytojais“.

Apibendrinant galima teigti, kad klasės vadovai stengiasi bendradarbiauti su mokyklos socialiniais pedagogais, yra ieškoma efektyvesnių bendradarbiavimo būdų, išvelgiamos problemos, ir jų sprendimo būdai, kuriuos įgyvendinus būtų pasiektas efektyvesnis bendradarbiavimas.

2.2.3. Klasės vadovų ir socialinių pedagogų bendradarbiavimo vertinimo lyginamoji analizė

Palyginus socialinių pedagogų ir klasės vadovų atsakymus galima teigti, kad sutapo abiejų grupių požiūris dėl tokių bendradarbiavimo tikslų kaip pagalbos vaikui teikimas ir patyčių atvejų mažinimas. Tačiau išryškėjo ir skirtumų. Socialiniams pedagogams svarbus yra patyčių atvejų sprendimas. Tuo tarpu klasės vadovai bendradarbiavimo tikslu nurodo pagalbos klasės vadovui teikimą, mokant pamatyti, atpažinti ir bendromis jėgomis stabdyti patyčių atvejus mokykloje. Tai leidžia teigti, kad klasės vadovai nėra pajėgūs vieni spręsti patyčių atvejus mokykloje todėl į socialinį pedagogą žiūri kaip į pagalbininką sprendžiant patyčių atvejus mokykloje.

Išanalizavus informantų atsakymus į klausimą „Ar visada bendradarbiaujant socialiniam pedagogui su klasės vadovais yra pasiekiami tikslai, sprendžiant patyčių atvejus mokykloje? Kas padeda siekti tikslų?“, galima teigti, jog visi informantai sutinka, kad tik iš dalies yra pasiekiami bendradarbiavimo tikslai. Socialiniai pedagogai išvelgia daugiau bendradarbiavimo problemų negu klasės vadovai. Taip yra todėl, kad socialinis pedagogas padeda klasės vadovui spręsti patyčių

problemas ir atlieka didelį tiriamąjį darbą. Tuo tarpu klasės vadovas tik informuoja socialinį pedagogą apie patyčių atvejus ir tikisi, kad jis padės spręsti problemą. Tai rodo, kad ne visada sutampa socialinio pedagogo ir klasės vadovo požiūris į jų bendradarbiavimą sprendžiant patyčių atvejus mokykloje.

Palyginus informantų atsakymus apie klasės vadovo ir socialinio pedagogo bendradarbiavimo reglamentavimą sprendžiant patyčių atvejus mokykloje, matyti, kad, tiek socialiniai pedagogai, tiek klasių vadovai vadovaujasi dokumentais, reglamentuojančiais mokyklos veiklą: Švietimo įstatymu, nuostatais, pareigybės aprašais ir Olweus programos rekomendacijomis. Klasės vadovams svarbiu dokumentu yra ir mokyklos vidaus taisyklės. Tai leidžia teigti, kad nėra atskiro dokumento, reglamentuojančio socialinio pedagogo ir klasės vadovo bendradarbiavimą sprendžiant patyčių klausimus mokykloje. Todėl šis bendradarbiavimas yra labiau vidaus susitarimo reikalas.

Palyginus socialinio pedagogo ir klasės vadovo atliekamas veiklas sprendžiant patyčių atvejus mokykloje matyti, kad jos yra pakankamai panašios. Abi grupės dirba su tėvais ir mokiniais, vykdo prevencinę veiklą, analizuoja susidariusią situaciją. Tačiau būtina pažymėti, kad socialinis pedagogas, sprenddamas patyčių atvejus mokykloje, dar papildomai vykdo tokias veiklas, kurių nevykdo klasės vadovas: atlieka tyrimą, koordinuoja klasės vadovo veiksmus, apjungia kitus specialistus ir pan.

Klasės vadovai ir socialiniai pedagogai nurodė labai panašias klasės vadovo ir socialinio pedagogo bendradarbiavimo formas. Tai pokalbiai, klasės susirinkimai ir prevenciniai posėdžiai. Tačiau palyginus bendradarbiavimo formas išryškėjo ir skirtumai. Socialiniai pedagogai dar akcentavo renginių organizavimą, konsultavimą, o klasės vadovai – atvejų analizę ir veiksmų plano sudarymą. Tai leidžia teigti, kad bendradarbiavimo procese socialiniai pedagogai inicijuoja įvairius renginius, akcijas, konsultuoja klasės vadovus, o klasės vadovai stengiasi pamatyti patyčių atvejus mokykloje ir socialinio pedagogo pagalba išanalizavus konkretų atvejį suplanuoti pagalbos mokiniui teikimą.

Išanalizavus informantų nuomonę apie bendradarbiavimo formų efektyvumą sprendžiant patyčių atvejus mokykloje galime teigti, kad sutapo klasės vadovų ir socialinių pedagogų nuomonė dėl vedamų pokalbių su klasės mokiniais bei jų tėvais efektyvumo. Tuo tarpu socialinio pedagogo darbe dažniau taikomas pedagogų konsultavimas ir klasės valandėlių vedimas, o klasės vadovams labiau priimtini yra Vaiko gerovės komisijos posėdžiai. Toks skirtingas bendradarbiavimo formų vertinimas gali būti susijęs su skirtingomis klasės vadovo ir socialinio pedagogo kompetencijomis, atliekamomis funkcijomis bei rodo bendradarbiavimą klasės ir mokyklos lygmenyje.

Palyginus socialinių pedagogų ir klasės vadovų taikomus bendradarbiavimo metodus patyčių problemoms spręsti galima išvelgti tiek panašių, tiek specifinių metodų taikymą. Tiek socialiniai pedagogai, tiek klasių vadovai taiko patyčių atvejų aptarimus, vaidinamos patyčių situacijos. Tuo

tarpu specifiniais socialinių pedagogų taikomais metodais yra moksleivių mokymai tinkamai reaguoti į patyčias, bendrauti ir bendradarbiauti, tobulinami jų socialiniai įgūdžiai. O klasių vadovai bendradarbiaudami su socialiniais pedagogais patyčių atvejų sprendimuose pritaiko jiems gerai žinomus ir pamokose plačiai taikomus metodus: diskusijas, darbą grupėse, specialių filmų apie patyčias peržiūrą.

Apibendrinant socialinių pedagogų ir klasės vadovų atsakymus apie taikomų bendradarbiavimo metodų efektyvumą galima teigti, kad abi grupės pripažįsta visų taikomų metodų naudą. Informantai akcentavo taikomų metodų pasirinkimą priklausomai nuo susidariusių patyčių situacijų. Kitaip tariant, informantai naudoja daug ir įvairių metodų, priklausomai nuo siekiamo tikslo ir susidariusių aplinkybių.

Išanalizavus socialinių pedagogų ir klasės vadovų bendradarbiavimo schemą sprendžiant patyčių atvejus mokykloje galima teigti, kad abi grupės pateikė panašų patyčių atvejų sprendimo mokykloje modelį: analizuojama situacija, kalbama su moksleiviais, jų tėvais, jei reikia į pagalbą kviečiamas socialinis pedagogas bei svarstoma situacija Vaiko gerovės komisijoje. Tačiau būtina pažymėti, kad šioje schemoje daugiau funkcijų atlieka mokyklos socialinis pedagogas. Jis ne tik konsultuoja klasės vadovus, bet ir sudaro patyčių sprendimo veiksmų planą, bendrauja su administracija, dalyvauja priimant sprendimus Vaiko gerovės komisijos posėdyje. Tai leidžia teigti, kad bendradarbiavimas tarp klasės vadovo ir socialinio pedagogo apima tarpusavio pagalbos teikimą, dalijimąsi turima informacija, bendrų veiksmų planavimą (dalyvavimą Vaiko gerovės posėdžiuose, pokalbiuose su moksleiviais ir jų tėvais) ir dalijimąsi atsakomybe už prisiimtas funkcijas.

Apibendrinant atsakymus į klausimą „Kas dažniausiai yra bendradarbiavimo tarp klasės vadovo ir socialinio pedagogo iniciatoriai“, daugumos socialinių pedagogų ir klasės vadovų nuomonė sutapo, kad dažniausiai iniciatoriais yra klasės vadovai. Tačiau yra nemažai atvejų, kai bendradarbiavimo iniciatoriumi yra socialinis pedagogas ar net moksleivių tėvai. Tai leidžia teigti, kad mokykloje socialinis pedagogas pirmiausiai yra tėvų, mokytojų ir moksleivių konsultantas vaiko teisių ir jų pažeidimo klausimais.

Palyginus socialinių pedagogų ir klasės vadovų išskirtas bendradarbiavimo problemas sprendžiant patyčių atvejus mokykloje, galima teigti, kad abi informantų grupės viena iš svarbiausių problemų išskyrė laiko stoką – socialinių pedagogų ir klasės vadovų didelį užimtumą. Tačiau šią problemą labiau akcentavo klasės vadovai. Tuo tarpu socialiniai pedagogai bendradarbiavimo problemas išvelgia klasės vadovų iniciatyvumo stokoje bei jų nekompetentingume spręsti patyčių atvejus. Kas rodo, kad klasės vadovai nėra linkę savarankiškai spręsti patyčių atvejų mokykloje.

Abiejų grupių informantų nuomonė sutapo dėl tokių pokyčių, rodančių klasės vadovo ir socialinio pedagogo bendradarbiavimo veiksmingumą: pirma patyčių atvejų skaičiaus mokykloje

mažėjimas, antra – teigiami klasės mikroklimato pokyčiai. Dėl trečios pokyčių grupės informantų nuomonė išsiskyrė. Socialiniai pedagogai apie bendradarbiavimo veiksmingumą sprendžia pagal išspręstų patyčių situacijų skaičių, o klasės vadovai – pagal moksleivių elgesio pokyčius. Remiantis tuo galima teigti, kad tiek socialiniai pedagogai, tiek klasės auklėtojai panašiai suvokia bendradarbiavimo veiksmingumo nustatymo indikatorius.

Apibendrinant gautus atsakymus galima teigti, kad visi informantai teigiamai vertina socialinio pedagogo bendradarbiavimą su klasės vadovu. Tai rodo, kad bendradarbiavimas tarp socialinio pedagogo ir klasės vadovo yra būtinas norint efektyviai spręsti patyčių atvejus mokykloje. Nors dauguma informantų bendradarbiavimą įvertino kaip būtiną ir efektyvų, abi informantų grupės pripažįsta, kad jį reikia nuolat tobulinti bei bendradarbiavimui skirti daugiau laiko.

Apibendrinant galima teigti, kad socialiniai pedagogai ir klasės vadovai pastebi nemažai bendradarbiavimo problemų, kurias pašalinus patyčių atvejų mokykloje sprendimai būtų efektyvesni. Abiejų informantų grupių nuomonė sutapo dėl tokių pagrindinių problemų: laiko stokos, socialinio pedagogo etatų trūkumo ir būtinybės tobulintis, kelti kompetenciją. Socialiniai pedagogai dar mano, kad siekiant gerinti bendradarbiavimą dar reikėtų išspręsti klasės vadovų motyvacijos problemą ir sistemingiau bei nuosekliau vykdyti bendradarbiavimo veiklą. Tuo tarpu klasės vadovų nuomone bendradarbiavimas pagerėtų, jeigu būtų abipusė pagarba.

Informantų nuomone socialinio pedagogo ir klasės vadovo bendradarbiavimo trūkumus būtų galima pašalinti pakeitus požiūrį į patyčių problemų sprendimą. Kitaip tariant reikia į šį bendradarbiavimo procesą labiau įtraukti tėvus, dažniau kviesti socialinį pedagogą į klasės valandėles, tėvų susirinkimus. Taip pat reikia tobulinti ir pačio bendradarbiavimo sistemą, jos procedūrų aiškumą ir nuoseklumą.

Apibendrinant informantų atsakymus galima teigti, kad klasės vadovai į socialinį pedagogą žiūri kaip į pagalbininką sprendžiant patyčių atvejus mokykloje. Tuo tarpu socialiniai pedagogai norėtų, kad klasės vadovai ir patys gebėtų spręsti patyčių atvejus mokykloje. Tai rodo, kad ne visada sutampa socialinio pedagogo ir klasės vadovo požiūris į jų bendradarbiavimą sprendžiant patyčių atvejus mokykloje. Bendradarbiavime socialiniai pedagogai ir klasės vadovai taiko tokius metodus, kaip pokalbiai, klasės susirinkimai ir prevenciniai posėdžiai. Tačiau socialiniai pedagogai ir klasės vadovai pastebi ir nemažai bendradarbiavimo problemų, kurias pašalinus patyčių atvejų mokykloje sprendimai būtų efektyvesni.

DISKUSIJA

Bendradarbiavimas yra suprantamas kaip bendra socialinio pedagogo ir klasės vadovo veikla sprendžiant patyčių atvejus mokykloje. Bendradarbiavimo veikla apibrėžia šių mokyklos darbuotojų suderintą darbą pagal numatytą veiklos planą (modelį), kuris turi užtikrinti sėkmingą socialinių problemų sprendimą mokykloje. Socialinis pedagogas, pasitelkęs bendradarbiavimo įgūdžius, dirba ne tik su mokiniais, bet ir su pedagogais. Glaudus bendradarbiavimas tarp socialinių pedagogų ir klasės vadovų reikalingas tam, kad mokykloje vyktų sėkminga moksleivių socializacija, būtų puoselėjami humaniški tarpusavio santykiai, kuriama saugi mokykla.

Patyčių mokinių tarpe problema yra aktuali ne tik užsienio šalyse, bet ir Lietuvoje (A. Zaborskis, L. Cirtautienė, N. Žemaitienė, 2005; R. Povilaitis, J. Valiukevičiūtė, 2006; D. Olweus, 2003; M. Piskin, 2002; G. D. Myers, 2008 ir kt.). Visai neseniai pradėta imtis kryptingų priemonių ją sprendžiant. Natūralu, kad šiame kontekste mokytojams, klasių auklėtojams dar trūksta žinių apie tinkamus patyčių problemos sprendimo būdus. Todėl socialinio pedagogo ir klasės auklėtojo bendradarbiavimas yra viena iš svarbiausių patyčių mokinių tarpe problemos sprendimo grandžių.

Magistro darbe atlikti tyrimai atskleidė, jog klasės vadovai į socialinį pedagogą žiūri kaip į pagalbininką sprendžiant patyčių atvejus mokykloje. Tyrimo rezultatai patvirtina V. Jonynienės, L. Dromantienės (2002) teiginį, jog svarbiausias socialinio pedagogo uždavinys yra būti mokyklos konsultantu įvairiais su vaiko teisėmis ir jų pažeidinėjimu susijusiais klausimais. Taip pat tyrimo metu nustatyta, kad bendradarbiavimas tarp socialinio pedagogo ir klasės vadovo yra būtinas norint efektyviai spręsti patyčių atvejus mokykloje. Tai patvirtina ir R. Kontautienė (2006) pabrėždama, kad tik bendradarbiaudami tarpusavyje, socialinis pedagogas ir klasės auklėtojas, gali teikti socialinę pedagoginę pagalbą mokiniams. Vienas pats socialinis pedagogas nėra pajėgus teikti visokeriopą pagalbą. Todėl atsižvelgęs į susidariusią situaciją, kartu su klasės vadovu, socialinis pedagogas sutelkia dėmesį svarbiausioms problemoms spręsti. Tyrimo duomenys sutapo ir su D. Čegyčės, S. Ališauskienės (2009) nuostata, jog bendradarbiavimas sprendžiant vaikų patyčių problemas dažnai yra daug produktyvesnis už darbą pavieniui.

Tyrimo rezultatai rodo, kad efektyviam socialinio pedagogo ir klasės vadovo bendradarbiavimui yra būtina patyčių atvejų mokykloje sprendimo schema, nusakanti kaip, kada, kas gali kreiptis pagalbos į socialinį pedagogą ir kaip vyksta problemos sprendimas. Tai sutapo su S. Neifacho (2006) nuostata, jog organizuodami bendrą veiklą, vienydami pastangas socialiniai pedagogai ir klasių vadovai gali sukurti bendradarbiavimo veiksmų sistemą, kuri lemtų sėkmingą socialinių problemų sprendimą mokykloje.

Tyrimė išryškėjo, kad dažnai sprendžiant patyčių atvejus mokykloje yra kreipiamasi į Vaiko gerovės komisiją. Ją dažniausiai sudaro mokyklos psichologas, socialinis pedagogas, mokyklos administracija bei specialusis pedagogas. Tai sutapo su G. Kvieskienės (2003) nuomone, kad socialinio pedagogo veiklos optimalus modelis neišsivaizduojamas be socialinės pedagoginės pagalbos komandos. Socialinis pedagogas atlieka svarbų vaidmenį mokyklos socialinės pedagoginės pagalbos komandoje. Dažnai jis būna šios komandos telkimo iniciatorius ir jos veiklos koordinatorius.

Dalin Rolf Kleekamp (1993) teigia, jog bendradarbiaujant reikia išsiaiškinti, ką iškeltas tikslas reiškia kiekvienam bendradarbiavimo proceso dalyviui. Socialiniai pedagogai ir klasių vadovai dirba su tais pačiais vaikais, todėl turėtų siekti bendro tikslo. Tyrimu buvo nustatyta, kad socialinių pedagogų ir klasės vadovų bendradarbiavimo tikslai sprendžiant patyčių atvejus klasėje iš dalies sutapo. Socialiniams pedagogams svarbus yra patyčių atvejų išsprendimas. Tuo tarpu klasės vadovai bendradarbiavimo tikslu nurodo pagalbos klasės vadovui teikimą, mokant pamatyti, atpažinti ir bendromis jėgomis stabdyti patyčių atvejus mokykloje. Tyrimo duomenys sutapo ir su S. Neifacho (2006) teigimu, jog socialinio pedagogo ir klasės auklėtojo tikslas yra padėti vaikui. Norint spręsti moksleivių socialines problemas mokykloje, būtina derinti veiksmus, iškelti bendrus tikslus ir juos aptarti, pasiskirstyti funkcijomis.

Mokyklos socialiniai pedagogai dirba keturiais lygiais: su mokiniais, tėvais, mokyklos bendruomene bei vietos bendruomene (B. Švedaitė, 2006). Atliktas socialinių pedagogų ir klasės vadovų tyrimas atskleidė, kad dažniausiai yra bendradarbiaujama klasės ir mokyklos lygmenyse. Abi informantų grupės dirba su tėvais ir mokiniais, vykdo mokykloje prevencinę veiklą (veda klasės valandėles, organizuoja akcijas, dalyvauja projektuose bei programose), analizuoja susidariusią situaciją.

Atliktas tyrimas patvirtino W. James (2001) nuomonę, kad socialinis pedagogas nedubliuoja klasės vadovo ar dalyko mokytojo veiklos, bet ją papildo. Socialinis pedagogas padeda klasės auklėtojui individualiai dirbti su moksleiviais ar jų tėvais, gauna informaciją iš klasių auklėtojų, mokytojų apie vaikų mokymosi ir gyvenimo sunkumus bei konsultuoja, kaip jie turėtų padėti vaikams. Tyrimo rezultatai taip pat parodė, kad socialinis pedagogas yra kviečiamas į klasės valandėles, tėvų susirinkimus, veda moksleiviams socialinių įgūdžių formavimo pamokas ir pan.

E. Karmaza, N. Grigutyte, E. G. Karmazė (2007) teigia, kad prieš pradėdamas dirbti su smurtiniais įvykiais, socialinis pedagogas turi sudaryti pagalbos teikimo planą, kurį tvirtina mokyklos vadovas. Atliktas tyrimas patvirtino šią nuostatą: klasės vadovo ir socialinio pedagogo bendradarbiavimas mokykloje vyksta pagal vidaus susitarimą, kurį patvirtina mokyklos Direktorius. Pagal šį susitarimą mokykloje yra įkurama Vaiko gerovės komisija, aiškiai aprašomos pagalbos teikimo klasės vadovams, tėvams ir moksleiviams procedūros.

Tyrimo rezultatai iš dalies sutapo su П. А. Шептенко, Г. А. Воронина, (2001) nurodytais socialinio pedagogo vaidmenimis: patarėjo, tarpininko, pagalbininko. Informantų teigimu, socialinis pedagogas mokykloje atlieka tokias veiklas kaip tarpininkavimas, veiksmų koordinavimas, šviečiamasis darbas, konsultavimas, kitų specialistų telkimas, situacijos analizavimas (tyrimų organizavimas).

Atlikto tyrimo duomenys patvirtino N. Way, R. Reddy, J. Rhodes (2007) nuomonę, kad siekiant sėkmingo ir efektyvaus ugdymo įstaigos problemų sprendimo, būtinas ne tik visų bendruomenės narių aktyvus dalyvavimas, tačiau ir teigiamas jų požiūris į tarpusavio bendradarbiavimą. Pozityvus požiūris tiesiogiai lemia veiklos pobūdį ir santykių kokybę. Be to, problemų sprendimui būtina skirti pakankamai laiko. Tyrime dalyvavę informantai taip pat pažymėjo, kad efektyvesniam bendradarbiavimui reikia keisti požiūrį į patyčių problemų sprendimą mokykloje, siekti bendradarbiavime abipusės pagarbos, būti lygiaverčiais partneriais. Taip pat būtina šalinti pagrindinę bendradarbiavimo problemą – klasės vadovų ir socialinių pedagogų laiko trūkumą, atsirandantį dėl didelio užimtumo.

Apibendrinant galima teigti, kad sprendžiant patyčių atvejus mokykloje bendradarbiavimo dėka stengiamasi į problemų sprendimą įtraukti klasės vadovus, moksleivių tėvus, pačius moksleivius ir kitus mokykloje dirbančius specialistus. Norėdami išspręsti įvairias moksleiviams iškylančias problemas ar kitaip jiems padėti, klasės vadovai turi turėti ne tik noro, bet ir nemažai laiko, kad problemos nebūtų sprendžiamos paviršutiniškai ir daugiau nebepasikartotų. Lygiai taip pat svarbu yra prašyti pagalbos socialinio pedagogo, su juo konsultuotis ir sudaryti veiksmų planą, kuris padėtų efektyviai spręsti patyčių atvejus mokykloje.

IŠVADOS

1. Šiandien patyčioms, kaip vienai dažniausių agresyvaus elgesio formų, kurios daromos mokykloje, skiriama ypatinga svarba. Norint sėkmingai spręsti patyčių problemas mokykloje, būtina, kad klasės vadovas ir socialinis pedagogas tarpusavyje derintų atliekamus veiksmus, iškeltų bendrus tikslus, juos aptartų, pasiskirstytų atliekamomis funkcijomis ir siektų bendrų rezultatų. Tik sukūrus socialinio pedagogo ir klasės vadovo bendradarbiavimo sistemą yra veiksmingai dirbama su moksleiviais, jų tėvais ir pedagogais sprendžiant patyčių atvejus mokykloje. Tokios sistemos dėka socialinis pedagogas papildo klasės vadovo veiklą, gali tinkamai konsultuoti moksleivius, tėvus ir pedagogus bei prisidėti prie kompleksinės pagalbos sprendžiant patyčių atvejus mokykloje teikimo. Kadangi bendradarbiavimo procesas yra sudėtinga socialinio pedagogo ir klasės vadovo sąveika, reikia, kad šio proceso dalyviai turėtų ir tam tikrų bendradarbiavimo įgūdžių bei juos nuolat tobulintų, ypač sprendžiant sudėtingėjančias patyčių problemas mokykloje.

2. Tyrimas atskleidė, kad socialinio pedagogo ir klasės vadovo bendradarbiavimas vyksta klasės ir mokyklos lygmenyje. Kadangi nėra atskiro dokumento, reglamentuojančio socialinio pedagogo ir klasės vadovo bendradarbiavimą, šis procesas tampa mokyklos vidaus susitarimo reikalu. Dažniausiai bendradarbiavimo iniciatoriais yra klasės vadovai. Bendradarbiavimas tarp klasės vadovo ir socialinio pedagogo apima konsultavimą, tarpusavio pagalbos teikimą, dalijimąsi turima informacija, bendrų veiksmų planavimą teikiant pagalbą, dalyvavimą Vaiko gerovės komisijos posėdžiuose, pokalbius su moksleiviais ir jų tėvais, prevencinį darbą. Tačiau ne visada socialiniam pedagogui ir klasės vadovui pavyksta pasiekti išsikeltų bendradarbiavimo tikslų.

3. Tyrimo rezultatai rodo, kad tik iš dalies sutampa socialinių pedagogų ir klasės vadovų požiūris į bendradarbiavimo tikslus sprendžiant patyčių atvejus mokykloje. Nors abi grupės bendradarbiavimu siekia teikti pagalbą nuo patyčių nukentėjusiam moksleiviui, klasės vadovai dar tikisi, kad socialinis pedagogas bus pagalbininkas mokant pamatyti, atpažinti ir teisingai spręsti patyčių atvejus mokykloje. Todėl išryškėjo ir skirtingi bendradarbiavimo trikdžiai. Socialiniams pedagogams pagrindinėmis bendradarbiavimo problemomis yra klasės vadovo laiko trūkumas, jų iniciatyvumo stoka, nekompetentingumas savarankiškai pamatyti ir spręsti patyčių atvejus mokykloje. Klasės vadovai mano, kad šio bendradarbiavimo problemomis yra socialinio pedagogo didelis užimtumas, abipusės pagarbos nebuvimas ir klasės vadovo žinių bei gebėjimų spręsti patyčių atvejus trūkumas.

4. Interviu atskleidė, kad ir toliau reikia tobulinti socialinio pedagogo ir klasės vadovo bendradarbiavimo sistemą, jos procedūrų aiškumą ir nuoseklumą. Mokyklos vidaus dokumentuose

sistema yra aprašyta, tačiau jos ne visada yra laikomasi. Todėl yra būtina griežtesnė administracijos kontrolė, kaip yra laikomasi numatyto patyčių atvejų sprendimo eiliškumo. Taip pat tyrimas išryškino, jog trūksta bendradarbiavimui reikalingų įgūdžių. Todėl būtina organizuoti klasės vadovų mokymus kaip teisingai spręsti patyčių atvejus mokykloje. Šie mokymai turėtų būti vienodi visiems mokyklos klasės vadovams ir orientuoti į kompleksinį problemos sprendimą per bendradarbiavimą su mokyklos socialiniu pedagogu ir kitais mokyklos specialistais. Tyrimas taip pat atskleidė, kad socialinis pedagogas per mažai dalyvauja klasės veikloje. Socialiniai pedagogai kartu su klasės vadovais galėtų dažniau praveisti klasės valandėles ar tėvų susirinkimus, aktualiomis patyčių sprendimo temomis.

Literatūros sąrašas

1. Andreou E. 2001. Bully/Victim Problems and their Association with Coping Behavior in Conflictual Peer Interactions among School-age Children. From: Educational Psychology, Vol. 21.
2. Anzenbacher A. 1992. Filosofijos įvadas. Vilnius: Katalikų pasaulis.
3. Arends R. 1998. Mokomės mokyti. Vilnius: Margi raštai.
4. Austin J., Joseph S. 1996. Assessment of bully/victim problems in 8 to 11 year-olds. From: British Journal of Educational Psychology, Vol. 66.
5. Bagdonas A. 1994. Socialinis darbas Lietuvoje: Raidos, praktikos ir akademinis aspektai. Socialinė teorija, empirika, politika ir praktika. Vilnius: VU.
6. Barkauskaitė – Lukšienė Ž. 2002. Socialinio pedagogo veiklos reglamentavimo gairės//Socialinio pedagogo ABC.Socialinis ugdymas.V.
7. Barkauskaitė M. 2001. Klasės auklėtojo knyga: metodinė priemonė pedagogams ir studentams. – Vilnius.
8. Barkauskaitė M., Strutinskaitė J. 1999. Mokyklos vertinimo koncepcijos metmenys. Ugdymo problemos, V (XXXII).
9. Bendravimo psichologija. 2005. Kaunas: Technologija.
10. Bendrieji socialinės pedagoginės pagalbos teikimo nuostatai. 2004. Valstybės žinios, Nr. 100-3729.
11. Bitinas B. 2006. Edukologinis tyrimas: sistema ir procesas. Kronta.
12. Bitinas B., Rupšienė L., Žydzūnaitė V. 2008. Kokybinių tyrimų metodologija. Klaipėda: S. Jokužio leidykla.
13. Bitinas B., Šidlauskienė A. 2002. Mokyklos socialinis pedagogas: ergonominis aspektas.// Pedagogika: mokslo darbai. Nr. 53.
14. Budraitis, R., Šaparnis, G. 2004. Komandinio darbo efektyvinimo galimybės švietimo organizacijoje // Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos. Šiaulių universitetas, nr. 4, p. 48 – 56
15. Butkienė G., Kepalaitė A. 1996. Mokymasis ir asmenybės brendimas. Vilnius: Margi raštai.
16. Bužinskas G. 2001. Bendradarbiavimas mokyklos bendruomenės pilietiškumo kontekste. Sociologija: praeitis, dabartis ir perspektyvos. Kaunas.
17. Chamberlain S. P. 2003. Susan Limber and Sylvia Cedillo: Responding to Bullying. From: Intervention in School & Clinic. Vol. 38.

18. Čegyė D., Aliėauskienė S. 2009. Specialistų komandos bendroji pasidalyta kompetencija tenkinant vaikų specialiuosius poreikius: koncepto analizė. Jaunųjų mokslininkų darbai. 1 (22).
19. Dalin P., Rolff H. G., Kleekamp B. 1999. Mokyklos kultūros kaita. Vilnius: Tyto alba.
20. Danielsen, A. G.; Oddrun, S.; Jurn, H.; Word, B. (2009). School-Related Social Support and Students' Perceived Life Satisfaction. *The Journal of Educational Research*.
21. Dobranskienė R. 2004. Mokyklos bendruomenės vadyba. Klaipėdos universiteto leidykla.
22. Dodge K. A., Petit, G. S., Bates J. E. 1994. Socialization Mediators of the Relation between Socioeconomic Status and Child Conduct Problems. From: *Child Development*, Vol. 65.
23. E. Kačinskienė, N. Leikus, R. Miėeika, Ž. Mackevičienė 2007. Socialinio pedagogo vaidmuo, skatinant šeimos ir mokyklos bendadarbiavimą. Kauno kolegija
24. Fullan M. 1998. Pokyčių jėgos: skverbimasis į ugdymo reformos gelmes. Vilnius: Tyto alba.
25. Hargreaves A. 1999. Keičiasi mokytojai, keičiasi laikai: mokytojų darbas ir kultūra postmoderniajame amžiuje. Vilnius: Tyto alba.
http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/pr_analize/sv_prob11_Patycios_mokykloje.pdf
http://www.smm.lt/teisine_baze/docs/isakymai/01_12_1667.htm [žiūrėta 2012-01-20].
http://www.smm.lt/teisine_baze/docs/nutarimai/471.htm [žiūrėta 2012-01-20].
26. Indraėienė V., Kvieskienė G., Merfeldaitė O. 2007. Tarpdalykinės socialinės-pedagoginės pagalbos komandos veiklos modelis, sprendžiant vaikų socialinės atskirties problemas. *Tiltai*. Nr. 4 (41). Klaipėdos universitetas.
27. Jacikevičius A. 1994. Siela, mokslas, gyveniena: psichologijos įvadas studijų pradžia. Vilnius: Žodynas.
28. James W. 2001. Pokalbiai su mokytojais apie psichologiją ir su studentais apie kai kuriuos gyvenimo idealus. Vilnius.
29. Jennings G. 2003. An Exploration of Meaningful Participation and Caring Relationships as Contexts for School Engagement. *The California School Psychologist*.
30. Johnson H. R., Thomson M. J. J., Wilkinson S. et al. 2002. Vulnerability to Bullying: Teacherreported conduct and emotional problems, hyperactivity, peer relationship difficulties, and prosocial behavior in primary school children. From: *Educational Psychology*, Vol. 22.
31. Jonynienė V., Dromantienė L. 2002. Asocialaus vaikų elgesio prielaidos mokykloje. *Socialinis darbas*. Nr. 2 (2).
32. Jucevičius R. 1996. Vadybos pagrindai. Kn.: Večkienė N. (sud.) Švietimo vadybos įvadas. Kaunas: Technologija.
33. Kardelis K. 2007. Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. Šiauliai.

34. Karmaza E., Grigutytė N., Karmazė E. G. 2007. Smurtas mokykloje: metodinės rekomendacijos. Vilnius.
35. Kasperavičiūtė E., Valiukevičiūtė J. 2005. Prievarta prieš vaikus globos namuose. Globos namų ir VTAT atsakomybė. Pranešimas skaitytas konferencijoje Pagalba vaikui, nukentėjusiam nuo smurto, Vilnius.
36. Kolominskis J. 1987. Pažink save: pokalbiai apie psichologiją. Kaunas: Šviesa.
37. Kontautienė R. 2006. Bendradarbiavimo sistema ir jos valdymas mokykloje: studijų knyga. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
38. Kuznecovienė, J., Tijūnėlienė, O., ir kt. (2008). Socialiniai tyrimai švietime. Kaunas: VDU.
39. Kvieskienė G. 2000. Socializacijos pedagogika. Vilnius.
40. Kvieskienė G. 2003. Socializacija ir vaiko gerovė. Vilnius: VPU.
41. Leliūgienė I. 2002. Socialinė pedagogika. Kaunas.
42. Leonavičius J. 1993. Sociologijos žodynas. Vilnius: Academia.
43. Lock, R.H.; Trautman, M.L. 2003. Identify and reduce bullying in your classroom. From: Intervention in School & Clinic, Vol. 38.
44. Luobikienė I. 2010. Sociologinių tyrimų metodika. Technologija.
45. Mellor A. 1990. Bullying in Scottish Secondary Schools. From: The Scottish Council for Research in Education.
46. Merkys, G. 2004. Veiklos inteligencija komandinio darbo aspektu: individo ir organizacijos lygmuo. Vilnius: Vilniaus universitetas
47. Neifachas S. 2006. Pedagoginio vadovavimo kompetencija. Ugdytojo strateginės veiklos gaires. Vilnius.
48. Ollweus D. 2008. Patyčios mokyklose: faktai ir intervencija. Modernūs požiūriai į patyčių ir smurto prevenciją mokyklose: tarptautinės konferencijos medžiaga. Vilnius: Multiplex
49. Ollweus D. A. 2003. Profile of Bullying. From: Educational Leadership. Vol. 60.
50. Ortega R., Lera J. 2000. The Seville Anti – Bullying in School Project. Aggressive behavior. Vol. 26.
51. Ozmon H.A., Craver S.M. 1996. Filosofiniai ugdymo pagrindai. Vilnius.
52. Pateraki L., Houndoumadi A. 2001. Bullying among primary school children in Athens, Greece. From: Educational Psychology. Vol. 21 p.
53. Patyčios Lietuvos mokyklose: problemos ir jų sprendimo būdai. 2009, gruodis Nr. 11 (39) [žiūrėta 2011-09-12]. Prieiga internetu:
54. Pellegrini A. D., Long J. D. A. 2002. Longitudinal study of bullying, dominance and victimization during the transition from primary school through secondary school. From: British Journal of Developmental Psychology. Vol. 20.

55. Petruitytė A. 2003. Jaunesniojo paauglio socialinė raida. Vilnius: Presvilka.
56. Piskin M. 2002. School Bullying: Definition, Types, Related Factors, and Strategies to Prevent Bullying. From: Educational Sciences: Theory and Practice. Vol. 2.
57. Povilaitis R., Valiukevičiūtė J. 2006. Patyčių prevencija mokykloje. Vilnius.
58. Rantanen P., Kaltiala-Heino R., Rimpela M. et al. 1999. Bullying, depresijon, and suicidal idealion in Finnish adolescents: school survey. BMJ. Vol. 319.
59. Rigby K. Peer victimization at school and the health of secondary school students // British Journal of Educational Psychology. 1999. Vol.69.
60. Robichaud M. G. R. 2007. Vaikas kenčia pažeminimus mokykloje. Vilnius: Baltos lankos.
61. Rothman, R. (2002). A. Inequality and Stratification. Race, Class and Gendre. 4th ed., Upper Saddle River
62. Rupšienė L. 2007. Kokybinio tyrimo duomenų rinkimo metodologija. Klaipėdos universiteto leidykla.
63. Socialinio pedagogo pareiginė instrukcija. LR Švietimo ir mokslo ministro 2001 12 14 įsakymas Nr. 1667.
64. Socialinių pedagogų etatų steigimo švietimo įstaigose 2001 – 2005 metų programa. LR Vyriausybės 2001 04 24 nutarimas Nr. 471.
65. Šapelytė, O. Socialinio pedagogo veiklos modeliavimas reguliuojant tarpusavio santykius mokykloje. Socialinis darbas. 2002.
66. Švedaitė B. 2006. Socialinis darbas Lietuvoje: naujos funkcinės sistemos visuomenėje atsiradimo ir vystymosi prielaidų sociologinė analizė. Daktaro disertacija. VU.
67. Švedaitė, B.; Gvaldaitė, L. 2007. Socialinio darbo metodai. Vilnius: Socialinių darbuotojų rengimo centras.
68. Targamadžė V., Valeckienė D., 2007, Patyčių bendrojo lavinimo mokyklose samprata: priežasčių formų ir pasekmių diskursas. Acta Pedagogica Vilnensia. Nr. 19.P. 159-171.
69. Teresevičienė M., Gedvilienė G. 1999. Mokymasis bendradarbiaujant. Vilnius: Garnelis.
70. Vaicekauskienė, V. 2003. Neįgalių vaikų ugdytojų požiūris į bendradarbiavimą. Socialinis darbas. Nr. 1(3).
71. Valackienė A., Mikėnė S. 2008. Socialinis tyrimas/metodologija ir atlikimo metodika. Kaunas: Technologija.
72. Valackienė A., Mikėnė S. 2008. Socialinis tyrimas/metodologija ir atlikimo metodika. Kaunas: Technologija.
73. Valiukevičiūtė J. 2003. Vaikų, patiriančių bendraamžių priekabiavimą, psichologinis prisitaikymas. Magistro darbas.
74. Vijeikienė B., Vijeikis J. 2000. Komandinio darbo pagrindai. -Vilnius: Rosma.

75. Way N, Reddy R, Rhodes J. 2007. Students perceptions of school climate during the middle scholl years: associations with trajectories of psychological and behavior adjustment. Am J Community Psychol, Vol.40.
76. Weezel L. G. 2002. Vadovavimas ir socialinis darbas kaitos sąlygomis. Kaunas.
77. Zaborskis A., Cirtautienė L., Žemaitienė N. 2005. Moksleivių patyčios Lietuvos mokyklose 1994 – 2002 m. Medicina. T. 41(7).
78. Želvys R. 2003. Švietimo organizacijų vadyba. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
79. Гончарова Т. 2002 Неблагополучные семьи и работа с ними. Рекомендации социальным педагогам. //Народное образование.
80. Шептенко П.А., Воронина Г.А. 2001. Методика и технология работы социального педагога.

SANTRAUKA

Borta V. Klasės vadovo ir socialinio pedagogo bendradarbiavimas sprendžiant patyčių atvejus klasėje. Socialinės pedagogikos magistro studijų baigiamasis darbas. Darbo vadovas doc. dr I. Klanienė, Klaipėdos universitetas.

Raktažodžiai: bendradarbiavimas, patyčios, klasės vadovas, socialinis pedagogas, mokykla.

Patyčios tarp jaunimo yra viena aktualiausių problemų dabartinėje visuomenėje. Vaikai, patiriantys patyčias, skriaudą ar priekabiavimą mokykloje, visuomet išgyvena daug stiprių jausmų: baimę, bejėgiškumą, liūdesį, nepasitikėjimą savimi. Vaikų patyčios palieka tiek trumpalaikes, tiek ilgalaikes psichologines, elgesio ir socialines pasekmes visiems situacijos dalyviams. Tai paveikia daugelį vaiko kasdienio gyvenimo ir funkcionavimo sričių: savijautą, vertybines orientacijas, bendravimą, santykius su bendraamžiais, socialinį ir psichologinį prisitaikymą, mokyklinius pasiekimus, požiūrį į save ir savo gebėjimus.

Patyčias mokykloje gali nulemti daugybė veiksnių, ir visi jie yra labai svarbūs siekiant sumažinti patyčių pasireiškimo mastą. Vienas tų veiksnių - klasės vadovo ir socialinio pedagogo bendradarbiavimas sprendžiant patyčias mokykloje. Socialiniai pedagogai, bendradarbiaudami su kolegomis, klasės auklėtojais, įgyvendina ir užtikrina tinkamą pagalbą vaikui, jos prieinamumą ir efektyvumą sprendžiant patyčių atvejus klasėje.

Tyrimo objektas – socialinio pedagogo ir klasės vadovo bendradarbiavimas sprendžiant patyčių atvejus mokykloje.

Darbo tikslas – išanalizuoti socialinio pedagogo ir klasės vadovo bendradarbiavimą, sprendžiant patyčių atvejus mokykloje.

Darbo uždaviniai:

1. Teoriškai pagrįsti klasės vadovo ir socialinio pedagogo bendradarbiavimą sprendžiant patyčių atvejus mokykloje.
2. Išanalizuoti klasės vadovo ir socialinio pedagogo bendradarbiavimo situaciją sprendžiant patyčių atvejus mokykloje..
3. Įvertinti klasės vadovo ir socialinio pedagogo požiūrį į bendradarbiavimą sprendžiant patyčių atvejus mokykloje.
4. Remiantis mokslinės literatūros analize bei empirinio tyrimo duomenimis pateikti socialinio pedagogo ir klasės vadovo bendradarbiavimo sprendžiant patyčių problemas klasėje tobulinimo gaires.

Tyrimo metodai: Mokslinės literatūros analizė, dokumentų analizė, turinio (content) analizė, iš dalies struktūrizuotas interviu.

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad kad socialinio pedagogo ir klasės vadovo bendradarbiavimas vyksta klasės ir mokyklos lygmenyje. Kadangi nėra atskiro dokumento, reglamentuojančio socialinio pedagogo ir klasės vadovo bendradarbiavimą, šis procesas tampa vidaus susitarimo reikalu. Dažniausiai bendradarbiavimo iniciatoriais yra klasės vadovai. Bendradarbiavimas tarp klasės vadovo ir socialinio pedagogo apima konsultavimą, tarpusavio pagalbos teikimą, dalijimąsi turima informacija, bendrų veiksmų planavimą teikiant pagalbą, dalyvavimą Vaiko gerovės komisijos posėdžiuose, pokalbius su moksleiviais ir jų tėvais, prevencinį darbą. Tačiau ne visada socialiniam pedagogui ir klasės vadovui pavyksta pasiekti išsikeltų bendradarbiavimo tikslų.

Iš tyrimo rezultatų paaiškėjo, jog yra įvardinami ir skirtingi bendradarbiavimo trikdžiai, sprendžiant patyčias mokykloje. Socialiniams pedagogams pagrindinėmis bendradarbiavimo problemomis yra klasės vadovo laiko trūkumas, jų iniciatyvumo stoka, nekompetentingumas savarankiškai pamatyti ir spręsti patyčių atvejus mokykloje. Klasės vadovai mano, kad šio bendradarbiavimo problemomis yra socialinio pedagogo didelis užimtumas, abipusės pagarbos nebuvimas ir klasės vadovo žinių bei gebėjimų spręsti patyčių atvejus trūkumas.

Kokybinio tyrimo rezultatų analizė, atskleidė, kad ir toliau reikia tobulinti socialinio pedagogo ir klasės vadovo bendradarbiavimo sistemą, jos procedūrų aiškumą ir nuoseklumą. Mokyklos vidaus dokumentuose sistema yra aprašyta, tačiau jos ne visada yra laikomasi. Todėl yra būtina griežtesnė administracijos kontrolė, kaip yra laikomasi numatyto patyčių atvejų sprendimo eiliškumo. Taip pat tyrimas išryškino, jog trūksta bendradarbiavimui reikalingų įgūdžių. Todėl būtina organizuoti klasės vadovų mokymus kaip teisingai spręsti patyčių atvejus mokykloje. Šie mokymai turėtų būti vienodi visiems mokyklos klasės vadovams ir orientuoti į kompleksinį problemos sprendimą per bendradarbiavimą su mokyklos socialiniu pedagogu ir kitais mokyklos specialistais.

SUMMARY

Borta V. Teacher and social pedagogue collaboration in dealing with bullying (cases) in the school. The thesis of masters' degree in social pedagogy. Supervisor: Assoc. Prof. Dr. I. Klanienė, Klaipėda University: Klaipėda, 2012.

Keywords: bullying, teacher, social pedagogue, collaboration, school.

Bullying among youth is one of the most relevant problems nowadays. Children who are experiencing bullying, injustice or harassment always face with a lot of strong feelings: fear, helplessness, sadness, lack of self-confidence. Bullying leaves not only short-term but also long-term psychological, behavioral, and social consequences to each individual who acts in such offence. It affects areas of children everyday life functioning: self-feeling, value orientations, communication, relationships with peers, social and psychological adaptation, achievements at school, attitude towards self and self abilities.

Bullying at school might be determined by a number of factors and each of them is vitally important in order to reduce the extent of bullying. One of those factors is teacher and social pedagogue collaboration in dealing with bullying in the school. Social pedagogues collaborating with colleagues and teachers implement and ensure appropriate support, its' availability to a child and effectiveness dealing with bullying cases in the school.

Object of work – social pedagogue and teacher collaboration in dealing with bullying in the school.

Goal – to analyze social pedagogue and teacher collaboration in dealing with bullying in the school.

Tasks:

1. Base the teacher and social pedagogue collaboration in dealing with bullying in the school theoretically.
2. Analyze the situation of teacher and social pedagogue collaboration in dealing with bullying in the school.
3. Assess the attitude of teacher and social pedagogue towards collaboration in dealing with bullying in the school.
4. Suggest the guidelines on social pedagogue and teacher collaboration improvement in dealing with bullying in the school based on analysis of scientific literature and data of empirical research.

Methods of research: analysis of scientific literature, analysis of documents, content analysis, partially structured interview.

The study showed that social pedagogue and teacher collaboration takes place in class and school level. As there is no separate social pedagogue and teacher collaboration regulatory document, this process becomes internal matter of agreement. Teachers most of the time are the initiators of collaboration. Social pedagogue and teacher collaboration involves consultations, mutual help, sharing information, planning of joint actions in providing help, preventive work. However, sometimes social pedagogue and teacher fail to reach collaboration goals.

The results showed that there are different collaboration interferences identified. Teachers' lack of time, lack of initiative, incompetence in spotting and dealing with bullying in the school was the main collaboration problems identified by social pedagogues. Teachers say that it is social pedagogues' busyness, lack of mutual respect and teachers' lack of knowledge and abilities in dealing with bullying.

Qualitative analysis showed that the system of social pedagogue and teacher collaboration as well as clarity and consistency of procedures must be improved. The system is described in schools' internal documents but not always kept in mind. Therefore, the stricter control of administration is needed in order to see how dealing with bullying complies with the provided sequence. The study also revealed that there is a lack of skills needed for collaboration. Therefore it is important to organize trainings for teachers on how to deal with bullying in the school properly. These trainings should be the same to all teachers and oriented to a complex solution of problem through collaboration with social pedagogues and other specialists in the school.

PRIEDAI

Gerbiamas (-a) respondente.

Šį tyrimą atlieka Klaipėdos universiteto Pedagogikos fakulteto Socialinės pedagogikos katedros magistrantūros studijų studentas Vitalijus Borta. Kreipiuos į Jus su prašymu dalyvauti interviu - apklausoje, kurios duomenys bus pateikti baigiamajame darbe „**Klasės vadovo ir socialinio pedagogo bendradarbiavimas sprendžiant patyčių atvejus klasėje**“. Šio interviu tikslas – atskleisti socialinių pedagogų bendradarbiavimo su klasės vadovais sprendžiant patyčių atvejus klasėje ypatumus bei gautus rezultatus apibendrinti kokybiniame tyrime. Interviu yra anoniminis. Ačiū už išsamius atsakymus.

1. Koks yra klasės vadovo ir socialinio pedagogo bendradarbiavimo tikslas, sprendžiant patyčių atvejus klasėje?

2. Jūsų nuomone, ar visada bendradarbiaujant klasės vadovui su socialiniu pedagogu yra pasiekiami aukščiau minėti tikslai sprendžiant patyčių atvejus klasėje. Jei taip, tai pakomentuokite kas padeda siekti tikslų. Jeigu ne, kas trukdo?

3. Koks yra socialinio pedagogo vaidmuo sprendžiant patyčių problemas klasėje (kokias veiklas vykdo, kokios jo funkcijos)? Kas reglamentuoja socialinio pedagogo ir klasės auklėtojo bendradarbiavimą, sprendžiant patyčių atvejus?

4. Koks yra klasės vadovo vaidmuo sprendžiant patyčių problemas klasėje (kokias veiklas vykdo, kokios jo funkcijos)? Kas reglamentuoja klasės auklėtojo ir socialinio pedagogo bendradarbiavimą, sprendžiant patyčių atvejus?

5. Kokios Jūsų mokykloje yra dažniausios klasės vadovo ir socialinio pedagogo bendradarbiavimo formos sprendžiant patyčių atvejus klasėje? Kada kreipiamasi, kokia tai procedūra?

6. Kurios iš išvardintų formų Jūsų nuomone yra efektyviausios sprendžiant patyčių atvejus klasėje (pakomentuokite)?

7. Kokie mokyklos patyčių problemų sprendimo metodai yra naudojami bendradarbiaujant klasės vadovui su socialiniu pedagogu (pakomentuokite)

8. Kokie iš minėtų metodų Jūsų nuomone yra efektyviausi sprendžiant patyčių atvejus klasėje (pakomentuokite)?

9. Kaip apibūdintumėte savo mokyklos socialinio pedagogo ir klasės auklėtojo patyčių sprendimo atvejų schemą (pakomentuokite, kokie žingsniai sprendžiant patyčių atvejus klasėje)?

10. Kas dažniausiai yra bendradarbiavimo tarp klasės vadovo ir socialinio pedagogo iniciatoriai, sprendžiant patyčių atvejus klasėje (pakomentuokite kodėl taip yra)?

11. Kokios problemos iškyla bendradarbiaujant klasės vadovui ir socialiniam pedagogui, sprendžiant patyčių atvejus klasėje (pakomentuokite priežastis, susidariusias situacijas)?

12. Jūsų nuomone kas rodo arba paneigia bendradarbiavimo tarp klasės vadovų ir socialinio pedagogo veiksmingumą, sprendžiant patyčių atvejus klasėje.

13. Kaip vertinate socialinio pedagogo ir klasės vadovo bendradarbiavimo rezultatus sprendžiant patyčių klasėje atvejus (efektyvus, būtinas, neveiksmingas, paviršutiniškas, formalus, reikia tobulinti ir pan.)?

14. Jūsų nuomone, ko trūksta efektyvesniam klasės vadovo ir socialinio pedagogo bendradarbiavimui, sprendžiant patyčių klasėje problemas (pakomentuokite)?

15. Ar per paskutinius tris metus buvo teikiami siūlymai, kaip tobulinti bendradarbiavimo tarp klasės vadovo ir socialinio pedagogo sistemą sprendžiant patyčių problemas klasėje (administracijai, vaiko gerovės komisijai, klasės vadovėms ir pan.)?

16. Jūsų lytis

17. Jūsų pareigos (socialinis pedagogas, klasės vadovas)

18. Jūsų darbo stažas mokykloje

19. Mokyklos, kurioje dirbate, tipas (pagrindinė, progimnazija ir pan.)

Socialinio pedagogo interviu klausimai ir atsakymai.

1. Koks yra klasės vadovo ir socialinio pedagogo bendradarbiavimo tikslas, sprendžiant patyčių atvejus klasėje?

Užtikrinti kokybišką bei visapusišką socialinės-pedagoginės pagalbos vaikams teikimą patyčių atveju.

2. Jūsų nuomone, ar visada bendradarbiaujant klasės vadovui su socialiniu pedagogu yra pasiekiami aukščiau minėti tikslai sprendžiant patyčių atvejus klasėje. Jei taip, tai pakomentuokite kas padeda siekti tikslų. Jeigu ne, kas trukdo?

Ne visada. Padeda siekti motyvuoti klasės vadovai suprantantys komandinio darbo svarbą, trukdo, klasės vadovai neižvelgiantys patyčių atvejus, kurie reaguoja tik į fizines patyčias ir „nematantys“ psichologinių ir emocinių vaikų patyčių. Spręsti patyčias, reiškia skirti savo laiko reikia daugiau nei buvome numatę ar suplanavę, ir ne visi klasės vadovai turi laiko ar noro aukoti tą laiką sprendžiant patyčių atvejus.

3. Kas reglamentuoja klasės auklėtojo ir socialinio pedagogo bendradarbiavimą, sprendžiant patyčių atvejus?

Reglamento nėra. Mokykla remiasi specialisto ir klasės vadovo mokyklos direktoriaus patvirtintais darbuotojų teisės, pareigų ir atsakomybės pareigybių aprašymais.

4. Koks yra socialinio pedagogo vaidmuo sprendžiant patyčių problemas klasėje (kokias veiklas vykdo, kokios jo funkcijos)?

Socialinio pedagogo vaidmuo yra kurti savitarpio pagarba grįstą mokyklos ir klasės kultūrą, kurioje kitų skaudinimas ir patyčios būtų nepriimtinos ir netoleruojamos. Veiklos: Individualūs pokalbiai ir užsiėmimai, grupiniai. Darbas su šeima. Socialinis pedagogas atlieka tarpininko vaidmenį tarp vaiko, pedagogų, šeimos, vaiko ir mokytojų, kitų suaugusiųjų tarpinstituciniame lygmenyje. Jis atlieka šias funkcijas: įvertinimo, konsultavimo, korekcinę, šviečiamąją, koordinacinę ir t.t.

5. Kokios Jūsų mokykloje yra dažniausios klasės vadovo ir socialinio pedagogo bendradarbiavimo formos sprendžiant patyčių atvejus klasėje?

Kreipimasis ir pranešimai žodžiu, raštu ir telefonu, individualūs pokalbiai, konsultacijos. Bendri renginiai, konkursai, akcijos, klasės valandėlės ir t.t.

6. Kurios iš išvardintų formų Jūsų nuomone yra efektyviausios sprendžiant patyčių atvejus klasėje (pakomentuokite)?

Klasės valandėlės, konsultacijos, individualūs pokalbiai.

7. Kokie patyčių problemų sprendimo metodai yra naudojami bendradarbiaujant klasės vadovui su socialiniu pedagogu (pakomentuokite).

Dalyvavimas patyčių prevencijos programose, akcijose, konkursuose. Patyčių atvejų aptarimas. Pageidaujamo elgesio skatinimas, nepageidaujamo- baudimas.

8. Kokie iš minėtų metodų Jūsų nuomone yra efektyviausi sprendžiant patyčių atvejus klasėje (pakomentuokite)?

Dalyvavimas patyčių prevencijos programose. Pvz. mano mokykla dalyvauja Olweus patyčių prevencijos programoje.

9. Kaip apibūdintumėte savo mokyklos socialinio pedagogo ir klasės auklėtojo patyčių sprendimo atvejų schemą (pakomentuokite, kokie žingsniai sprendžiant patyčių atvejus klasėje)?

1. Klasės vadovas kreipiasi į socialinį pedagogą arba atvirkščiai žodžiu arba raštu.
2. Pokalbis su nukentėjusiuoju ir smurtautoju (nustatoma patyčių priežastys, motyvai ir t.t.) Mokiniam primenama apie mokykloje veikiančią Olweus patyčių prevencijos programą, jos tikslus ir uždavinius.
3. Informuojami mokinių tėvai. Tėvams primenama apie mokykloje veikiančią Olweus patyčių prevencijos programą, jos tikslus ir uždavinius.
4. Situacijos aptarimas klasėje.
5. Su klasės vadovu aptariami tolimesni veiksmai, kaip stebėjimas, pagalba teikimas ir pan.
6. Mokyklos vadovas ir administracija informuojami tais atvejais, kai patyčios yra itin skausmingos ir specialistas vienas ar bendradarbiaujant su klasės vadovu nebegali išspręsti problemos.
7. Kreipimasis į mokyklos Vaiko gerovės komisiją.

8. Kas dažniausiai yra bendradarbiavimo tarp klasės vadovo ir socialinio pedagogo iniciatoriai, sprendžiant patyčių atvejus klasėje (pakomentuokite, kodėl taip yra)?

Kreipiasi dažniausia klasės vadovai, sprendžia socialinis pedagogas.

9. Kokios problemos iškyla bendradarbiaujant klasės vadovui ir socialiniam pedagogui, sprendžiant patyčių atvejus klasėje (pakomentuokite priežastis, susidariusias situacijas)?

Klasės vadovo laiko, iniciatyvos stoka, kai kada abejingumas. Kai kuriais atvejais juos galima ir pateisinti, nes klasės vaikų skaičius yra per didelis, daug nemotyvuotų, rizikos grupės vaikų, o dar jeigu yra ir keli specialiųjų poreikių vaikai, klasės vadovas pervargsta, perdega ir tiesiog saugodamas savo sveikatą „nebemato“ patyčių atvejų, taip taupydami savo laiką, nervus ir

kantrybę. O kas belieka tada, tik kreiptis į socialinį pedagogą ir visas patyčių problemas permesti jam. Iš mano kaip specialistės pusės kokybiškam bendradarbiavimui kliuvinys yra tas, kad švietimo įstatymas nenumatė, pvz. kaip mokyklos vadovams ar pavaduotojams, kad jų darbo krūvis yra vertinamas nuo mokinių skaičiaus, kuo didesnis mokinių skaičius tuo daugiau mokyklos direktoriaus pavaduotojų, tačiau į socialinio pedagogo interesus šiuo atžvilgiu nebuvo atsižvelgta. (Vienose mokyklose yra kiek daugiau nei 150 mokinių, kitose 500 ir netgi dvigubai daugiau, bet socialinio pedagogo etatas skirtas tik vienas) Neatsižvelgta kokioje mokykloje socialinis pedagogas dirba (žinome, kad pagrindinėse mokyklose mokinasi daugiau nemotyvuotų vaikų nei gimnazijose ir t.t., sparčiai didėja specialiųjų mokymosi poreikių turinčių vaikų). Nepaprastai daug socialiniam pedagogui priskirtų funkcijų ir darbų, kurių neturėtų atlikti specialistas, ir šie darbai atima laiką, kuris turėtų būti skirtas darbui su vaikais ir mokyklos bendruomene. Todėl natūralu, socialinis pedagogas taip pat nebepajėgia kokybiškai atlikti savo darbą. Gerai, jeigu specialistas yra motyvuotas, jam dar nėra perdegimo sindromo ir turi asmeninių savybių dirbti su vaikais. Be abejo kokybiškam bendradarbiavimui be asmeninių žmogaus savybių turi įtakos ir darbuotojų kvalifikacija, darbo patirtis ir psichologinių žinių bagažas.

10. Jūsų nuomone kas rodo arba paneigia bendradarbiavimo tarp klasės vadovų ir socialinio pedagogo veiksmingumą, sprendžiant patyčių atvejus klasėje.

Klasės mikroklimatas, patyčių atvejų mažėjimas ar didėjimas, pranešimas ar nepranešimas apie patyčių atvejus.

11. Kaip vertinate socialinio pedagogo ir klasės vadovo bendradarbiavimo rezultatus sprendžiant patyčių klasėje atvejus (efektyvus, būtinas, neveiksmingas, paviršutiniškas, formalus, reikia tobulinti ir pan.)?

Būtinas ir reikia tobulinti.

12. Jūsų nuomone, ko trūksta efektyvesniam klasės vadovo ir socialinio pedagogo bendradarbiavimui, sprendžiant patyčių klasėje problemas (pakomentuokite)?

Daugiau socialinio pedagogo etatų mokykloje, motyvuotų klasės vadovų, psichologinių žinių, specialių seminarų ir mokymų ne atskirai klasės vadovams ir atskirai specialistams, o kartu. Didesnio domėjimosi mokyklos vadovo ir administracijos, kaip vyksta ir kaip turėtų vykti klasės vadovų bendradarbiavimas ne tik su socialiniais pedagogais, bet apskritai su mokyklos specialistais. Mokyklos administracija turėtų kelti specialisto prestižą ir visada prisiminti ir priminti mokyklos bendruomenei, kad socialinis pedagogas yra vaiko „advokatas“, o ne „policininkas“.

13. Pateikite siūlymus, kaip tobulinti bendradarbiavimą tarp klasės vadovo ir socialinio pedagogo sprendžiant patyčių atvejus klasėje?

Kaip ir minėjau daugiau mokymų ir seminarų, geranoriškumo. Didelę įtaką daro mokyklos vadovas ir administracija ir nuo jos požiūrio priklauso mokyklos darbuotojų mikroklimatas, požiūris į darbą, bendravimą ir bendradarbiavimą.

14. Aprašykite 1 sėkmingą bendradarbiavimo su socialiniu pedagogu atvejį, sprendžiant patyčias.

Į mokyklą, 9 klasę atvyko naujokė. Turėjo daug elgesio, mokymosi, lankomumo ir emocijų problemų. Klasė nenoriai bendravo su naujoke, todėl ši protestavo, pradėjo tyčiotis iš kitų bendraklasių, ėmė netgi smurtauti. Klasės vadovė kreipėsi į mane konsultacijos ir pagalbos mokinei. Individualių pokalbių metu su mokine ir jos mama išsiaiškinau, kad mokinei reikalingas pedagoginis psichologinis tyrimas. Mergaitė buvo siunčiama į Pedagoginę psichologinę tarnybą, pas vaikų psichiatrę. Medikai nustatė, kad mergaitė yra specialiuosius poreikius turinti mergaitė ir jai skyrė mokymąsi namuose su teise leidus mokyklos vadovui, lankytis mokykloje ir mokant ją kiekvienam pedagogui individualiai. Dabar mergaitė nebeturi tiesioginio kontakto su vaikais klasėje, ją nebekamuoja dėl jos sveikatos sutrikimų bendraklasių požiūris ir kiti psichologiniai dalykai. Šiandieną mokinė sėkmingai lanko mokyklą, bendrauja su tais mokiniais su kuriais nori ji, dalyvauja mokyklinėje veikloje. Lankosi pas mane socialinių įgūdžių valandėlėse. Svarbiausia, kad išnyko agresijos ir smurto išpuoliai, patyčios.

15. Jūsų lytis - moteris

16. Jūsų pareigos - Socialinė pedagogė

17. Jūsų darbo stažas mokykloje? - 6 m.

18. Mokyklos, kurioje dirbate, tipas ? Pagrindinė

Sutikimo dalyvauti tyrime forma mokyklos direktoriui

SUTIKIMAS ATLIKTI TYRIMĄ

Labai dėkoju, jog sutinkate, kad Jūsų ugdymo įstaigoje bus atliktas tyrimas „Klasės vadovo ir socialinio pedagogo bendradarbiavimas sprendžiant patyčių atvejus klasėje“.

Tyrimo metu gauti duomenys bus analizuojami bei interpretuojami ir pateikiami apibendrinta forma. Prieš parengiant galutinę tyrimo ataskaitą, Jūs galėsite susipažinti su medžiaga.

Nuoširdžiai dėkju už Jūsų dalyvavimą.

Leidžiu atlikti tyrimą

_____

(parašas)

Vardas, pavardė: _____ Data _____

Ugdymo įstaigos pavadinimas _____

Tyrėjas Vitalijus Borta

Pedagogų sutikimo dalyvauti tyrime forma

SUTIKIMAS DALYVAUTI TYRIME

Atliekamo tyrimo tikslas – atskleisti rizikos grupės paauglių piktnaudžiavimo internetu prevencijos galimybes mokykloje. Šiuo tikslu atliekami individualūs interviu su pedagogais. Tyrimo duomenys bus panaudoti rengiant magistro baigiamąjį darbą, tyrimo rezultatai bus pateikti apibendrinta forma.

Jūsų dalyvavimas šiame tyrime yra laisvanoriškas: galite pasitraukti iš tyrimo bet kuriuo metu. Pažadu, kad Jūsų asmeniniai duomenys nebus panaudoti tyrime, visi Jūsų atsakymai bus koduojami. Jei leisite daryti garso įrašą pažadu, kad jis bus naudojamas tik tyrimo tikslais.

Iš tyrimo metu gautų rezultatų bus parengta ataskaita, kuri bus suderinta su Jumis, jog būtų patikrintas tyrimo duomenų teisingas interpretavimas ir duomenų pateikimas. Jei pageidausite tyrimo ataskaita gali būti pristatoma Jūsų mokyklos bendruomenei.

Ar leidžiate cituoti Jūsų atsakymus? Taip_____ Ne_____

Ar leidžiate daryti garso įrašą? Taip_____ Ne_____

Tyrimo informantas: (Vardas Pavardė) ..... Data

.....

Sutinku (parašas) ..... Data

.....

Tyrėjas: Vitalijus Borta

Sutinku (parašas) ..... Data

.....

Pedagogų sutikimo dalyvauti tyrime forma

SUTIKIMAS DALYVAUTI TYRIME

Atliekamo tyrimo tikslas – atskleisti rizikos grupės paauglių piktnaudžiavimo internetu prevencijos galimybes mokykloje. Šiuo tikslu atliekami individualūs interviu su pedagogais. Tyrimo duomenys bus panaudoti rengiant magistro baigiamąjį darbą, tyrimo rezultatai bus pateikti apibendrinta forma.

Jūsų dalyvavimas šiame tyrime yra laisvanoriškas: galite pasitraukti iš tyrimo bet kuriuo metu. Pažadu, kad Jūsų asmeniniai duomenys nebus panaudoti tyrime, visi Jūsų atsakymai bus koduojami. Jei leisite daryti garso įrašą pažadu, kad jis bus naudojamas tik tyrimo tikslais.

Iš tyrimo metu gautų rezultatų bus parengta ataskaita, kuri bus suderinta su Jumis, jog būtų patikrintas tyrimo duomenų teisingas interpretavimas ir duomenų pateikimas. Jei pageidausite tyrimo ataskaita gali būti pristatoma Jūsų mokyklos bendruomenei.

Ar leidžiate cituoti Jūsų atsakymus? Taip_____ Ne_____

Ar leidžiate daryti garso įrašą? Taip_____ Ne_____

Tyrimo informantas: (Vardas Pavardė) ..... Data .....

Sutinku (parašas) ..... Data .....

Tyrėjas: Vitalijus Borta

Sutinku (parašas) ..... Data .....